

BARTÓKY JÓZSEF

PIROS RÓZSÁK

KIADJA A KISFALUDY-TÁRSASÁG

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

FEJEDELMI NÁSZ.

Mikor az ünnepélyes fogadtatás után Hedvig királykisasszony magára maradt a dajkájával, minden kertelés nélkül, kereken megmondta, hogy a vőlegényét kiállhatatlan fickónak tartja és nem akar a felesége lenni. Ha a dadus erre azzal állt volna elő, hogy Lajos király, meg Lipót ausztriai herceg úr már elhatározták ezt a házasságot és éppen azért jöttek Haimburgba gyermekeikkel, hogy Demeter úr, az esztergomi érsek az ifjú párt összeadja, Hedvig királykisasszony, amint ez egy hatesztendő makrancos kisleányhoz illik, bizonyosan toporzékolt volna s kézzel-lábbal tiltakozott volna a fejedelmi szülők határozata ellen. A dadus azonban, mint okos asszony, mindezekről nem beszélt, hanem olyan közönyösen, mintha őt az egész dolog egyáltalában nem érdekelné, így szólt a királykisasszonyhoz:

— Én nem bánom, ha nem leszel is a Wilhelm felesége! Ámbár abból se lenne semmi károd, ha összeadnának veled! Most délután meglenne a parádé, estére meglenne a lakodalmi vacsora, aztán szépen lefeküdnénk s reggel mi hazamennénk Visegrádra, Wilhelmék pedig hazamennének a maguk

felállottak, a dadus nógatására szépen elbúcsúztak szüleiktől s elindult az ágyasház felé a nászmenet. Wilhelmnek nagyon tetszett, hogy kivont kardokkal és lobogó fáklyákkal járnak elől az apródok, Hedvignek pedig az tetszett, hogy muzsikások kísérik őket. Az ágyasház ajtaja előtt aztán megállt az ifjú pár. A hoppmester ugyancsak tessékelte őket befelé.

— Még nem vagyok álmos! — makacskodott Wilhelm. — Én még nézni akarom, hogy milyen szépen lobognak a fáklyák.

A hoppmester úr nem tudott okosabbat tenni, hát ráparancsolt a fáklyásokra, hogy vigyék el a fáklyákat. Az ifjú férj ő fensége erre mérgében sírva fakadt, nekivetette a hátát a fálnak s kijelentette, hogy már most addig a szentnek se megy be az ágyasházba, amíg elő nem hozzák kedves kutyáját, a Packant, akit ma a nagy parádék alatt egész nap nem látott még. A szegény hoppmester mit tehetett egyebet, hát hirtelenében előhozatta a Packant. Erre meg az ifjú feleség állott elő azzal, hogy akkor meg neki hozzák elő a bábuját. Valahogy előkerítették a bábút s az így megbékített ifjú pár aztán a Packannal, a bábuval s a dadussal bevonult az ágyasházba. A muzsikások a hoppmester úr parancsa szerint kívül az ajtó elé álltak és szépen muzsikáltak. Ez Packan-

nak nem tetszett s valahányszor a síposok belerikoltottak a nótába, mindig vonyított, úgy, hogy a dadus utoljára is kénytelen volt kiszólni az ajtón, hogy ceremónia ide, ceremónia oda, de a muzsikások menjenek már a pokol fenekére!

A dadus levetkőztette a gyerekeket, megimádkoztatta őket s az ifjú házaspárt szépen lefektette a nagy mennyezetes ágyba.

— Na, már most aludjatok szépen, csendesen! Én itt a benyílóban alszom. Az ajtót nyitva hagyom. A mécset meg leteszem ide a kemence lábához.

Ezzel a dadus ment is volna kifelé, de az ifjú férj megszólalt:

— Hát a Packan hol fog aludni?!

Minthogy a hoppmester úr a Packanra nézve semmiféle utasítást sem adott neki, a dadust egy kicsit zavarba hozta Wilhelm úr kérdése, de aztán mégis kisütötte, hogy legjobb lesz, ha az éjtszakát a Packan sem tölti az ifjú párral egy szobában.

— A Packan — szolt kellő megfontolás után a dadus, — velem fog aludni a benyílóban. Ott az ágyam előtt van egy nagy medvebőr, ott fog aludni a Packan.

Wilhelm úr erre azt mondta, hogy ő jobban szeretné, ha a Packannak velük egy szobában vetnének ágyat a bársony kereveten, a dadus azonban erről hallani sem akart

s ölébe kapván a Packant, kivitte magával a szomszéd szobába.

Az ifjú pár végre egyedül maradt. Egy darabig csendben voltak, aztán arra a medvebőrre gondolva, amelyiken a Packan fog aludni, megszólalt a kis Hedvig:

— Te félsz a medvétől?

— Attól, amelyik a szobában van nem félek! — felelte Wilhelm.

— Hát az elevenétől félsz?

— Eleven medvét még nem láttam.

— Én már láttam. Karika volt az orrában és táncolt, ha az az ember, aki vezette, énekelt és dobolt neki.

Wilhelm úr ezt persze nem hitte el s azt gondolta magában, hogy ifjú felesége most elvetette a sulykot. És mert még nem tudta azt, hogy az igazán szeretetreméltó férjnek a kételkedés legkisebb szemrebbenése nélkül kell a legnyilvánvalóbb füllentést is végighallgatnia, hát meg is mondta, amit gondolt:

— Nem igaz, ezt csak te találtad ki. Hiszen az eleven medve nem hagyja, hogy karikat húzzanak az orrába. Ki merné az eleven medve orrát megfogni?

— Ki?! Minden magyar meg meri fogni az eleven medve orrát!

Hedvig, ámbár maga sem volt bizonyos abban, hogy minden magyar meg meri-e fogni az eleven medve orrát, ezt olyan mély

meggyőződéssel mondta, hogy Wilhelm úr elhallgatott s elgondolkozott azon, hogy csakugyan különös nép lehet az a magyar! Egy darabig a magyarokról gondolkozva aztán, egyszerre csak megint megszólalt Wilhelm:

— Te, igaz, hogy a magyarok nyers húst esznek és vért isznak?

— Az eszed tokja! — tiltakozott Hedvig olyan hevesen, mintha Wilhelm kérdése lelkéből egészen kihessegette volna a pomerancs hatását.

— Pedig — folytatta Wilhelm a kinos kérdést, — otthon én azt hallottam, hogy ez igaz. Nálunk mindenki ezt tartja.

Hedvig kijött a béketúrésből:

— No, akkor nálatok mindenki számár!

Wilhelmet annyira megdöbbsentette Hedvig kijelentése, hogy egy pillanatra elhallgatott s csak aztán vágta vissza:

— Ha nálunk mindenki számár, akkor, mert ti vadak vagytok, nálatok mindenki vadszámár!

Hedviget, a magyar királykisasszonyt, annyira szíven találta az ausztriai hercegnek ez az egész magyarságot mélyen sértő mondása, hogy hirtelen elfutotta a méreg s mi tagadás, egy villámgyors mozdulattal bizony kirúgott a selyem takaró alól és jól térden rúgta ifjú férjét, akit annyira meglepett ez az erélyes rendreutasítás, hogy hirtelenében

nem mert visszarúgni s csak a foga között sziszegte, hogy:

— Szentelen vagy!

Persze, Hedvig, asszony léteére nem hagyhatta, hogy a férjéé legyen az utolsó szó, tüntetőleg hátat fordított hát Wilhelmnek és közben odavágta neki:

— Szentelen vagy te! Te szentelen német!

Wilhelm e nyilvánvaló sértés megtorlása céljából az imént mutatott példát követve, feléje rúgott ifjú hitvesének, mivel azonban tisztában volt azzal, hogy az hátrafelé nagyobb rúghat, német óvatossággal úgy intézte a maga rúgását, hogy az ne érje Hedviget. Hedvig úgy tett, mintha egyáltalában észre se vette volna, hogy Wilhelm megmozdult. Ez a néma megvetés igen lesújtotta Wilhelm urat és magába mélyedve sokáig tűnődött azon, hogy miképpen lehetne hitvese előtt a maga felsőbbségét nyilvánvalóvá tennie. Hosszú töprengés után megszólalt:

— Mi reggel már hazamegyünk, még pedig lóháton!

Wilhelm azt gondolta, hogy egyszerre megnő Hedvig szemében, ha ez megtudja, hogy ő már olyan vitéz, aki lóháton utazik. A lóháton való utazás emlegetése azonban a magyar leányra semmi hatást sem tett s Hedvig erre csak azt felelte, hogy holnap ő is hazamegy, még pedig hajón.

— Hajón? Hogy? — kíváncsiskodott Wilhelm.

— Hogy? Hát hajón! A Dunán!

— A Dunán? — hitetlenkedett Wilhelm, — hiszen nálatok nincs Duna, mert a Duna nálunk van!

— Már pedig akármit beszélsz, a Duna nálunk van. Visegrádról látom eleget, hát csak tudom! A Duna a miénk!

— De azért nálunk is van Duna. Hát hogy lehet az?

Hedvig erre is megfelelt:

— Nektek talán úgy van. valami Dunátok, hogy a mienk rettenetesen nagy, rettenetesen sok víz van benne, hát ami víz nem fér el benne nálunk, hát az kifolyik hozzátok s aztán ez a ti Dunátok!

Wilhelm úr erre egy ideig nem szólt semmit, gondolkozott, gondolkozott s aztán újra előállt a Dunával.

— De hát merrefelé folyik a Duna?

Hedvig elütötte a dolgot:

— Hagyj már engem békében! Én már nagyon álmos vagyok!

Wilhelm elhallgatott s jó ideig csendben volt az ifjú házaspár. Hedvig már-már el is szundított, amikor Wilhelm titkolt riadással, halkán megszólalt:

— Hallod?! Mi az?! Hallod?!

Hedvig fölfigyelt s mindjárt tudta, hogy mitől ijedt meg Ausztria hercege.

— A dadus hortyog!

— Mi az, hogy hortyog?

— Hát te azt se tudod? Hát úgy tesz az orrával, mint a ló, mikor megijed valamitől.

— Hát a dadus is megijedt valamitől?! Ha ő megijedt, akkor mi is meg fogunk ijedni attól a valamitől, amitől ő megijedt.

Hedvig már csakugyan nagyon álmos volt és nem volt hajlandó folytatni a beszélgetést. Rá is szólt férjére:

— Ne locsogj, hallgass! Nagyon álmos vagyok. Énfelőlem hortyoghat a dadus, én már megszoktam! Te meg ha félsz a hortyogástól, bújj a takaród alá, vagy pedig füttyölj. A füttyöléstől elhallgat, aki hortyog.

Wilhelm úr a fejére húzta a takaróját s iparkodott is elaludni, de a dadus közben olyanokat horkantott, hogy Wilhelm úr immár szepegni kezdett. Hosszú megfontolás után azonban, mikor már megszokta a félést, mégis elszánta magát, hogy kísérletet tesz a füttyöléssel, óvatosan kidugta a fejét a takaró alól és összecücsörítette a száját: a füttyölésből azonban csak reszketős, kurta fütty lett, amit a dadus ugyan nem hallott meg, de amit a Packan hívó szózatnak vett s felpattanva a medvebőrről, a benyíló szobából benyargalt az ifjú házasok-

hoz s további tessékelést nem várva, felugrott az ágyra s mintha a ceremónia-szabályok szerint egyenesen a hoppmester parancsolta volna oda, szépen elhelyezkedett a nászágy kellősközepén. Hedvig fölébredt és haragosan szólt:

— Kergesd le innét ezt a kutyát!

— Biz én nem kergetem, — erősködött Wilhelm, aki szemmeláthatóan örült, hogy a Packan közelében van és így szükség esetén megoltalmazhatja attól az ismeretlen veszedelemtől, melynek közeledtét a dadus hortyogása jelezte.

Hedvig hercegasszony olyan álmos volt, hogy nem tartotta érdemesnek a Packan további tárgyalását, megigazította hát a fejealját és elhelyezkedett, hogy most már csakugyan alszik reggelig. Jó ideig csendben voltak, de aztán Hedvig egyszer csak hirtelen felült az ágyban s uralkodó királynőhöz illő parancsoló hangon rászólt a férjére:

— Dobd ki ezt a kutyát innét! Tele van bolhával! Agyoncsípnek a bolhái!

Wilhelm kötelességének tartotta, hogy megvédje a kutyáját:

— A Packan nem bolhás!

Packan nyilván nem értette meg, hogy Wilhelm mit mondott és abban a pillanatban, amikor gazdája megvédte őt a bolhákkal való gyanúsítás ellen, felült s elkezdett vakaródzni.

Hedvig diadalmasan mutatott rá:

— Látod, hogy bolhás a kutyád! Ni, most is vakarózik! Dobd ki az ágyból!

Wilhelm e kínos helyzetben, mikor választania kellett felesége és a kutyája között, elvesztette lelki egyensúlyát s lovagiatlanul így szólt:

— Biz én a te kedvedért a kutyámat nem lököm le!

— Hát akkor majd lekergetem én! — csattant fel Hedvig!

— Hozzá ne merj nyúlni! — tiltakozott Ausztria hercege.

Igazán nem lehet csodálkozni, hogy erre a megsértett hercegasszony marokra kapta fabábújának két lábát. Wilhelm hirtelen a takaró alá bújt s így nem érte az ütés, Packan azonban, aki gazdájával együtt szintén a takaró alá akart menekülni, egy pillanatot késett s ennek következtében a bábunak árvatölgyfából faragott kemény feje bizony nagyot koppant a hátulsó lapockáján. Hedvig asszony a mécsvilágnál megvetőleg mérte végig férjét, illetőleg, minthogy az nem látzott, annak a takaróját s aztán hirtelen elhatározással kiugrott az ágyból, hóna alá kapta a bábúját, összefogta a párnáját és a takaróját s egy vérig sértett királynő fenéségével átköltözött a két ablak között levő bársony kerevetre és ott lefeküdt. Wilhelm

mélyen hallgatott a takaró alatt, Hedvig azonban, hogy Wilhelm a takaró alatt is meghallja, hangosan átszólt még hozzá:

— Csak becézd a bolhás kutyádat! Hiszen nálunk úgyis azt tartják, hogy: eb a német kutya nélkül!

Wilhelm, aki az imént igen nagy megdöbbenéssel észlelte, hogy milyen nagyot kopant a bábú feje a Packan lapockáján, úgy tett, mintha nem hallotta volna nevének elég hangos szavait. Úgy látszik, a dadus sem hallotta meg azokat, éppen úgy, mint ahogy az eddigi párbeszédéből sem hallott meg semmit sem, mivel azonban a hangos szó mély álmában egy kicsit mégis megzavarta, átfordult a jobboldaláról baloldalára és abbahagyta a hortyogást. Aztán néma csend borult a haimburgi várkastélyra s ebben a nagy csendességben szépen elaludtak a gyerekek.

A nászéjtszakára felvirradt nap reggelén aztán az ifjú házaspár úgy elváltak, hogy soha többé nem látták egymást e földi életben. Mikor Lajos királyunk hetedhétországra híres szép Hedvig leánya Lengyelország koronás királynője lett s férjéül választotta a Jagellóból lett Ulászlót, Krakkóban sugdosnak ugyan olyasmit, hogy habár gyermekkori házasságuk megsemmisített, szívének nem tudva ellenállani, Wilhelm úr titkon

meglátogatta hön imádott egykori feleségét, s ez igen nagy örömmel fogadta régi szerelmesét s boldog órákat töltöttek egymással, azonban nagyon hamar kiderült, hogy ez csak pletyka volt s az egészet a rosszmájú Gnievoss mester találta ki, akinek a dolgában aztán, mert az ő szép, jó és tiszta életű kedves királynőjük becsületét veszett kutya módjára megmarta, a lengyel fő-főbírák úgy ítélték, hogy a mester a vérpadon négykézláb állva addig ugasson, amíg csak el nem reked s annak utána pedig üsse le a fejét a hóhér. A hóhér, amint azt a krónikás bizonyítja, csakugyan leütötte a rosszmájú mester fejét s így a rágalmazó elhallgatott örökre. Egy pár száz esztendőre cudar pletykája is elnémult; arról azonban senki sem állhat jót, hogy örök időkre az is elhallgatott. Mostanában ugyanis megint annyira belejöttünk az emberevésbe, hogy ha szépen, sorjában minden élő embertársunk jóhírnevét szétmarcangoljuk, valószínűleg ráfanyalodunk majd azok megrágalmazására is, akik régesrégén meghaltak már. Hiszen a Packan is jobban szerette a húst, de ha ez nem volt, bizony a csontokat is elropogtatta.

KORVIN JÁNOS.

János herceg az asztalfőn ült s komolyan szemrebbenés nélkül hallgatta vendégeinek haragos- szavait.

— Úgy-e, — harsogta Újlaki Lőrinc, — Szapolyai is megesküdt az édesapádnak?! Nem merete az élő Mátyásnak azt mondani, hogy a fiát, mert törvénytelen, nem vállalja királynak! Mindent az apádnak köszönhet s most ő a legnagyobb ellenséged!

— Akik írásban kötötték le magukat melled, — zúgta Hampó Zsigmond, — azok is mind ellened fordultak!

— Hát Beatrix? — dühösködött Kelemen, — Mátyás halálos ágya előtt is megesküdt, hogy anyádként melled áll, egyideig könny hullatástól nedves csókokkal színelte is a nyomorult, hogy téged akar és most összeszúrta a levelet azokkal a nagyurakkal, akik olyan királyt akarnak, akinek az üstökét a markukban tarthatják.

— Pedig nem ők az ország! — hördült fel a haragtól rekedten Beriszló Péter. — Nem a főurak az ország, mi nemesség vagyunk az ország!

János herceg csak hallgatta, csak hallgatta

a keserű szavakat, de nem szólt közbe. Az urak egyike-másika félszeggel felé pillantgatva, már szinte sokallotta János hercegnek ezt a hallgatag béketűrését. Hát Mátyás fia így tudja tűrni személyének csúfos hátrahátélését?! Hát azt se bánja, hogy apjának birodalma Ulászló kezére jut?!

Újlaki Lőrinc nem sokáig bírta türtöztetni magát s felharsant a hangja:

— János herceg! Hát szólj már valamit! Látod, a nagyurak mind megcsaltak, de a nemesség melléd áll s velünk jön a paraszt! Csak azt mondd, hogy nem adod ki a kezedből Szent István koronáját és mi, ha másképp nem megy, vérbeborítjuk az országot s megmutatjuk, hogy azért is te leszel a király!

János herceg itt felvetette a fejét s tekintetét végighordozta az urakon s mint egy olyan király, aki Mátyás királytól tanulta a királykodást, komolyan megszólalt:

— Igaz, hogy a Szentkorona a kezemben van, de most nemcsak az én dolgomról van szó, hanem az ország jövődjéről van szó. És az ország most ötfelé húz.

Újlaki közbevágot:

— Ha egyszer a korona a fejednen lesz, majd elbánunk a másik négynek az embereivel!

— Hát háborút viseljük itthon, egymás ellen? — kérdezte János herceg.

— Azt is megcselekedjük! — hangoskodott megint Újlaki. — Csak egyet intünk a jobbágyoknak s kipörköljük a nagyurakat fészkeikből! Hiszen mióta az apád behunyta a szemét, ezek megint mind kiskirályok!

János herceg meg-megcsóválta a fejét s valami szomorúsággal nézett végig az urakon, akik nála mind idősebbek voltak s akiknek az arca, az egy Kis-Horváthot kivéve, a harag tüzeiben égett. Egy kis hallgatás után János herceg megint megszólalt:

— Aztán ha, mialatt mi itthon egymást öldössük, ránkjön a török, meg a német, meg a cseh?!

— Hát hadd jöjjenek! — rikoltották hárman-négyen. — Megmutatjuk az egész világnak, hogy: magyarok vagyunk!

János herceg felállott a helyéről s lehorgasztott fővel fel-alájárt a szobában. Az öreg urak szótlanul nézték, hogy hogy tépelődik magában. János herceg aztán egyszerre megállott s komolyan ezt mondta:

— Megértettem, hogy ti mit akartok. Azt is tudom már, hogy: én mit akarok! De mielőtt szólnék, beszélni szeretnék még valakivel . . .

— Csak nem a győri püspökkel?! — dörögte Újlaki, — Hiszen Tamás püspök is ellened fordult!

— Azzal akarok beszélni, — mondta to-

vább János herceg, — aki, tudom, hogy sohasem hagy el. Az édesanyámmal akarok beszélni . . .

Az urak szeme összevillant: most már tudták, hogy mi lesz a válasz. Hiszen az az asszony, aki legfőképpen a nagyurak miatt nem lehetett Mátyás hites felesége s akit Beatrix udvara folyton gyalázott, bizonyosan velük fog tartam s majd feltűzeli az a fiát!

Hanem mikor magárahagyván János herceget, már az Újlaki uram vendéglátó vára felé haladva, kint léptettek a poros úton, Újlaki uram csak felmordult:

— Nem szeretem mégse, ha asszony szól bele az ország dolgába!

— Pedig ebbe, — szólta Hampó Zsigmond, — mégis lehet néminemű beleszólásuk, hiszen ők hozzák a világra, ők nevelik fel azokat, akik aztán az országért meghalnak; ki kard által, ki pallos által, ki mérgezett fige által . . .

Újlaki uram elérte, hogy ezzel a figé vei Beatrixre gondolt Hampó Zsigmond s hirtelenében olyat káromkodott, hogy hóka lova ijedten úgy felkapta a fejét, mintha őt illette volna a szidalom.

*

János herceg kora hajnaltól késő estig hajszolta váltott paripáit, hogy mihamarabb el-

jusson az édesanyjához s mikor odaért, mégsem beszélt mindjárt arról, amiért jött. Egész este csak azt emlegették, akinek a helye itt örökre üresen maradt, aki nem rejtőzhetik többé ide megpihenni, mert megfutván életének csodálatos útját, Bécsnek büszke várából immár megtért a holt magyar királyok nyugovó helyére. Az elmúlt időknek szomorúságukban is szép emlékein elmerengve — a jövődőt nem hozta szóba sem az anya, sem a fia.

Mikor nyugovóra tértek, Kódorgó Péter kísérte be János herceget az ágyasházba. Mátyás királynak kiöregedett udvari bolondját, aki az olasz szagot nem állva, idehúzódtott, János herceg apró gyerek-korától kezdve, kedves jó embereként szerette. Most is, hogy befeküdt már az ágyba, nyájasan szólt hozzá:

— No, most már kiviheted a mécsest, Péter. Csendes jó éjszakát kívánok! Reménylem, hogy holnap reggel még itt látlak!

— Mostanában — felelte Péter, — kevesebbet kódorgók, mint azelőtt, de néha rámjön s akkor megint csavargok egy darabig. De ez nem baj; sok mindenről hírt vihettem én így az édesapádnak, még pedig olyan hírt, amit mástól sohasem hallott volna meg!

— Tudom, Péter, — szólt a herceg, —

hogy mindig hü és igaz ember voltál. Az Isten megáld érte. Jó éjtszakát! Szép álmokat!

— Köszönöm, Uram! Én is jó éjtszakát kívánok neked. És hogy szép álmod legyen, még elmesélek neked valamit az édesapádról.

— Hát mesélj, Péter!

— Egyszer egy télen álruhában kódorogtunk az édesapáddal. Az országúton találkoztunk két ágrólszakadt csavargóval. Majd megvette őket az Isten hidege. Édesapád levette a válláról galléros köpönyegét s odavetette nekik, aztán otthagytuk őket. Valami tíz-tizenöt lépésnyire mentünk, megálltunk s visszaneztünk. A két ember már összekapott azon, hogy ki viselje a galléros köpönyegét. Egymásnak estek és agyba-főbe verték egymást. Mikor aztán mind a kettőnek véres volt már a feje, elkezdtek alku-dozni. Ha a nagy gallért legombolták volna a köpönyegről, mind a kettőnek jutott volna elég melengető posztó, de bizony ők hosszában kétfelé hasították a köpönyegét, meg a gallért is, s így aztán egyik sem tudta igazán hasznát venni vérenszerzett nyereségének. Édesapád messziről nézte-nézte őket, aztán csak annyit mondott nekem:

— Látod, Péter, ezek igazán magyarok!

János herceg egyre komorabban hallgatta Kódorgó Péter meséjét s mikor aztán ez elhallgatott, felsóhajtott:

— Édesapám jól ismerte a magyart. . .

Kódorgó Péter valami keserűséggel legyintett a kezével s ezt dörmögte:

— Bezzeg a magyarok nem ismerték őt. Azt hitték, magáért tett mindent, amit tett, pedig mindent ő értük tett. . .

Ezzel az öreg bolond fogta a mécsest és indult volna kifelé, de az ajtóban megállott s az ágy felé tartva a mécsest, némán ifjú urára nézett.

— Mit nézel, Péter!

— Csak néztelek, uram. A szemed olyan, mint a nagyapád szeme volt; a homlokod, az orrod s a szájad olyan, mint az apádé volt. Kívülről igazán Hunyadi vagy! Hogy egészen s belül is Hunyadi vagy-e, még nem látom. Jó éjtszakát, uram!

A bolond kiment az ágyasházból s magára hagyta a sötétben János herceget gondolataival. Miért, miért nem, János herceg mindig arra gondolt, hogy összevillant Újlaki uraimék tekintete, mikor ő az anyját említette előttük. Azt gondolják ezek, hogy az édesanya velők tart? Azt gondolják ezek, hogy az édesanya olyan, mint a hatalomra vágyó Beatrix? Olyan, mint a legtöbb asszony, ha bosszúról s diadalmaskodásról van szó? Nem! Nem! János herceg elhessegette az ilyen gondolatokat magától: az ő anyjának szívében

nincsen gyűlölet, csak szeretet, béke és önfeláldozás.

Magasan járt már a nap, mikor János herceg felébredt. Az édesanyját a nagyszobában találta, az ablak mellett ült s varrogatott. Nem királyi palástot varrt, ingecskét varrt az árva jobbágy-gyerekeknek.

János herceg, mint valaha gyermekkorában, az anyja lábához ült, valami kis lócára s úgy nézett fel anyjának korán hervadt, halovány arcára.

— Lelkem édesanyám! — szólt Mátyás fia, — kérdezni szeretnék valamit. Azt kérdezem, akarod-e, hogy király legyen a fiadból? Akarod-e, hogy előtted, a király anyja előtt térdet s fejet hajtsanak mindazok, akik eddig bántottak, gúnyoltak s rágalmaztak téged? Akarod-e, hogy kardot fogjak a királyságomért? Unszolnak, biztatnak, tüzelnek sokan ...

János herceg anyja meg-megremegő kézzel végig-végigsimította időelőtt ezüstösen fénylő haját s szelíden, nyugodtan így felelt fiának:

— Én, fiam, azt szeretném, ha más semmi sem lennél, csak az én fiam lennél; hiszen a trónuson boldog nem lehet senki sem: a hatalom álomszakasztó nagy teher s a dicsőségben senki sem teheti azt, amit a szíve

mond. Látod fiam, édesapád nagy volt, hatalmas, dicsőséges, de akkor sem volt igazán boldog, mikor itt volt velünk, mert akkor meg folyton azt fájlalta, hogy az ország jóvoltáért fel kellett áldoznia a maga emberi boldogságát. . .

János hercegnek könnybelábadt a szeme, mikor észrevette, hogy édesanyjának tele lett a szeme könnyel. Egy darabig hallgattak, aztán János herceg megint megszólalt:

— A Szentkorona az én kezemben van. Hát nem akarsz, hogy a fejemre tegyem azt azért, hogy bosszút álljak a te ellenségeiden? Nem akarsz magad előtt a porban látni azokat, akik miatt nem lehettél apámnak hitvese? Nem akarsz azok felett állani, akik még magyar voltodat is megtagadva, idegennek mondanak?

— Nem, fiam, — felelte János herceg anyja csendesén, — nem lettem volna méltó apádnak holtig tartó szeretetére s méltatlan lennék arra is, hogy emlékét szívemben viseljem, ha az ország dolgába belekeverném a magam szegény személyét . . .

János herceg édesanyjának az ölébe borult s áhítatos szeretettel csókolgatta azt az áldott kezet, mely nem királyi palástot varrt, hanem ingecskét varrt az árva jobbágygyerekeknek.

A király szállásától a koronázó templomig ember ember hátán tolongott s ezren meg ezren lestek, várták a Rendeek választotta új királyt. Ulászló, ha késett is, mégis csak felkészült s nagysokára megnyílt a kamaraház vaspántos nagy kapuja s elindult a menet a templom felé. Elöl hírnökök jártak harsogó harsonákkal. Utánok a feketesereg válogatott csapata büszkélkedett, aztán az ország zászlóit vitték, majd az ország főméltóságai következtek a menetben, ezek után a főpapok haladtak s utánuk pár lépésnyire az új király előtt, mintha az oltári szentséget vitte volna, János herceg lépdelt emelt fővel, nyugodtan s piros selyempárnán úgy vitte Szent István koronáját.

Mikor az emberek észrevették, hogy János herceg nemcsak hogy lemondott a koronáról, hanem ímhol maga viszi azt Ulászló király előtt, az ünneplő sokaságban itt is, ott is mozgolódás támadt s valami morajlás.

— Megjött az esze! — súgta az egyik főúr a másiknak, — Azt gondolja, hogy jobb a nyugalmas hercegség, mint a bizonytalan királyság!

— Eladta magát Ulászlónak! — súgták-búgták a köznemesek egymás között továbbadva a szót.

— Vásárra vitte a Szentkoronát! — dohogták hátul a jobbágyok. — Bizonyosan

bennünket is eladott; sok aranyat kaphattott ettől a cseh embertől!

Hogy az ország békéjeért tett le a koronáról s minden magyarok példájára ezért viszi most azt a törvényesen választott király előtt, bizony egy magyar sem mondta ... Hanem, mikor a menet a templomhoz ért, az egyik külső oszlop mögül előrehajolt Kódorgó Péter és halkán odaszólt János herceghez:

— Már most látom: egészen Hunyadi vagy!

BERTALAN VITÉZ HISTÓRIÁJA.

András király udvarában nagy volt a sürgés-forgás, ami nem csoda, mert igazán csodálatos dolog történt: az angolok országából követek jöttek, hogy hazavigyék Edward urat királynak! Amit ma csak azok tudnak, akik a régi krónikákban böngésznek, András király idejében azt az egész ország tudta, nevezetesen mindenki tudta, hogy Edward úr, mikor a dánusok királya elűzte őket a trónusról, a testvérével, még István király idejében menekült ide, azt is tudta mindenki, hogy a földönfutóvá lett angol királyi hercegek voltaképpen itt nőttek fel Magyarországon, itt is házasodtak meg, még pedig úgy, hogy Edmund herceg István királynak a leányát, Edward úr pedig Gizella királyné unokahugát, Ágota kisasszonyt vette el; azt is tudta minden ember, hogy Edmund úr gyermektelenül, régen meghalt, Edward úrnak pedig két gyermeke van, Edgár úrfi és Margit kisasszony, de hogy ezeket még valaha hazaviszik királynak, bizony azt senki emberfia ingyen sem gondolta sohasem! Éppen azért érthető hát, hogy a követek váratlan megérkezése után a királyi udvarban is, mee azon túl is csak a hercegek és a követek

dolgával törődött mindenki s maga András király is, mikor azt jelentették neki, hogy Leszli Bertalan meghallgatást kér, bizony igen meglepődött s el nem tudta gondolni, hogy nemes ifjú vitézének vájjon mi baja lehet, hogy ebben a zsongásban éppen most akar szemben lenni vele.

— Mi bajod van, Bertalan fiam? — kérdezte a király a belépő leventét.

Bertalan vitéz megállott a király előtt, lassan felvetette a szemét s halkán megszólalt:

— Uram, királyom, arra kérlek, hogy Edward úrék kíséretére parancsolj ki engemet.

— Egy válogatott lovascsapattal négy udvari vitézt már rendeltem melléjük, — szólt András király, — de ha kedved tartja, a határig te is elmehetsz velük!

Bertalan vitéz hol elsápadt, hol meg elpirult, ajkai egy pillanatig hangtalanul rebegtek, de aztán összeszedte magát és megszólalt:

— Uram, királyom, én nemcsak a határig szeretnék velük menni. . .

A királyt nagyon meglepték a vitéz szavai.

— Nem értem, fiam, hogy igazában mit akarsz! Hát meddig kísérnéd őket idegen országokon által? A tengerig¹?

Bertalan vitéz, bár a nagy felindulástól egész testében remegett, már most elszántan beszélt:

— Nem a tengerig, uram, hanem azon is túl. . . Velük akarok maradni!

András király szinte megdöbbsent:

— Mi ütött hozzád, Bertalan fiam? Itt hagynál mindent s idegenbe mennél? Itt gazdag úr s királyi fejemhez választott első vitézem vagy, idegen földön meg senki se lennél! Igaz, hogy ha az isteni gondviselés Edward urat haza vezérli, az angolok királya lesz, de hát mit csinálnál te ott, fiam?!

Bertalan vitéz lehajtott fejjel hallgatta a királyt s aztán megszólalt:

— Felfogadtam, uram, hogy velük megyek ...

— Hát kinek tetted a fogadást s mikor?!

Bertalan vitéz, hogy eddig jutott a valloásban, már most bátran beszélt tovább s a hangjából szinte kiértzett, hogy a szívében milyen forró érzések lángjai lobognak.

— Uram, királyom! — szólt a vitéz. — Aki magyarnak nincsen apja, annak a király az apja. Hát én most úgy beszélek, mintha az édesapám előtt állnék. Harmadéve egyszer néhányan Edgár úrfival és Margit kisasszonnyal vadászni voltunk az Alföldön. Akkor még senki sem álmodta, hogy még valaha hazavigyék őket királynak. Vadászatás közben Edgár úrfi az urakkal valahogy úgy elszaladt valami felvert tűzok-csapat után, hogy Margit kisasszony meg én, akarat-

lan elmaradtunk tőlük. Megállottunk egy gémeskút mellett s vártuk, hogy majd csak visszakerülnek az urak. Margit kisasszony fehér selyem vállkendőjét felkötöttem a kútostor felső gúzskarikájába s aztán felszalasztottam a gémfát. A kendő úgy lobogott fent a levegőben, mint valami zászló. Gondoltuk, hogy ez messzire ellátszik s az urak majd odagyűlnek. Vártuk, vártuk őket. Nagy csendesség volt a pusztán, csak a gulya kolompja szólt. Margit kisasszony, aki addig nem járt az Alföldön, andalogva hallgatta a gulya kolompját, de mikor a gulya elpihent s esteledni kezdett, egyszer csak megszólalt: Bertalan vitéz, — ezt mondta, — én itt mégis nagyon félnék, ha Te most elhagynál engemet! Erre az én szívemből fel fakadt a szó s azt feleltem: Oh, Margit kisasszony, én nem hagylak el Téged soha, de sohasem . . .

András király már most tudta, hogy miért akar Bertalan vitéz hetedhétországon át a tengerentúlra is elmenni s igen megszánta kedves vitézét. Próbálgatta is észretéríteni:

— Nézd, Bertalan fiam, ennek nem lehet jó vége, mert Margit most már királykisasszony s a királykisasszonynak nem szabad a szívére hallgatnia, hanem azt kell tennie, amit a király és az ország parancsol!

— Jól tudom én ezt, uram, királyom, —

válaszolta Bertalan vitéz, — de ha itthon maradnék, csak elpusztulnék. Titkon utánuk szökni meg nem akarok. Nekem már mind-egy volna, de nem szeretném, ha a rossz-nyelvek megbántanák azt a szentet, aki nekem a legszentebb. Hát, gondoltam, jobb lesz, ha kitárom a szívemet előtted . . .

András király ennyiből már látta, hogy hányadán van Bertalan vitéz, azt is tudta, hogy itt már nem használ semmi szó, hát azt mondta Bertalannak:

— Jó, hát hogy a világ szájára ne jusson a dolog, mint kísérő-követem kísérjed el őket hazáig. Egy darabig oda maradhatsz, aztán majd hazajössz!

Bertalan vitéz meg se tudta köszönni a király jóságát s elfogódva, halk sóhajásformán csak annyit tudott mondani, hogy:

— Ott maradok én, uram, koporsóm zártaig . . .

A jó kocsisnak jó szeme van. Az öreg Mihály, aki nyeregből hajtotta a rengő-szekérbe fogott négy pejlovat, egy-kettőre észrevette, hogy Bertalan vitéz el-elmaradozik a hercegek s a követ urak mellől s oda-odahúzódik lovával a rengő-szekér mellé, hogy Margit kisasszonnyal szót válthasson. Az öreg Mihály hát, mert a jó kocsisnak nemcsak jó szeme, hanem jó szíve is van,

mikor valami kis erdő alatt megállott fűjtatni az utazó-csapat, megszólalt:

— Jobb lenne, ha nagy jó uraimék egy kicsit előbbre mennének, mert ha így a szekérrel mindig a sarkukban vagyunk, sok port kell nyelni a kisasszonynak. Lám, a szeme már szinte könnyes az út porától. Hátról úgy sem jöhet ránk semmi veszedelem, meg aztán itt van Bertalan vitéz!

Az urak hajlottak az öreg szavára és előbbre lovagoltak, Mihály pedig egy kis vártatva a szekérrel csendesen utánuk indult. Mentek, mentek, mendégéltek. Egyszer aztán, valami legelő-szélen az öreg Mihály megállította a lovait, leszállt a nyeregből s úgy tett, mintha a rudasló szerszámján akadt volna valami igazítani való. A szerszámoknak ugyan nem volt semmi baja, de az öreg nagy komolysággal egy ideig babrált vele, azt gondolván magában, hogy: hadd váltsanak egy pár szót nyugodtan ezek a fiatalok! De bizony ezek a fiatalok nem viháncoltak úgy, mint a fiatalok szoktak. Nagyon szomorúak voltak mind a ketten. Margit kisasszony mintha búcsúzkodott volna a szép sík mezőtől, el-elnézett messzire s aztán sóhajtva mondta:

— Hallod, Bertalan vitéz, ha a szekér nem zörög, ide hallik a legelő gulya kolompja. Ott meg, messze-messze, egy gémeskút lát-

szik. Talán ez az utolsó, amit látok. Hiszen a követ urak is azt mondták, hogy ilyen kutat sehol se láttak idáig jövet, csak Magyarországon.

Bertalan vitéz is elnézett a gémeskút felé s addig nézte, addig nézte azt ott a messzeségben s addig hallgatta, addig hallgatta a legelésző gulya kolompjának messziről ide szálló hangját, hogy könnybe lábbadt a szeme s felsóhajtott:

— Én sem fogok többé gémes-kutat látni s én se fogom többé hallani a gulya kolompját . . .

Margit kisasszony szinte könnyörögve szólt a vitézhez:

— Kérlek, Bertalan vitéz, fordulj majd vissza a határnál.

Bertalan vitéz csak rázogatta a fejét:

— Nem, Margit kisasszony, hiszen én elfogadtam, hogy sohasem hagylak el tégedet.

— Én feloldlak Bertalan vitéz, — suttogta Margit kisasszony.

— De a szívem nem oldoz fel engem — felelte erre Bertalan vitéz.

Mihály kocsis igen megsajnálta a fiatalokat s abbahagyván a rudasló szerszámjával való bajlódást, odaszólt a fiatalokhoz:

— Talán megszomjazott a kisasszony, meg talán vitéz uram is? Hát talán lefordulok arra felé. Ezen a szép gyepen egy-

kettőre odajutunk a kúthoz. Nincsen az olyan messzire!

A fiatalok mind a ketten elpirultak s hirtelenében nem válaszoltak Mihálynak. Az öreg aztán közelebb lépett s nehogy a szellő elkap hassa csak egy szavát is, halkán megszólalt:

— Ismerem én errefelé is a járást; azt is tudom, hogy a kúttól mindig balra tartva, ezzel a négy pej ló val úgy elröpíteném én ezt a szekeret Leszlére, hogy mire azok odaelől észbekapnak, hát akkorára már árkon-bokron túl lennének.

Margit kisasszony elsápadt, Bertalan vitéz meg elpirosodott s azután a kezével intve, odaszólt az öreg Mihálynak, hogy: csak induljon szépen, egyenesen az urak után!

Mihály hát nyeregbe szállt, nagyot cserdített az ostorával s röpült a rengő-szekér a határ felé. Az öreg Mihálynak azonban sehogysem tetszett a dolog s egyre azon búslakodott, hogy bizony az a sok jövő-menő idegen pap s másféle napnyugati emberek mindenféle újmódi kitalálásokkal nagyon megrontották már itt az életet, mert lám a régi időkben, ha nem adták a leányt, hát a legény maga mellé kapta a nyeregbe s aztán káromkodhatott a leány apja s tördelhette a kezét az anyja, amíg csak meg nem unta!

Az öreg Mihály akkor is nagyon csóválta a fejét, mikor a határnál Bertalan vitéz nem

fordult velük vissza, hanem a hercegekre várakozó német vitézekhez csatlakozva, váltott paripáján tovább indult az urakkal hetedhét ország felé.

Az öreg Mihály Bertalan úr fáradt paripáját, amelyen a határig jött, hátul oda kötötte a rengő-szekér saroglyájához s nagy búsán hazafelé baktatott. Nagyon fájlalta, hogy Bertalan vitéz világra ment s csak azzal vigasztalgatta magát, hogy ha a mesebeli király férjhez adhatta a leányát hű vitézéhez s rájuk hagy háta a fele birodalmát, hát, ha van esze, az angolok királya is megteszi majd ezt, mert bizony Bertalan vitéznél a földkerekségén sehol sem találhat külön királynak való legényt, igazán hiszen Bertalan úr vitéz, még pedig: magyar!

Hildebold érsek székesegyházában nagy hálaadó ünnepi istentiszteletet tartott a vorcesteri püspök, aki egészen Kölnig elébejött a királyi hercegnek. Leszli Bertalan, mint a magyarok királyának követe, ott állott az urak között, de semmi egyebet nem látott, csak azt látta, hogy Margit hercegkisasszony milyen áhítattal imádkozik az Úrnak szenteséges oltára előtt. Vájjon miért imádkozik? tépelődött a vitéz magában. Hálát ad Istennek, mint a püspök, hogy királyi családja

újból visszatérhet a trónra? Vagy azért imádkozik, hogy az Isten oltsa el szívében a lángot?! Vagy buzgó fohászkodással azt kéri Istentől, hogy szívének álmait valóra váltsa?

Bertalan vitéz nem tudhatta meg a királyi hercegnőtől, hogy miért imádkozott, mert ha láthatták is egymást, soha se lehettek magukra.

Mikor aztán Edward úr hirtelen halála után az ifjú Edgár urat Londonban megkoronázták, Bertalan vitéz a nagy ünnepségből megint nem látott semmit, csak azt látta, hogy Margit királykisasszony milyen buzgón imádkozik. Akkor se kérdezhetette meg, hogy: miért imádkozott?

Hanem amikor alig néhány hónap múlva az ifjú Edgár király a nagy sereggel hirtelen berontott Hódító Vilmos elől menekülni volt kénytelen, akkor mégis csak megtudta Bertalan vitéz, hogy miért imádkozott eddig Margit királykisasszony.

Edgár király sokáig ott állott a kis dreglye tatján és hallgatagon sokáig elnézett megint elvesztett országának partjai felé. Mikor aztán azok lassan-lassan eltűntek a megint földönfutóvá lett király bús szemei elől, hirtelen elhatározással megszólalt:

— Ha mindenki elfordult itt tőlem, nem viaskodhatom a királyságért pusztán két ke-

zemmel. Bertalan vitéz, tudod-e mit csinálnálunk? Hazamegyünk Magyarországba!

Bertalan vitéz akaratlan mozdulattal feldobogó szívéhez kapott. Margit királykisasszony meg térdreomlott s az örömtől reszkető kis kezeit keblére kulcsolva, felfohász kodott:

— Köszönöm, én Istenem, hogy meghallgattad az én könyörgésemet!

Bertalan vitéz így hát már most tudta, miért fohász kodott az ő szentje a kölni szentegyházban és a londoni koronázás szertartásainak fényes ünnepén. Boldog öröm lobogtatta meg a vitéz szívét s amint ennek melegétől csillogó szemeit végigjártatta a tenger csendes síkságán, arra gondolt, hogy: hejh, ha ez a tenger gyepes síkföld lenne s e halvérű hajósok helyett Mihály kocsis itt lenne a négy pejlóval, meg a rengő-szekérrel, hogy repülnének immár haza, Leszle felé . . .

A tenger csendes síkjából nem lett gyepes legelő s Mihály kocsis helyett délfelől nagy vihar jött veszettül száguldó szélvész-paripákon. Megrengett a nagy víz, zúgtak a tarajosán ágaskodó hullámok, megdördült az ég s mintha a haragos fellegek lecsapó villámai egyre fájóbb sebeket vágtak volna vonagló testén, a tenger veszett kínjában üvöltött s őrzöngve bőgött.

A kis dereglye tehetetlenül vergődött a

tomboló viharban. Bertalan vitéz, nehogy lesodorja valami hullám, magához ölelve őrizte Margit királykisasszonyt. Az meg szégyen, mintha bűn lett volna az, hogy eddig földi boldogságáért fohászzkodott, Isten sujtoló haragját látta a hirtelen feltámadt rémítő viharban s megtört lélekkel egyre azt hajtogatta magában:

— Bocsásd meg, Uram, az én bűnömet s legyen meg a Te akaratod most és mindörökkön örökké.

Bertalan vitéz megérezte, hogy a vergődő királyleány ártatlan szívében a tenger viharjánál nagyobb vihar dúl s mert szavát elnyomta az ég zengése, csak a tekintetével vigasztalta s bátorította a gyötrődő lelkét:

— Hazamegyünk s boldogok leszünk!

Margit királykisasszony megtört szemei erre egyre csak azt felelték:

— Földi boldogságot kérő bűnös fohászkodásomért ímhol megver az Isten s nem vezérel bennünket haza! Más parancsol! Más parancsol! . . .

... Az Isten csakugyan más parancsolt; a zúgó viharban nagy tengeri gályát rendelt a veszendő kis dereglye megsegítésére, hogy az erős nagy hajó felszedvén a már szinte alélt menekülőket, a megcsihadó tengeren elvigye őket a déli szél erejével észak felé.

— Kik vagytok s merre tart hajótok? —

kérdezte Edgár király a mentő gálya kapitányát.

— Malkom királynak vagyunk az emberei — felelte a kapitány — s hazafelé iparkodunk Skóciába.

Az ifjú Edgár király szívében hirtelen fellobogott a már-már kialudt reménységnek lángja.

— Hallod-e, Margit. Malkom királyhoz megyünk! Az Isten bizonyosan azért vezet hozzá bennünket, mert azt akarja, hogy a skótok királyának segítő hadaival a közös ellenségén diadalmat arassunk s én őseim trónjára mégis visszakerüljek!

Margit királykisasszony halovány orcája még haloványabb lett és szomorúan lehajtott a szép fejét.

— Hát nem örvendezel húgom?! — csattant fel hirtelen Edgár király hangja. — Nem gondolsz arra, hogy Malkom király még ifjú dalia s a minap megözvegyült?!

A királykisasszony megtörten felelt:

— Nem örömmre s nem földi boldogságra születtem és immár alázatosan Istennek ajánlom fel életemet. . .

*

Margit királykisasszony, mikor néhány hónap múlva királyi testvérének kényszerítő parancsára Malkom királynak hitvese

lett s fejére tették a skót királynői koronát, az aranyos trónszékben, szegény, csakugyan olyan volt, mint az alázat s a világról való lemondás bús szobra, melynek aranyból való a töviskoronája.

Bertalan vitéz csak messziről látta s nézte az ő legszentebb szentjét a királyi trónuson s halálba vágyva csak az az egy vigasztalta, hogy sógora segítségére majd háborút kezd Malkom király s ha már a tenger zúgó viharja nem pusztította el, majd elveszhet fájdalommal a háború fergetegében.

A véres zivatar nem is váratott magára s Bertalan vitéz a meg-megújuló hosszú háború száz csatájában mindig elől járt a veszedelemben, amíg aztán a nagy döntő ütközetben, mikor már négy sebből vérzett, dárdájával keresztüldöfte egy normann katona.

Malkom király parancsára a nagy sebesültet fenyőgallyakra emelték s a csatahelytől jó távol, a weatsi völgy legelője szélén, valami pásztor házikójába vitték.

A király javas-embereit elküldte hozzá s maga vitte meg a szomorú hírt a király-asszonynak.

— Elmegyek hozzá — rebegte haloványan a királyné. — Ez szent kötelességem!

— Jól teszed — szólt a király. — Vitézségéért főnemessé s zászlós úrrá tettem a háború alatt, de mindezzel nem szerezhet-

tem neki örömet. Tudom, hogy mindennél jobban fog örülni, ha halálos ágyához odamegyen a királyné, akinek trónusáért életét adta.

— Arra kérlek uram — szólt megint a királyné — parancsold be hozzám a fegyverkovácsot, meg a faragómestert.

Malkom király azt gondolta, hogy valami olyan koporsót akar csináltatni a királyné a vitéznek, amilyenben az ő hazájában szoktak eltemetkezni, hát szó nélkül beparancsolta a királynéhez a fegyverkovácsot, meg a faragómestert.

A fegyverkovács aztán a királyné parancsa szerint dolgozva, éjfélig kalapált, a faragómester meg faragott, kopácsolt s még sötéttel szekerekre rakodva, a királyné megbízott embereivel útnak eredtek a weatsi legelő felé. Margit királyné szürkületkor indult el utánuk.

Bertalan vitéz pedig halálra váltan feküdt a pásztor medvebőrös ágyán. A javas-emberek hasztalan próbálkoztak minden tudománnyal.

— Kár e derék vitézért — suttozta az egyik javas. — A lantosok már éneket mondanak róla s imhol mégis el kell pusztulnia!

— Igazán dicső vitéz volt! — suttozta a másik javas. — Az idevalósi Leszliek azt mondják, hogy egy valaha elvándorolt atyjok

fiának visszatért fia ez a hős, de én tudom, hogy: csakugyan magyar. A magam szemével láttam, hogy hogyan csatázott. Ebből tudom bizonyosan, hogy: igazán magyar volt! És a tekintete is olyan szomorú volt mindig...

— Úgy látszik — suttogta megint az első javos-ember —, hogy akik a magyar földön születnek, azoknak a szemében mindig valami bánat szomorkodik. Lám, ami Margit királyasszonyunk szeme is mindig olyan szomorú ...

Alighogy a javas kimondta a királyné nevét, megzörrent az ajtó fakilincse s belépett a szobába Margit királyasszony. A javasemberek nagy alázattal hajlongtak a királyné előtt, akit már élteben szentnek mondott a szegény skót nép áldó szava s aztán kimentek a szobából. A királyasszony odalépett Bertalan vitéz fekhelyéhez. Bertalan vitéz felvetette rá a szemét, de szóval köszönteni nem bírta már. Csak nézte, nézte legszentebb szentjét s bús barna szeméből csendesen perregtek a könnyek.

— Bertalan vitéz — szólt szelíden a királyasszony — meglásd, hogy megsegít az Isten s meggyógyítja sebeidet.

Bertalan vitéz csak felsóhajtott, hogy: igen már most örökre meggyógyulnak az ő régen vérző sebei.

A királyné az ablakhoz lépett, kitérta annak fatábláját s egy kissé kihajolva, a legelőn várakozó embereinek intett valamit. Aztán visszatért a beteghez s megszólalt:

— Tavasz van, Bertalan vitéz! A tavasz levegője éltető . . .

Bertalan vitéz mintha valamely régen elmúlt tavasz emlékét akarta volna még egyszer így meglátni, lehunyta a szemét. Jó ideig nagy csendesség volt a kis szobában. Bertalan vitéz aztán egyszerre hirtelen felnyitotta a szemét s felfigyelt: mintha valami legelésző gulya kolompjának bús hangja hallatszott volna messziről! Bertalan vitéz megremegett s hirtelen felült az ágyon.

— Az, az — suttogta Margit királyné —, a gulya kolompja szól. Hallod?! Úgy-e olyan a szava, mint otthon? . . .

Bertalan vitéz minden erejét összeszedve, felállott, Margit királyasszony gyöngéden átfogta s odavezette a nyitott ablakhoz. Bertalan vitéz leroskadt egy székre, kitekintett az ablakon s egyszerre felragyogott a szeme, mert ímhol, amerről a legelésző gulya kolompolva erre felé tartott, a legelő közepe táján, a skótok földjén, ott állott egy magyar gémeskút s felszalasztott gémfájának a legtetején ott libegett-lobogott a tavaszi szellőben Margit királyasszony fehér selyem vállkendője...

. . . Aznap reggel, otthon, az öreg Mihály,

mint rendesen, itatni vitte a lovakat a kútra. Legelőbb éppen azt a pej paripát vezette ki kötőféken, amelyen egykor Bertalan vitéz a határig lovagolt. A paripa, alighogy kivette az öreg Mihály a fedél alól, felhorkant s felágaskodott. Mihály megcsendesítette s aztán széjjelnézett, hogy mitől riadt meg a paripa? Hát a kútgém tetején valami fehér madár ült. Olyan volt, mint valami hófehér sólyommadár. A szép fehér madár egy kicsit nézelődött, aztán egyszeribe felrebbent s egyenesen felszállott a fellegek felé.

Az öreg Mihálynak miért, miért nem, Bertalan vitéz jutott az eszébe, akaratlan lekapta hát a süvegét s mialatt az égbe szállott fehér madár után nézett, azt gondolta magában, hogy: lám, a magyar vitéz lelke a mennyországba menet, egy kicsit széjjelnézni, előbb mégis csak hazaszállt!

PIROS RÓZSÁK.

Valami tíz-tizenkét esztendővel ezelőtt, egy szép reggelen a méltóságos úr éppen egy sonkacsülökkel foglalatoskodott, mikor a szobaleány behozta a postát. A méltóságos úr, mivel minden figyelmét a csülökre kellett fordítania, csak félszemmél pillantott rá a levelekre s odaszólt a feleségének:

— Nézd, lelkem, az a harmadik levél alighanem neked szól: úgy látom, Szatmár-németiből jött s a húgom írása.

A méltóságos asszony felbontotta a levelet s olvasni kezdte s mennél tovább olvasta, annál komolyabb lett az arca. A méltóságos úr noha nagyon igénybevette annak az immár lehetetlennek látszó feladatnak a megoldása, hogy bicskájával a sonkacsóntról még valamit lefaragjon, valahogy észrevette felesége arcának elborulását s aggodalmasan megkérdezte:

— Valami baj van talán Erzsiéknél?

— Nincsen — felelte a méltóságos asszony nagyot sóhajtva — nekik nincsen semmi bajuk, de annál nagyobb bajt szerzett nekem Erzsi.

A méltóságos asszony ezt olyan nagy szo-

morúsággal mondta, hogy az ura szinte megijedt.

— Az Istenért hát mi a baj?

— Képzeld csak — felelte a méltóságos asszony — arra kér Erzsi, hogy válasszak itt neki egy tavaszi kalapot s küldessem le. Ötven koronát szánt egy kalapra!

A méltóságos úr fölnevetett:

— Hát lelkem, te azt valami nagy dolognak tartod?! Egyszerűen beszólsz valamelyik kalaposnőhöz, kiválasztasz egy kalapot, kifizeted az ötven koronát s leküldöd.

— Jaj, lelkem — szólt szelíden a méltóságos asszony — lehet, hogy te kitűnő miniszteri tanácsos vagy s nagyon jól tudsz adminisztrálni, de a kalapokhoz nem értesz!

— Én ne értenék a kalapokhoz?! — harsant föl tréfásan a méltóságos úr — hiszen valósággal gyűjtöm a kalapokat.

— Jó, jó — vágott közbe a méltóságos asszony — azt elismerem, hogy a férfikalapokhoz értesz: már van hét olyan zsíros keménykalapod, hogy ki lehetne őket bátran szappannak főzni, de itt tartogatod őket, mert azt gondolod, hogy egy ócska kalapért a handlé nem ad többet tíz krajcárnál, de ha tíz ócska kalapot adsz el egyszerre neki, a handlé egy-egy kalapért ötven krajcárt is megad, mivel hogy tíz ócska keménykalappal egy ügyes handlé már kalapgyárat ala-

pít! Hát lehet, hogy ebben igazad van, de a nőikalap az egészen más valami! Ahhoz te nem értesz! Hát hogyan válasszak én kalapot Erzsinek, mikor Erzsi szőke, zömök, kerek, pirosarcú, én meg magas, barna és halovány vagyok?

A méltóságos úr erre is hamar készen volt a felelettel:

— Hát úgy fiam, hogy ne magadnak próbáld fel a kalapot, hanem csak a kezekben tartsd s képzeld oda a kalap alá az Erzsi fejét. Vagy ha így nem megy, hát — mint okos asszony — majd kitalálsz te valamit! Az a fő, hogy teljesítsük Erzsinek a kérését, hiszen ő nagyon sok jóval van hozzánk: ezt a sonkát is Erzsi küldte, melynek sajnos, már csak a csontja fehérlik itt előttem. Menj be, fiam, a te ismerős kalaposnődhöz s üssétek nyélbe ezt a dolgot minél előbb!

Délben a méltóságos asszony mosolyogva fogadta az urát:

— Hála Isten, befagyott a kalapügy! Száz koronán alul nem lehet kalapot venni! Erzsi pedig világosan megírta, hogy ötven koronán felül egy rézkrajcárt sem ad!

A méltóságos úr elkomolyodott, nem szólt, alaposan meghányta-vetette a dolgot s csak úgy az ebéd vége felé hozta szóba megint a kalap-ügyet:

— Nézd fiacskám, én azt tartom, hogy

nem lehet az Erzsi kérését csak így elütnünk! Hiszen annyi jóval van hozzánk, hogy nekünk is illik valamivel viszonzni a jóságát. Válassz hát ki, lelkem, egy takaros kalapot, küldesd el Erzsinek, aztán írd meg neki, hogy a kalap ötven korona volt, én meg a másik ötven koronát magamra vállalom. Utóvégre lisztet is küldtek s valahányszor disznót ölnek, mindig küldenek kóstolót is . . . Igaz, hogy ötven korona nagy pénz, de hát majd csak kibírjuk valahogy!

A méltóságos asszony nem ellenkezett s délután megint bement a kalaposnőjéhez, özv. Csillagnéhoz, akinek a Régiposta-utcában egy kis udvari lakásban volt az üzlete. A méltóságos asszony jó harmadfél órát töltött özv. Csillagné műtermében s este mégis egészen elcsüggedten fogadta a férjét:

— Hiába, nem tudok mit csinálni! Kiválasztottam öt kalapot s nem tudom elhatározni, hogy az öt közül melyiket küldjem el Erzsinek!

— Van az öt kalap között olyan, amelyiken piros rózsza van? — kérdezte a méltóságos úr.

— Persze, hogy van.

— Hát akkor küldesd el Erzsinek azt a piros rózsás kalapot.

— És ha Erzsi jobban szereti a fehér rózsát vagy a sárga rózsát?

— Ez lehetetlen! a legszebb virág mégis csak a piros rózsái Nézd, milyen gyönyörű ez a mi piros rózsánk is! Az egész lakást milyen széppé teszi ez az egy szál piros rózsza! Én különben a mennyországot így képzelem, hogy tele van piros rózsával. . .

A méltóságos asszony az öreg cseresznyefaszekrény felé tekintett s bizony gyönyörködve nézte, hogy abban a régi aranyos zöld üvegpothárban milyen szép az a piros rózsza! Hát arra nem telik, hogy színházba, hangversenyre járjon az ember, de egy kis virágot csak vehet, ámbár — az igazat megvallva — voltaképpen könnyelműség egy szál piros rózsáért húsz fillért kiadni!

A méltóságos úr egy darabig maga is gyönyörködve nézte a piros rózsát, aztán megszólalt:

— Igazad van fiam, nem erőszakolhatjuk a magunk gusztusát senkire. Menj el tehát holnap délelőtt a kalaposnőhöz s mondd meg neki hogy küldje el mind az öt kalapot az Erzszi címére Szatmárnémetibe! Erzszi majd kiválasztja az öt kalap közül azt, amelyik tetszik neki, a többi kalapot meg szépen visszaküldi. Hogy pedig Csillagné biztos legyen a dologban, avasd bele ami kegyes családunkba, fizesd ki neki előre az ötven koronát s fizesd meg a postaköltséget is.

Abban az időben, mikor húsz fillérért még

piros rózsát lehetett venni s száz koronát kértek egy női kalapért, mely már abban az időben sem ért meg testvérek között se tíz koronát, a masamódok nagyon készségesen vállalkoztak arra, hogy egy kalap eladásának bizonyosságában öt kalapot elküldjenek próbára. Csillagné tehát szívesen teljesítette a méltóságos asszony kérését, fölvette az ötven koronát, meg a postaköltséget és így a nehéz kérdés a méltóságos úr megnyugvására szerencsésen elintéztetett.

Négy, vagy öt nap múlva aztán a méltóságos asszony levelet kapott Szatmárnémetiből. Erzsi asszony áradozva hálálkodott a levélben, hogy milyen remek kalapokat küldött az ő aranyos sógorasszonya! Igazán, egyik kalap szebb volt, mint a másik: nehéz is volt a döntés s két nap s két éjszaka tépelődött, míg végre azt a szép pirosrózsás kalapot választotta ki, a megmaradt négy kalapot pedig megmutatta a barátnőinek s mind a négy kalapra akadt vevő s az ötven koronát egyik se sokallotta! Az öt kalapért járó kétszázötven koronát pedig már föl is adta Csillagné címére!

Hát, Erzsi asszony eladta a százkoronás kalapokat Szatmárnémetiben ötven koronájával!

A méltóságos úr, noha a guta kerülgette, belátta, hogy se a feleségét, se magát nem

leplezheti le s barátnőivel szemben a nővé-
rét sem hozhatja kínos helyzetbe, maga
sietett tehát Csillagnéhoz s titoktartást ígér-
tetvén vele, elmondotta az öt kalap törté-
netét és kifizette a még neki járó kétszáz
koronát.

Bizony, ez akkoriban nem kis dolog volt,
de a méltóságos úr azzal vigasztalta magát,
hogy úgyis akart magának egy télikabátot
vagy egy Ferenc József-kabátot csináltatni,
hát egyszerűen nem csináltat semmit, hanem
kifordíttatja a viseltes ruháit. Oh, könnyen
beszéltek még akkor az emberek, amikor
még volt ki nem fordított ruhájuk!

A méltóságos asszony egy darabig föl-föl-
emlegette a méltóságos úrnak, hogy milyen
bölcsen eladminisztrálta az öt kalapot, a
méltóságos úr azonban nem hagyta magát
ugratni s valami tréfás szóval mindig elütötte
a dolgot.

— Nézd fiam — így szólt egyszer, — igaz,
hogy én kétszázötven koronát kidobtam az
ablakon, de megvannak ám még az én zsiros
kalapjaim s most már azokat nem adom el
semmi áron, hanem, ha nyugdíjba tesznek
s így teljesen koldussá leszek, hát kiállók
majd az utcasarokra egy piszkos kemény-
kalappal s azzal fogok alamizsnát kérni. A
kemény kalap a legjobb a kolduláshoz, mert
abból nem fordul ki a belevetett alamizsna

olyan könnyen, mint a puhakalapból! És ha egyik ócska kalap már a koldulásra sem lesz jó, hát előveszem a másikat!

Az ötven koronáért Szatmárnémetiben eladott százkoronás kalapok pedig igen nagy feltűnést keltettek az egész környéken! Egy hónap múlva már minden asszony Pestről, Csillagnétól hozatta a kalapját. Persze, az okos Csillagné kétszáz koronát kért már egy kalapért, minek következtében félesztendő múlva aztán Szatmár, Szabolcs, Bihar és Hajdú vármegyében nem is ment úriasszonyszámba, aki nem Csillagnétól származó kalapot tett a fejére! Csillagnénak úgy föllendült az üzlete, hogy otthagyta az udvari lakást és a Váci-utcában nyitott kalapszalont!

A méltóságos asszony egy napon a tavalyi téli kalapjával beállított Csillagné szalonjába s megkérdezte, hogy nem lehetne-e azt a tavalyi kalapot valahogy még rendbehozni? Csillagné igen nyájasan fogadta a méltóságos asszonyt:

— Nagyon örvendek, méltóságos asszonyom, hogy szerencsétetett, hiszen én olyan hálás vagyok! Voltaképpen méltóságodnak köszönhetem vidéki vevőimet! A régi kalapot azonban nem vállalhatom, én már ilyen átalakításokkal nem foglalkozom. Méltóztassék talán Buxbaumnéhoz fölmenni: Dob-

utca 7. És tessék csak rám hivatkozni! Mert én nagyon hálás vagyok!

. . . Két héttel ezelőtt egy úr csöngetett be a méltóságos asszonyhoz. A méltóságos asszony maga nyitott ajtót.

— A leány éppen nincs itthon ... — hebegte a méltóságos asszony, aki két hónap óta, mióta özvegyen maradt, nem tarthatott már cselédet.

A látogató bemutatkozott. A méltóságos asszony bizony nem értette meg a nevét, hanem azért bevezette a szobába. A látogató nem sokáig kertelt, hanem mindjárt elmondta, hogy mi járatban van.

— Méltóságos asszonyom, én özv. Csillagné úrnőnek a jogtanácsosa vagyok.

A méltóságos asszony gyermeknek maradt szíve feldobbant. Oh, hát most, amikor mindenki megfeledkezett már róla, Csillagnénak eszébe jutott volna ő bús özvegységében? . . .

A jogtanácsos úr nyugodtan beszélt tovább:

— Csillagné önagysága nagy hálával gondol Méltóságodra, azért nem akarta a fönntörő ügyet rideg, hivatalos formák között elintéztetni s mivel ő most Nizzában üdül, engem bízott meg, hogy Méltóságodnak tudomására hozzam, miszerint ezt a házat ő,

Csillagné önagysága megvette s tekintve, hogy véletlenül a Méltóságod lakása a legnaposabb lakás a házban, hát mint új háztulajdonos, a 37. szakasz 4. pontja alapján ezt akarja igény bevenni.

A méltóságos asszony haloványan ült a helyén s nem tudott egyebet mondani, csak annyit, hogy:

— Kérem, kérem . . .

A jogtanácsos úr folytatta:

— Tekintettel azonban arra, hogy özv. Csillagné úrnő önagysága hálával gondol Méltóságodra, már alkalmas lakást is tud Méltóságodnak felajánlani. Igaz, hogy csak egy udvari szoba s egy konyha, de, tekintve a mai házbéreket, talán Méltóságodnak is kellemesebb lesz, ha a változott viszonyok között...

A méltóságos asszony megint csak nem tudott egyebet mondani, csak azt, hogy:

— Kérem, kérem . . .

A jogtanácsos úr ezután, mint aki jól végezte a dolgát, elment, a méltóságos asszony pedig bizony zokogásra fakadt és sokáig sírdogált nagy egyedülvalóságában. És az elmúlt időkre gondolva, eszébe jutottak az Erzszi kalapjai, az aranyos zöld pohár, meg a piros rózsza. Az aranyos zöld pohár az öreg fiókos cseresznyefa-szekrényvel együtt a méltóságos úr betegsége alatt már elment a

vagyonmentő vásáron. Rózsa meg? Piros rózsa meg, nem volt a szegény méltóságos úrnak még a koporsóján sem... Aztán eszébe jutottak a méltóságos asszonynak a méltóságos úr ócska kalapjai, a koldus kalapok . . . Egy handlé hangja harsant fel az udvaron. A méltóságos asszony, mintha egy jóformán még el sem gondolt gondolatát teljesítette volna a végzet, sietve felhívta a handlét s a méltóságos úr kilenc ócska zsíros kalapját eladta negyvenezer koronáért! Aztán magára kapkodta a ruháját s elindult hazulról. Legelőször egy virágkereskedésbe ment be.

— Kérem, hogy adják most a piros rózsát?

— Negyvenezer korona — felelt az elárúsító-leány.

— Egy szál?

— Igen, egy szál rózsa negyvenezer korona!

A méltóságos asszonynak összeszorult a szíve, elhomályosodott a szeme, eszébe jutott, hogy már most szanalás címén az özvegyasszonyok nyugdíjából is le fognak vonni húsz százalékot, aztán — mégis csak megvette az egy szál piros rózsát negyvenezer koronáért s elindult vele a temetőbe.

A temetőig lassacskán el is jutott baj nélkül, mikor azonban a temető kőkerítése mellett haladt már, egyszerre megdöbbsent: egy öreg koldus állott elébe, aki remegő kezével

ócska piszkos keménykalapját feléje tartva, alamizsnáért könyörgött. A méltóságos asszony a koldus ócska piszkos keménykalapja láttára szinte megszédült:

— Nincs pénzem — rebegette aztán — de ezt eladhatja . . .

És a méltóságos asszony valami hirtelen mozdulattal kivette a selyempapirosból s a koldus kemény kalapjába tette a piros rózsát s aztán szinte támolyogva tovább ment s így üres kézzel jutott el a méltóságos úr sírjához. Ott ráborult a sírkeresztre s felzokogott; de aztán lassacskán megcsendesedett, mert egészen tisztán megértette, hogy a méltóságos úrnak hozzá leszállott lelke azt suttogetta neki, hogy: ne sírj, fiacskám nem-sokára te is utánam jöhetsz és ott fent anyyi, de anyyi piros rózsá van! . . .

A SZÁMTANÁCSOS ÚR ÖRÖKSÉGE.

Szabados számtanácsos úr egyszer, régebben, még számtiszt korában, egy vasárnap délelőtt azzal a szándékkal ment be a minisztériumba, hogy szabad délelőttjének felhasználásával alaposan áttanulmányozza a Szeszföldékben alkalmazott deszka- és léckerítések szegtávolának megállapítása tárgyában kiadott, s a hivatalos lap szombati számában közölt kormányrendeletet. Szabados azonban nem valósíthatta meg tervét, mert hivatalaszobája kulcsát nem kaphatta meg a kapustól. Megesik olykor, hogy aki utolsónak megy ki a hivatalaszobából, bezárja az ajtót, zsebre teszi a kulcsot s mire leér a lépcsőn, elfelejti, hogy a kulcs a zsebében van s nem adja át a kapusnak; most is ilyesmi történhetett. A kapus betessékelte Szabadost a maga szobájába s azzal biztatta, hogy aki szombaton délben elvitte a kulcsot, bizonyosan mindjárt behozza, mert tizenhét esztendő óta szolgálata alatt még sohasem történt meg, hogy valaki hétfőig magánál tartotta volna a véletlenül elvitt kulcsot. Szabados leült a kapus szobájában a díványra és szórakozottan a kezébe vette azt a hírlapot, mely a minisztériumba

járó lapok vasárnapi számának hatalmas csomójában legfelül feküdt az asztalon. Szabados az újság első oldalain csak a címekre vetett egy-egy futó pillantást, mert sem a belpolitika, sem a külpolitika nem érdekelte, a napi híreket is csak úgy ímmel-ámmal böngészte át, végül aztán az ötödik oldalon egy háromhasásbos cikk ragadta meg a figyelmét: Tolsztoj élete és művei.

A számtanácsos úr egyre növekvő érdeklődéssel olvasta a cikket. Itt-ott már olvasott egyet-mást Tolsztojról, de ilyen összefoglaló tanulmány még nem került elébe. Nem csoda tehát, hogy ez annyira lekötötte a figyelmét, hogy egészen megfeledkezett a Szeszföldék kerítéséről s mire a hosszú cikknek a végére ért, mint Tolsztojnak nagy csodálója állt fel a divánról. A benyomás, melyet ez a valamelyik német folyóiratból kiállózott tanulmány tett rá, olyan mély volt, hogy megtakarított pénzén egy antikváriusnál málmásnap megvette Tolsztojnak a hírlap cikkében sokszor emlegetett: *Mi az én hitem és Az Élet* című könyveit. Alig lapozta azonban végig új könyveit, valami szégyenérzet riadt fel a lelkében és szinte megszedült attól a beismeréstől, hogy ő voltaképpen nem ismeri az Új-Testamentumot, melyre Tolsztoj annyiszor hivatkozik, mert hiszen mióta kikerült az iskolából s benőtt a fejelágya, soha-

sem vette kezébe a Bibliát! Szabados azt is restelte egy kicsit, hogy nem magától jött rá az Evangélium olvasásának szükségére, hanem Tolsztoj vezette el a forráshoz, de megnyugodott abban a gondolatban, hogy hiszen a lángelmék nem azért küldetnek, hogy a buta tömeg szórakoztatására cigánykerekeket hányjanak s annak szájaíze szerint trágárkodjanak, hanem éppen azért, hogy vezetői legyenek azoknak, akik a sötétben botorkálva, világító világosság nélkül keresik az élet értelmét vagy földi kincsek után loholva, tépik s marják egymást s eszeveszett dorbézolásokkal bódítják üres lelküket. Szabados, mert könyvei között, szégyenszemre, bizony nem volt meg a Biblia, mindjárt másnap, a hivatalból hazafelémenet, betért egy könyvkereskedésbe.

— Kérek egy Új-Testamentumot.

A hegyes homlokú s fonnyadtkörteképű boltos valami szánakozó pillantást vetett Szabadosra s igen csodálkozott, hogy a különös vevőn a zavarodottság jelei nemigen észlelhetők: olyan nyugodt szelíd kék szemének tekintete és a viselkedése is olyan rendes, mintha semmi baja se lenne! A boltos aztán valahogy kibökte, hogy: ezt a könyvet, kérem, mi nem tartjuk!

A számtanácsos úr kérdésére sem a boltos, sem a segédek nem tudták megmondani,

hogy Pesten hol lehet Bibliát kapni. Utoljára is a pénztároskisasszony szólalt meg s azt mondta, hogy úgy rémlik neki, mintha a Sütő-utcában vagy a Károly-utcában, vagy talán a Deák-téren volna egy kis kereskedés, ahol Bibliát árulnak.

A tanácsos úr megkereste a kis boltot, megvette az Új-Testamentumot s azután nem Tolsztojjal, hanem az Új-Testamentummal foglalkozott s feleségével együtt elmélyedve a krisztusi tanításokon, lelkük gyarapodásával lassan-lassan felnevelték magukban az új embert és a szívük megtelt béketűréssel, jószággal, szeretettel, szépséggel és nyugalommal.

Szabadosék a Szondy-utca egyik bérkaszárnyájában laktak a harmadik emeleten, egy szerény udvari lakásban s noha évtizedek óta ismerte már őket a háznak minden lakója, életük példája nem zavart meg senkit sem. A mindig elkeseredett szomszéd szabó éppen úgy elitta a kerestetét, a vicéné serdülő leánya éppen úgy selyemharisnyát viselt s a nagyzó ház mesterné éppen úgy első volt a házban, aki kora tavasszal rántott csirkét evett, mintha egyikük sem látta volna soha Szabadosékat, akik azt tartották, hogy pálinka, selyemharisnya és rántott csirke nélkül is boldog és szép életet élhet az ember. A számtanácsos úr nemcsak otthonában, hanem még

a hivatalban is mindig nyugodt és boldog volt; bármely ügykörbe osztották be, mindenütt derekasan megállta a helyét; sohasem vizsgálta, hogy a világegyetem és az emberiség szempontjából szükséges és fontos-e az a munka, amit rábíztak s csak arra törekedett, hogy kötelességét legjobb tehetsége szerint teljesítse. A házbeliek különben éppen úgy, mint a miniszteriumbeli kollégák, a világtól elmaradt olyan régimódi embereknek tartották Szabadosakat, akik úgy élnek, mint ahogy talán dédapáink éltek: nagy ritkán elmennek ugyan a színházba, holmi felolvasásokat is meghallgatnak, könyveket is vesznek, de kávéházba, kabaréba, lóversenyre nem járnak, a börzén nem játszanak s ha látogatóik vannak, sohasem dorbézolnak reggelig.

Minthogy nyitott szemmel jártak, Szabadosék is ismerték a házbelieket s szánakozással nézték azt a nyughatatlan hajszát és vergődést, amit azok életnek gondoltak s e szerintük sivár és siralmas környezetben egyre jobban megérlelődött szívükben a természet és a természet ölen való élet utáni vágyakozás. Erről azonban nem sokat beszéltek, mert egészen bizonyosnak látszott, hogy ez a vágyuk nem teljesülhet: hiszen a tanácsos úr a harmincöt évi köteles szolgálati időből még csak huszonhetet töltött el

az állam szolgálatában s azt meg ép, egészséges ember létére csak nem tehetta meg, hogy betegnek hazudja magát s így kérje nyugdíjazását! Igen, ha Szabados már megérte volna azt az időt, amikor a törvény szerint már jogosan kérhette volna nyugdíjazását, akkor persze rögtön itthagyták volna a várost s valami csendes kis faluban béreltek volna ki egy kis kertes házikót, így azonban zúgolódás nélkül veszteg kellett maradniok s csak álmodniok lehetett a falusi életről.

Az álmok olykor betelnek . . .

A múlt évben, februárius elején valami kézbesítő kopogtatott be Szabadosakhoz s egy végzést adott át a tanácsos úrnak, aki igen csodálkozott azon, hogy a váci királyi járásbírótság valami hivatalos írást küld neki s még inkább csodálkozott, amikor azt elolvasta. A bíróság ugyanis arról értesítette őt, hogy a Maroson 1924. évi januárius hó 16-án elhalálozott Micséder Gusztáv ötszobás marosi házát, nyolc hold szőlőjét, három hold gyümölcsösét, tizenkilenc hold szántóját és két hold legelőjét szabályszerűen kiállított és most kihirdetett végrendeletben öreá, Szabadosra hagyta!

Az, aki csak eddig a váratlan szép örökségig olvassa el Szabadosék történetét, azt gondolhatja magában, hogy, lám, a krisztusi

tanítások szerint való élet kifizeti magát és egészen jó üzlet, sőt akadhat olyan ember is, aki azon való kétségbeesésében, hogy mindenét elvesztette a börzén, kísérletet is tesz arra, hogy már most a Biblia segítségével szerezzé vissza, amit a bessz elvitt. Nehogy utóbb bárki szemrehányással illethessen bennünket, figyelmeztetjük az olvasót, hogy a tanácsosok históriájának még nincs vége s most jön a döntő fordulat. Szabados ugyanis a helyett, hogy táncra perdült volna örömeiben, gondolkozóba esett s órákig azon törte a fejét, hogy mi lappanghat Micséder Gusztáv végrendelete mögött? Ez a Micséder Gusztáv unokatestvére volt Szabados édesanyjának, de sohasem érintkeztek egymással. Annyit tudtak róla, hogy Maroson lakik s jómódú magánzó, egyebet igazán nem hallottak felőle. Hogy miért hagyta vagyonát régen elhalt unokatestvérének a fiára, akit életében sohasem látott, bizony Szabados el sem tudta képzelni.

— Fiam, — szólt Szabados a feleségéhez, — bizony az szép dolog volna, ha már most elmehetnénk falura lakni s magunk gazdálkodhatnánk, de hát előbb meg kell tudnunk, hogy hogyan jutottam én ehhez az örökséghez? Holnaputánra szabadságot kérek és kimegyünk Marosra.

Az asszony helyeselte férje tervét és ez másnap beállított a főnökéhez.

— Kérlek szépen igazgató úr, — így kezdte a szót Szabados, — légy szíves nekem holnapra szabadságot adni. Ezt a hivatalos írást kaptam. Szeretnék kimenni Marosra, utána nézni ennek a dolognak.

Az igazgató úr átolvasta a járásbíróság végzését és szinte felragyogott az arca.

— Gratulálok pajtás! — örvendezett az igazgató úr. — Szívemből gratulálok! Nagy örömet szerzett nekem is ez az írás. Legjobb-kor jött! Még nem mondhatom meg, hogy miért örülök neki én is, de mondhatom, nagy örömet szerzett nekem is ez a te örökséged! Akár három napra is kimehetsz Marosra!

Szabados természetesen nem faggatta az igazgató urat, hogy miért örül az olyan nagyon az ő örökségének s a feleségével másnap kiment Marosra. Az állomáson, alighogy szálltak a vonatról, hozzájuk szegődött Waltz Franz, aki mint ügynök ott szokta lesni az állomáson azokat, akik nyári lakást keresni jönnek ki.

— Nyári lakás tetszik talán? — kérdezte Waltz Franz nyájasan.

— Nem, — felelte Szabados, — mi azt szeretnők tudni, hogy melyik a Micséder Gusztáv háza?

— A Micséder Gusztávé? A Micséder-ház-

ban nincs kiadó lakás. Micséder meghalt, hogy az Isten bocsássa meg a bűneid Szabados erre önkéntelenül megkérdezte:

— Hát milyen ember volt ez a Micséder Gusztáv?

— Hát uram, — szólt Waltz Franz mély meggyőződéssel, — ennél nagyobb gazember még Budapesten sem élt sohasem! Átkozott, uzsorás gazember volt egész életében, aki sok-sok családot tönkretett s folyton pereskedett a világon mindenkivel! Az édes testvérét is megfojtotta volna egy kanál vízben! A vagyonát is csak azért hagyta valami távoli, éhenkórász rokonára, mert azt gondolta, hogy ez ugyan nem fogja hagyni a jussát s ha kell, száz esztendeig is perelni fog egész atyafisággal, csakhogy megkaphassa ezt az ebülszerzett nagy vagyont!

Szabados megköszönte szépen Waltz Franznak a felvilágosítást s aztán a felségével együtt elment a községházára s mivel az érdeemes előljáróság is ugyanazt mondotta Micséderről, amit Waltz Franz mondott, ott mindjárt megírta a szabályos okmányt arról, hogy ő pedig — az örökséget nem veszi át s arról lemond.

Az érdeemes előljáróság tagjai éppen úgy néztek Szabadosra, mint ahogy az a hegyesfejú boltos akkor nézett rá, amikor az Új-Testamentumot kereste nála s mikor Szaba-

dosék kimentek az előljárók tanácsterméből, a tiszteletreméltó testületnek komoly tagjai nyomban megállapították, hogy ez a szegény ember, ha máskülönben még nem is látszik meg rajta s ha kötözni még nem is kell, de bizony tisztára bolond!

Szabadosék azonban, úgy látszik, nem is sejtették, hogy milyen bolondot cselekedtek, mikor a Micséder Gusztáv bűnös és piszkos módon szerzett vagyonáról lemondtak s a legnagyobb lelki nyugalommal sétálgattak egész délután a faluban s a hegyoldalakon és élvezték a csendet, a jó levegőt s a természetnek csodálatos szépségeit. Estefelé aztán a vasúti állomásra menet, a Stéger-utcában egy kis fehérre meszelt parasztházikó tűnt a szemükbe, melynek bezárt ajtaja, ablaka s az a csendesség, mely az udvart is megülte, azt mutatta, hogy a ház lakatlan. A jókora kert és gyümölcsös is egészen elhanyagoltnak látszott.

— Ilyen kis házikó kellene nekünk! — sóhajtotta Szabadosné.

— Kedves otthonunk lenne! — mondta Szabados. — No, ha az Isten úgy akarja, nyolc esztendő múlva majd ilyen helyen lakhatunk!

A szomszéd, aki a maga háza előtt pipázott, mikor Szabadosék elhaladtak előtte, odaszólt hozzájuk:

— Ha lakást keresnek, ezt kivehetik! Az öreg asszony meghalt, a fia Mátyásföldön lakik. Nyaralónak nem adja ki a lakást, de éves lakónak kiadná.

— Köszönjük, — felelte Szabados, — mi kénytelenek vagyunk Pesten lakni.

. . . Mikor Szabados másnap reggel a rendes időben bement a minisztériumba, a lépcsőházban találkozik a főnökével.

— Nos, rendben van az örökséged? — kérdezte az igazgató úr nyájasan.

— Rendben van! — felelte Szabados. — Nem fogadtam el az örökséget, mert Micséder Gusztáv uzsorás gazember volt; ilyen piszkos vagyon nem kell nekem!

Az igazgató úr elhalványult s megtántorodott:

— Ember! Mit tettél?

— Azt, amit helyemben minden tisztességes ember megtett volna . . .

— Szerencsétlen! — hörögte az igazgató úr. — Tegnapelőtt arról volt szó, hogy még egy embert kell elbocsátanunk a számvevőségi létszámból, tépelődtem, hogy kit pécézek ki s mikor a döntés előtt megtudtam, hogy te egyszerre gazdag ember lettél, hát téged tétellek a «B» listára! . . .

Szabados nem haloványodott el s meg se tántorodott s még ő vigasztalta az igazgató urat, akit lassanként megnyugtatót az a

gondolat, hogy a mostani nehéz időkben, mikor legfőképpen gyakorlati érzékkel bíró emberekre van szükség, az olyan meghibbant ember, aki komolyan veszi az Új-Testamentumot, igazán nem való arra, hogy az állam szolgálatában megtartsák.

Szabadost hát elküldték s ő a feleségével együtt már a tavasszal kiköltözött Marosra. Természetesen nem a Micséder-házba, hanem abba a Stéger-utcai tiszta kis egyszobás parasztházba. A kertet rendbe hozták, maguk kapáltak, ástak, veteményeztek. Annyi zöldségféljük termett, hogy egész télire elég lesz; gyümölcsük a korai fagy miatt nem igen termett, de dió elég szépen termett és ámbár a huszónhét évi szolgálat után járó törvényes nyugdíjból a szanalás miatt húsz százalékot levontak, egy jól tejlő szép fehér kecskét tudtak, már venni. Az udvar egész nyáron tele volt tarka virágokkal. Rózsafa is virágzott benne: hét. A pesti nyaralók, ha el-elsétáltak a Stéger-utcai kis ház előtt, a fehérre festett léckerítésen mind irigykedve néztek be s azt mondogatták, hogy: mily boldog lehet ez a két ember ebben a kis földi paradicsomban! Persze a pesti nyaralók a múlt nyáron csak azért beszéltek így, mert még nem tudták Szabadosék történetét; bezeg, ha majd közöttük is híre terjed annak, hogy Szabadosék a Micséder-féle nagy örök-

ségről lemondtak, a jövő nyáron már elijesztő példaként fogják mutogatni egymásnak ezeket a szerencsétlen Szabadosékat, akik boldogságukban azt hiszik magukról, hogy boldogok s az igazán gondos szülők felekezeti különbség nélkül bizonyára serdülő gyermekeiket is figyelmeztetni fogják arra, hogy: lám, így járnak azok a balga emberek, kik meggondolatlanul felnőtt korukban is olvasgatják a Bibliát s ebben a mi józan világunkban igazán alig menthető együgyűséggel, komolyan veszik a krisztusi tanításokat akkor is, amikor pénzről s vagyonról van szó...

BOLDIZSÁR HÍRADÁSA.

Ezredes úr Szepesy, szemmel láthatóan komorabb volt, mint máskor s szórakozottan, csak félfüllel hallgatta hősi halált halt vitézeinek beszélgetését. Szabados főhadnagy nem is állta ezt meg szónélkül s megkérdezte:

— Ezredes uram, miért vagy egy pár nap óta ilyen hallgatag? Nyolc esztendeje fekszünk már itt, nyolc esztendeje minden éjféltkor összegyülekezünk itt a nagy tölgyfakereszt alatt s mint egykor a táborban, elbeszélgetünk. Eddig jóformán te tartottál szóval bennünket, néhány nap óta meg te vagy a legszótalanabb.

— Eh, ennek a Boldizsárnak a dolga bosszant. . .

— Miért bosszant? Hiszen te adtál neki nyolcnapos szabadságot.

— Éppen ez bosszant! Vagy hat esztendővel ezelőtt felső parancsra, huszonnégy órát otthon töltöttem ugyan, de azóta sem adtam senkinek se szabadságot, azt tartván, hogy nekünk, akik holtan kívül maradtunk a trianoni határon, állandó készenlétben kell itt lennünk, mint Csaba vezér vitézeinek; aztán ez a Boldizsár gyerek levett a lábamról.

— Egyszerre hárman, négyen is kérelték az

ezredes urat, hogy ne haragudják se Boldizsárra, se önmagára, hiszen ez a Boldizsár Feri jó fiú s mint afféle poétás emberrel, más-ként kell vele bánni, mint más rendes emberrel.

— Jó, jó! — dünnyögte az ezredes úr. — De már itt kellene lennie, ma jár le a szabadsága.

— Meg is jön Boldizsár pontosan. Fogadok, hogy egy-kettőre itt lesz!

Alighogy Szabados főhadnagy ezt mondotta, egyszerre csak elkurjantotta magát Fekete zászlós:

— Farkast emlegetünk s ihol van, la!

Csakugyan Boldizsár Feri suhant fel a völgy sötétjéből a hegyoldali nagy katonatemetőnek élőszemmel meg nem látható égi világosságába. Persze az egész tábor nagy örömmel köszöntötte a visszatért bajtársat. Ezredes úr Szepesy is megszorongatta a kezét, magához is ölelte s halkán a fülébe súgta:

— El ne felejtsd, amit ígértél. Csak okosan!

Boldizsár Feri csak a szemével intett úgy, hogy azt senki sem vehette észre, amint az ezredes úr súgását sem hallotta senki sem.

Ezredes úr Szepesy aztán maga mellé ültette Boldizsárt a keresztfa tövébe s biztatta:

— No, hát már most beszélj, mi mindent láttál otthon?!

A hősi halált halt vitézek mind közelebb húzódtak s félkörbe gyűlve lestek a hazuról megjött bajtárs szavát. Boldizsár nem kéréte magát.

— Először is — így kezdte, — azt mondom, hogy nagyon bölcs dolog, hogy az ezredes úr nem enged senkit sem haza, mert ...

Ezredes úr Szepesy titkolt riadással nézett Boldizsárra. Mi ez? Ez a gyerek elfelejtette volna, hogy mit ígért?!

Boldizsár Feri zavartalanul folytatta:

— Mert bizony úgy állnak a dolgok, hogy nekünk itt az utolsó emberig csakugyan mindig készenlétben kell lennünk!

— Otthon is készen állanak? — kérdezte egy fiatal hadnagy.

— Persze, hogy készen állanak! — vágta rá Boldizsár. — Fegyver nincs az igaz, de erős, elszánt lélek s bátor szív, az van. Ez a fődolog!

— Aztán vasvilla is van! — szólt közbe egy közbaka s a többiek komolyan rábólintottak.

Egy másik fiatal legény, aki valaha kisbéres lehetett, itt megszólalt:

— Még vasvilla se kell! Elég lesz ezeknek az ökörhajtó ostor is. Elszaladnak ezek ijedtükben egy ostor-durranásától is.

Boldizsár mosolyogva fordult a legény felé:

— Alighanem igazad lesz, testvér! Azt hi-

szem, ezek a hullarablók elhordják az irhájukat a mi földjeinkről vasvilla nélkül is! Ott-hon találkoztam egy pajtásommal, aki most szökött haza a művelt Nyugat híres Sodomájából s ez a pajtásom sok mindent mesélt, amiből azt látom, hogy nem sokáig kell már búslakodnunk! Ez a pajtásom a háború kitörése idején kint diákoskodott, aztán ottfogták, internálták s bizony belehalt az emberséges bánásmódba. Eddig ott feküdt, de már most nem bírta tovább, mert felülről rothad ott a föld, alulról meg már-már feltör a pokol kénköves tüze. Úgy látszik, közeledik a hazugságok, embertelenségek s a gyilkos becstelenségek fertőjében őrzöngő Sodornának a végórája! Nem bottal ver az Isten! És ha megjön az ő ítéletüknek napja s átrohadt földjük beomlik a pokol tüzébe, akkor azok, akik e megveszett sátánok cimborái voltak, mind, de mind szaladni, szaladni, szaladni fognak. De az Isten haragja elől nincsen hova szaladni. . .

A halott vitézek áhítatos csendben hallgatták Boldizsár szavait s kételkedés nélkül gondoltak a jövőre. Hiszen ők már átlépték a földi élet mesgyéjét s így nemcsak hitték, hanem igazán tudták, hogy a világ Ura igazságos, jó és mindenekfelett hatalmas.

Egy kis idő múlva Boldizsár újra megszólalt:

— Mondhatom, hogy otthon csak szép és jó dolgot láttam. Nincs már ott se pártoskodás, se villongás, se semmiféle huzavona! A régi civódásokra fátyolt vetettek s a megcsonkított ország megváltására egyetértve munkában vállvetve együtt dolgozik az egész nemzet! Nincs már ott semmiféle személyes tülekedés, senki sem akar ott magának semmit: a haza érdekét nézi mindenki! A gazdagok mind azon vannak, hogy szegényebb magyar testvéreiken segítsenek; a helyett, hogy léhán elprédálnák jövedelmüket, szerényen élnek s a fölösleggel istápolják az özvegyeket, az árvákat, a szegény diákokat, az irodalmat, a művészetet s a tudományt. Nem tartják többé úrnak azt, aki ezt nem teszi. A szegények meg nem irigykednek a gazdagokra, mert immár tudják, hogy nem a gazdagság teszi boldoggá az embert, hanem a Krisztus tanítása szerint való tiszta élet s a gazdagság csak azért jó dolog, mert módot ad a jócselekedetre!

Egy földművesember, aki nem volt katona, csak kocsisnak hozták el valami társzekérrel s mégis megölte egy gránát, itt közbeszól:

— Hát az adóval mi van, uram?

— Adó? Hát adó, mert a nélkül nem lehet el az ország, van, de nem sok. Mire is kellene? Egy rézkrajcárt sem adnak ki felesleges dolgokra! Adóssága meg nincsen az

országnak! Ami volt, azt egy-kettőre kifizették. Az asszonyok önként összehordtak gyémántjaikat, gyöngyeiket, ékszereiket s ebből bőven kitelt! Bizony, ezt a magyar asszonyok szívesen megtették, hiszen kinek volna lelke gyémántot, gyöngyöt viselni s ékszerrel parádézni, mikor szétmarcangolt hazájukon kell segíteniök?! Oh, az asszonyok előtt kalapot kell emelni! Nincs most otthon bál, korzózás, idegenből hozott tarka rongy! Fekete gyászruhát visel ott mindenki! S a külföldiek, akik most ott megfordulnak, mély tisztelettel néznek fel egy mártírnemzet néma gyászának komoly fenségére . . .

Vadas, àki gépészmérnök volt, míg otthon élt, itt megkérdezte:

— Nos és folyik-e a munka? Dolgoznak-e?

— Mindenki dolgozik, még pedig békével és egyetértéssel! Nincs most ott bérharc, nem fordulnak ellenségként egymás ellen az emberek! Mindenki magyar s mindenki testvér! És mert a nemzeti fájdalom megnemesítette a szíveket, mindenki jó ember! Nem lopnak, nem csalnak, nem sikkasztanak és nem gyilkolnak ott többé! Nyoma sincsen semmiféle romboló törekvésnek! A magyarság szent építőmunkájából szívvel-lélekkel mindenki kiveszi a részét. Az öregek, megbecsültén, előljárnak, a fiatalok lelkesedve tanulnak tőlük. Léhaságra ott már senki

sem hajlik. A színházakba bevonult a nemzeti irodalom s nem majmolják ott többé a korhadt Nyugatnak szemérmetlen cédaságait. A völgyből kakaskukorékolás hallott fel.

— No, gyerekek, oszolni! — szólt az ezredes. Holnap éjfélkor majd folytatja Boldizsár hadnagy úr...

A halott hősök kis tábora egy-kettőre szétoszlott: mindenki visszatért a maga nyugvóhelyére. Boldizsár hadnagy elkísérte az ezredes urat egészen a sírjáig. Mikor ott elváltak, az ezredes úr megszorongatta a poétás hadnagy jobbját:

— Szent hazugságodért megáld az Isten!

Többet nem bírt az ezredes úr mondani, csak kicsordult a könnye. Boldizsár szeme is könnybe lábbadt.

A kakas megint kukorékolt, aztán nagy csendesség borult a katonatemetőre s valami szelíd szellő mozdult fel a fák közül, mintha a hősi halottak áldó sóhaja szállt volna el a fenségesen gyászoló haza felé . . .

ERZSÉBET.

A tizenhetes barakkalakás ajtaja előtt megállt valaki és bekurjantott:

— Jó napot! Itt lakik méltóságos Szabó Pál törvényszéki elnök úr?

Erzsébet felpillantott: egy levélhordópostás állt az ajtóban. Erzsébetnek — pedig mióta a méltóságos úrékkal Erdélyből ide menekült, se a vagonlakásban, se itt jóformán még senkivel sem beszélt — a postás hangja és alakja olyan ismerősnek tetszett, mintha már találkozott és beszélgetett volna ezzel az emberrel. Erzsébet az első pillanatban nem is tudott a kérdésre felelni s csak mikor a postás újra beszólt, akkor jött előbbre a tűzhely mellől s akkor mondta meg, hogy: igen, a méltóságos úr itt lakik.

A postás egy cseppet sem csodálkozott azon, hogy egy méltóságos úr ilyen helyen lakik; belépett a konyhába s amint szembe került Erzsébettel, megint köszönt, de nem olyan hangosan, mint az imént. Aztán valami félszeg mozdulattal levette a sapkáját, megtörölte a homlokát is, meg sapkájának belső bőrszalagját is s némi keresgélés után szerencsésen megtalálván táskájának zárját, nagynehezen felcsattintotta azt s a táskából

kivette a kézbesítőkönyvet s a méltóságos úrnak szóló levelet. A postás nem sejtette ugyan, hogy mi ütött hozzá, de azt maga is érezte, hogy most olyanformán ügyetlenkedett, mint amikor világéletében először kézbesített ajánlott levelet.

— Tessék, itt a levél. Ajánlott. Tessék bevinni a méltóságos úrnak. Itt kell aláírni a könyvet.

— A méltóságos úr — szólt halk hangon Erzsébet, — még nincsenek itthon. De mindjárt itthon lesznek. Ilyen tájban szoktak megjönni.

A postás egy darabig mintha habozott volna, hogy várjon-e, vagy elmenjen; Erzsébet pedig valami önkéntelen mozdulattal a sarokból előhozta a konyhaszéket. A postás leült s csak aztán szólalt meg:

— Jó, hát várok egy darabig. Már úgyis elkészültem a délelőtti dolgommal.

Erzsébet erre nem szólt semmit, a postás is elhallgatott, egy kis idő múlva azonban megint megszólalt:

— A levél Erdélyből jött. Talán a méltóságos úr — onnét jöttek?

— Onnét jöttünk, — sóhajtott Erzsébet.

— Szomorú lehet ott most az élet, — mondta a postás — az igaz, hogy itt is az.

— Az, csakugyan az, — szólt Erzsébet szomorúan. — A méltóságos asszony valami

szőnyegszövő-műhelybe jár, a méltóságos úr pedig az Üllői-útra jár valami kis irodába. Még a nyugdíját se tudta eddig megkapni.

— Gyerekük van? — kérdezte a postás.

— Nincsen. Egy kislányuk volt. Régen meghalt.

— Szomorú dolog így: elveszteni mindent! — sóhajtotta a postás.

— És aztán mégis mindenki úgy néz itt ránk, mintha azt akarná kérdezni: hát ti miért jöttetek a nyakunkra?

— No, no, — védte volna a postás az itthoniakat, — ez csak úgy látszik! Az a baj, hogy a jó emberek már itt is alig-alig bírják az életet. Én tudom, mert sok házba van bejárásom.

— És mindig nehezebb lesz! — sóhajtotta Erzsébet. — Mióta az uram elesett. . .

A postás felpillantott Erzsébetre s nagy részvétellel megkérdezte:

— Elesett az ura?

— El. Még tizennégyben. Az elején. Szerbiában.

— Én is megjártam Szerbiát. Golyót is kaptam a vállamba.

A postás itt egy pillanatra elhallgatott, aztán valami keserőséggel folytatta:

— Jobb lett volna, ha én is ottmaradtam volna.

Erzsébet ráemelte szomorú szemeit a postásra s szinte szemrehányó hangon mondta:

— Istenem, hát hogy mondhat ilyet?

Erzsébet mély, barna szemének tekintetétől s hangjának melegségétől egészen megnyílt a postás bús szíve s olyan bizalommal beszélt aztán, mint ahogy életében még soha senkivel sem beszélt:

— Azért mondtam, amit mondtam, mert eddig igazán azt gondoltam, hogy jobb lett volna . . .

Mikor a postás ennyit mondott, magának is feltűnt, hogy miért mondta ő azt, hogy: eddig? Erzsébetnek is feltűnt ez a szó. A postás azután, mintha valami ellenállhatatlan erő ösztökélte volna, félhalkan, el-elakadva folytatta:

— Addig vagdalták a vállam, amíg meggyógyítottak. A kórházból hazajöttem Pestre. Az édesanyám, akivel laktam, nagyon öreg és beteges volt már. Félt, hogy ha visszamegyek, magára marad tehetetlenül. Biztattott, hogy házasodjam meg. A házban a harmadik emeleten egy kereskedőnél szolgált egy leány. Azelőtt is ismertem, de semmibe sem vettem. Amíg odajártam, behízelegte magát az anyámnál, aki aztán addig beszélt, addig beszélt, hogy csakugyan elvettem azt a lányt.

A postás egy percre elhallgatott s megint

arra gondolt, hogy igazában miért beszél ő erről a dologról? De aztán maga se tudta, hogy miért, úgy érezte, hogy neki most mintha gyónna, őszintén el kell mondania mindent s tovább beszélt:

— Mire aztán hazakerültem a frontról, a Pannika lányom már meg volt, az édesanyám pedig meghalt; a feleségemre meg rá sem ismerhettem: egészen másvalaki lett belőle. A szomszédok elmondták, hogy az anyámat meg is ütötte, Pannikával meg nem törődött; a lakásom olyan volt, mint a disznóól, a főztje moslék. Egész nap csatagolt, puccos ruhát, selyemharisnyát, cifra kalapot viselt. A házban belekötött az élőfába is. Az úriasszonyokra, ha ilyenek, azt mondják, hogy: hiszterikásak. Én csak azt mondom: hogy bolond volt, mert csakugyan az volt. A vörösök idejében úgy viselkedett s úgy beszélt, mintha egészen megbolondult volna.

Erzsébet szánakozva hallgatta a postást, aki, mikor elhallgatott, maga is csodálkozott, hogy mindezeket így elmesélte. Erzsébet szeméből azonban annyi őszinte megértés és igaz részvét sugárzott a lelkébe, hogy önkéntelenül megint csak tovább folytatta panaszát:

— Nem verhettem el magamtól, mert beteg, mert mégis csak az anyja Panniká-

nak és mert úgysem tudtam volna mihez kezdeni. Egy félesztendővel ezelőtt aztán rájött valami nagy betegség. Rettenetes fájdalmak gyötörték. Egy váz lett belőle. A doktor úr, aki megnézte, azt mondta, bogy be kellene vinni a klinikára s operálni kellene. De ő eleinte hallani se akart erről. A múlt héten aztán mégis beleegyezett s beszállítottam a klinikára. A tanár úr még nem mondott semmit, de az ápolónő azt mondja, hogy rákja van . . .

Itt megállt a postás s nagy hallgatás következett. És a nagy némaságban kóválygó gondolataik önkéntelenül a klinikán szenvedő asszony felé szállottak. Hiszen a rák — azt mindenki tudja, — iszonyatos és halálos betegség . . . Erzsébet, mintha valami bűnös gondolon kapta volna rajta magát, egyszerre összerezzen s elhalványodva lesütötte a szemét. A postás egyszerű lelkében pedig a megbocsátás, a szájalom s a megengesztelődés érzéseinek kavargása közben, bár-hogy iparkodott is azt most elhessegetni, a jövő reménye olyan erővel éledt fel, hogy a boldogságtól elszokott szíve szinte hangoosan dobogott. A postás, nehogy Erzsébet előtt elárulja magát s Erzsébet azt hihesse róla, hogy ő rossz ember és a felesége halálát kívánja, hirtelen eltökélte magában, hogy már most többet nem beszél, hanem sietve

elmegyén, hiszen majd egyszer, máskor talán nyugodtabban beszélhet. Megnézte hát az óráját, felállott a székről s megszólalt:

— Mindjárt két óra, most már mennem kell. Pannika ezóta vár.

— Ki főz most szegénykének? — kérdezte halkan Erzsébet.

— Én, — felelte a postás. — Hiszen nincsen senkink se.

A postást itt úgy elfogta a keserőség, hogy az ajkai szinte remegtek: aztán sietve elővette a kézbesítőkönyvet, meg a levelet.

— Nézze, kérem, — szólt fojtott hangon, — magának ugyan nincsen az ajánlott levelek átvételére meghatalmazása, de én tudom, hogy rábízhatom a levelet. Írja hát ide a nevét, mint meghatalmazott.

Erzsébet beírta a rubrikás könyvbe a nevét, özv. Balogi Gergelyné, Szekeres Erzsébet.

A postás megnézte az aláírást, aztán ránézett Erzsébetre s úgy, hogy az jól megérthette ezt mondta:

— Engem pedig Demeter Józsefnek hívnak

Demeter József és Szekeres Erzsébet kezét fogtak, a postás elköszönt és ment volna kifelé, mielőtt azonban kilépett volna a konyhából, megjöttek a méltóságos úrék. A postás összeszedte magát s hivatalos hangon elmondta a méltóságos úrnak, hogy levele jött

Erdélyből s mert egy darabig hiába várt, kát — noha nincsen meghatalmazása, — aláírta a kézbesítőkönyvet Szekeres Erzsébettel. A méltóságos úr, akin az idegen is megláthatta, hogy az utolsó négy-öt év alatt tíz esztendő t öregedett, megköszönte Demeter József szívességét, a méltóságos asszony pedig hozzátette:

— Bizony rábízhatta a levelet Erzsébetre! Erzsébetre az életét is rábízhatja — akárki...

A postás érezte, hogy mindjárt kipirul az arca, hát nagyhirtelen elment. Erzsébet pedig a tűzhely felé fordult és úgy elkezdte a paprikás-krumplit kavargatni, mintha elfelejtette volna, hogy ezt nem tanácsos ilyen erősen kavargatni, mert a krumpli, ha már megfőtt, mind szétmegy.

*

Másnap, mikor úgy két óra tájban hazaérkezett, a méltóságos asszony megkérdezte Erzsébetet:

— Ma nem jött levél Erdélyből?

Erzsébet elértette, hogy mire céloz a méltóságos asszony, mélyen elpirult s zavartan hebegte:

— Nem, nem jött semmi levél.

A méltóságos asszony, aki nagyon örült volna, ha legalább ennek a szomorú Erzsébetnek hozott volna még valami boldogságot

az Élet, megveregette Erzsébet orcáját s biztatgatta:

— No, no, lelkem Erzsébet, nem kell azért mindjárt fülig elvörösödni. Sohasem tudhatja az ember, hogy mikor kopogtat be a szerencséje.

— Óh, méltóságos asszony, — sóhajtott Erzsébet, — nem gondolhatok én az ilyenre. Aztán a méltóságos asszony sem gondolhat semmit a tegnapi postásról, hiszen feleséges ember, szegény.

— Miért szegény; azért, mert felesége van?

— Nem, — felelte zavartan Erzsébet, — hanem azért, mert a felesége félesztendeje nagy beteg; most vitték be a klinikára; operálni kell. Azt mondják, rákja van.

A méltóságos asszony Erzsébetnek a szemébe nézett s Erzsébet akaratlanul lesütötte a szemét. A méltóságos asszony erre abbahagyta a beszélgetést s bement a szobába; ott egy pár pillanatig izgatottan tett-vett valamit, aztán mikor azt gondolta, hogy eléggé megcsillapodott már, még mindig igen felindult hangon így szólt a méltóságos úrhoz:

— Én ezt nem tűröm! Nem tűrhetem!

A méltóságos úr kérdően nézett a feleségére, aki hangos kérdés nélkül is beszélt tovább:

— Képzeld, kérlek, a tegnapi postás feleséges ember, a feleségének rákja van s ez az

ember, úgy látom, máris kikezdett Erzsébettel s ez is kezd megbolondulni!

A törvényszéki elnök úr olyan nyugodtan, mintha most is bírói székében ült volna, szelíden nyugtatta a feleségét:

— Nézd, fiam, nem szabad ilyen hirtelebben ítéletet mondani. Először is: a postás egyetlenegyszer volt itt. Másodszor: ha az urak között megtörténhetik az, hogy egy úr meg egy úrhölgy az első látásra megszeretik egymást, akkor bizony ez megeshetik az egyszerű emberekkel is, mert azok is csak olyan emberek, mint mi vagyunk. Aztán, harmadszor: gondolj arra is, hogy az ilyen postásféle egyszerű szegény emberek otthon nem lehetnek el asszony nélkül s így nem szabad rossznéven vennünk, ha ez a postás, akinek a felesége halálos beteg, megismervén Erzsébetet, máris gondolt volna magában valamit . . .

A méltóságos asszonyt éppen nem nyugtatta meg ez a beszéd, ellenkezőleg, még ingerültebb lett s kifakadt:

— Rettenetesek vagytok ti férfiak! Hát az a szegény beteg asszony, az már senki?! Hát nem gyalázatos dolog másra gondolni, mikor a felesége halálos beteg?! Ez erkölcs-telenség!

— Lehet, hogy az, — mondta a méltóságos úr nyugodtan, — de hát a postás, úgy

látszik, nem tehet arról, hogy ő is csak gyarló, esendő emberi. Az azonban szép dolog, hogy te az asszony mellé állsz. Mert most az a gyöngébb. És ti asszonyok mindig a gyöngébb pártján vagytok, még akkor is, ha az nem érdemli meg. Szerencse, hogy az asszonyok szíve ilyen jó!

A méltóságos asszony erre nem felelt mindjárt, egy kicsit elgondolkozott, aztán csak annyit mondott, hogy:

— Legjobb lenne, ha mostanában senki sem írna nekünk levelet s így a postás nem jönne többé ide!

A méltóságos úréknak akkoriban ugyan senki sem írt levelet, a postás azonban harmadnap délelőtt megint csak beköszönt a tizenhetes barakklakás konyhájába. Erzsébet, pedig igazán nem akarta, szívesen fogadta a köszönést. A postás egy kicsit bátoratlanul ugyan, de belépett a konyhába és megszólalt:

— A huszonötbe adtam be egy levelet, hát gondoltam, hogy ha erre járok, beszélhetek. Nekem is szabad egy kicsit pihennem. Más helyen úgysem merek leülni.

Erzsébet előhozta a konyhaszéket s most úgy tetszett neki, mintha az éjtszaka csakugyan azt álmodta volna, hogy Demeter József megint eljött és ő megint előhozta neki a konyhaszéket.

A postás leült, Erzsébet pedig, hogy már ő is kezdjen valamit, megkérdezte:

— Aztán mért nem mer máshol leülni se?

— Azért, mert nem is lehet, — válaszolta a postás. — Manapság a legtöbb háznál már a méltóságos vagy nagyságos asszony maga főz, maga mosogat s maga súrolja fel a konyhát. Ilyen helyen nem lehet pihennem, mert higgye el, fáj a szívem ezekért az úriasszonyokért. Ahol meg cseléd van, a legtöbb helyen nem tudok megmaradni a konyhában csak addig, ameddig éppen muszáj; ha látom ezeket a mostani lányokat, s hallom a beszédüket, hát viszket a tenyerem. Pedig az anyám is cseléd volt valaha. Szegény, amíg élt, mindig emlegette, hogy a rendet, tisztaságot s tisztességet az úri házaknál tanulta s tizenhét esztendeig is volt egy háznál.

— Én már tizenkét esztendeje vagyok a méltóságos úréknál, — szólta Erzsébet, — s most is alig tudom itthagyni. . . őket.

A postás szinte felriadt:

— Hát hová menne?

— Haza. Erdélybe. Hiszen a méltóságos úr nem tarthatnak maguknál. Útlevelem is van már. De azt megvárom, hogy a méltóságos úr megkapja a nyugdíját és valami rendes hivatalt kapjon, mert akkor a méltóságos asszony egész nap itthon lehet.

A postást annyira megdöbbsentette az, hogy

Erzsébet haza készül, hogy szinte megszá-
dült s halkán csak annyit tudott mondani:

— Hiszen azért, hogy a méltóságos úr-
ék-nál nem maradhat, nem kell mindjárt Er-
délybe elmennie.

— Nincsen nekem, — szólt Erzsébet, —
Pesten semmi keresnivalóm.

— Vannak még itt jó emberek. Higgye el,
sok helyen csak azért nem tartanak senkit,
mert mindenféle rossz lányt nem akarnak
beereszteni a házba.

Erzsébetnek nagyon jól esett, hogy a pos-
tás ahelyett, hogy durva módon arra biz-
tatta volna, hogy beteg felesége haláláig is
álljon össze vele, valami jó családnál szeretne
volna elhelyezni. Ebből is azt látta Erzsébet,
hogy a postás igazán tiszta és tisztességes
ember és az ő tisztességét és tisztaságát is
tiszteli.

— Hát az igaz, — szólt Erzsébet, — hogy
igazában otthon sincsen senkim, de ott leg-
alább nem mindenki idegen.

Demeter József érezte, hogy neki még nin-
csen joga Erzsébetet itt marasztalnia, de lelké-
ből felröppent egy mentőgondolat s így szólt:

— Itt sem mindenki idegen. Lássá, már
van rajtam kívül egy ismerőse, akit maga
még nem is látott soha...

— Ugyan kire gondol? — kérdezte Erzsé-
bet, egy kicsit csodálkozva.

— Pannikára! — szólt most már élénkebben a postás. — Tegnap délután bent voltam veled az anyjánál. Először voltunk bent. Az anyja, pedig akkor nem fájlalta semmijét, rá se nézett a gyerekekre. Az ápolónő, akit megkérdeztem a folyosón, megint azt mondta, hogy az anyjának rákja van. Aztán Pannikával hazamentünk. A gyerekek láttam, nagyon fájt, bogy az anyja egy jó szót sem adott neki s meg sem simogatta, hát én, hogy megvigasztaljam, magáról meséltem neki s ő már egészen jól ismeri azt a jó nénit, aki Erdélyből jött.

Mialatt a postást hallgatta, Erzsébet arcán, mintha maga előtt látta volna a szegény Pannikát, az anyai szeretet jósága sugárzott. A postás ettől egészen felbátorodott s elszántan, de mégis halkán megkérdezte:

— Elhozhatom egyszer Pannikát ide?

Egy vasárnap délután.

Erzsébet elpirult s azt válaszolta:

— Igen . . . hozza el Pannikát.

Erzsébet érezte, hogy a postás, mikor megkérdezte, hogy Pannikát elhozhatja-e, ezzel a kérdéssel többet s nagyobb dolgot is kérdezett, mint amennyit kérdése, szava szerint jelentett; azt is érezte, hogy válaszával ő is többet mondott Pannika meghívásánál, de lelkében csak akkor riadt fel az a gondolat, hogy a méltóságos úrék majd mit szólnak

ehhez a dologhoz, mikor a postás már elment. Mikor igent mondott, nem gondolt senkire és semmire, most azonban úgy érezte, hogy nagyon nagy bünt követett el, mert hiszen a méltóságos úrék már most arra gondolhatnak, hogy ő már számít a postás feleségének a halálára s így őt szívtelen s becs-telen nőnek fogják tartani. Erzsébet nem tudta, hogy a szerelem olykor az urak s az úrhölgyek fejét is megzavarja s így a maga, szerinte példátlan, nem menthető s meg nem bocsátható meggondolatlanságát egyre rettenetesebbnek látta s minél tovább gyötörte ezzel magát, keserősége annál jobban megsötétedett és szinte a kétségbeesésig feketedett.

Mikor a méltóságos úrék hazatértek, mind a ketten észrevették, hogy Erzsébetnek valami nagy baja lehet, de nem tették szóvá a dolgot s mintha semmi sem tűnt volna fel nekik, bementek a szobába. Ott azonban a méltóságos asszony még le se tette a kalapját, már elkezdte:

— Láttad, hogy valami nagy baja lehet?! Olyan kétségbeesett, mintha embert ölt volna. Mit gondolsz, mi történhetett?

— Nem sejtem, — felelte az elnök úr, — azt hiszem, legjobb lesz, ha megkérdezzük.

A méltóságos asszony erre nem felelt mindjárt, mert azt gyanította, hogy az a gyaláza-

tos postás csinált valami bajt, aki beteg feleségének halálát lesi. Aztán a méltóságos asszony Erzsébetre is neheztelt, mert azt sejtette, hogy: ezek között már van valami! Csodálatos dolog, de úgy van, hogy az asszonyok már akkor észreveszik, hogy két ember szerelmes egymásba, mikor maguk ezt még nem is tudják.

Erzsébet bevitte az ebédet s aztán szinte kitántorgott a szobából. A méltóságos asszony odaszólt az urához:

— Nos, mért nem kérdezted meg, hogy mi baja van?

— Azért, mert az imént nem szóltál semmit s így azt gondoltam, hogy nem tartod helyesnek, hogy megkérdezzem. Majd ha bejön megint.

A méltóságos úr azután csakugyan megkérdezte Erzsébetet:

— Erzsébet fiam, mi baja van? Mondja meg őszintén.

Erzsébet még a szelíd szótól is megdöbent, szürkére haloványodott az arca, a torokban vert a szíve s elkékült ajkai hangtalanul rebegtek. A méltóságos asszony látván Erzsébet mély megrendülését, immár nem mérlegelte, hogy vájjon Erzsébet vétett-e, vagy sem, az ellen a beteg asszony ellen s biztató, meleg hangon szólt Erzsébethez:

— Erzsébet lelkem, hát miért nem akarja megmondani nekünk, hogy mi baja?

Erzsébet szívéből erre felfakadt a zokogás s keserves könnyhullatások közt elmondott mindent: elmondta, hogy itt volt megint a postás és ő kérdésére azt mondta, hogy elhozhatja Pannikát és hogy már most a méltóságos úrék azt fogják gondolni róla, hogy ő a postás feleségének a halálára számít, pedig a postással soha ilyesmiről nem is beszéltek és hogy már most legjobb lenne, ha ő hazamenne Erdélybe, mert ő azt nem bírja elviselni, hogy a méltóságos úrék becstelen asszonynak tartsák.

Az ártatlan Erzsébet egyszerűségében is megrázó vallomása annyira meghatotta a méltóságos asszonyt, hogy szívéből kiröppent a neheztelés barna madara s a felebaráti szeretet fehér galambjának bugásával most ő vigasztalgatta Erzsébetet. Erzsébet lelkének felviharzása azonban nem igen csillapodott, mert az szinte elemi erővel rázta meg egész valóját. Mialatt a méltóságos asszony Erzsébettel foglalatoskodott, az ura a megoldás lehetőségét fontolgatta magában s egyszer aztán megszólalt:

— Nézze, Erzsébet, ezt a dolgot majd szépen rendbehozzuk. A postás csak hozza el vasárnap Pannikát. Aztán én majd szépen, nyugodtan beszélek a postással s meg-

mondom neki, hogy ezután ne jöjjön ide, ne hozza hírbe magát. Ezt úgy fogom neki megmondani, hogy megértse belőle, hogy ha Isten rendelése szerint úgy jön ki a sora: akkor aztán eljöhet megint.

A méltóságos asszony hálás pillantást vetett az urára, mintha így akarta volna megköszönni a bölcs megoldást. Erzsébet pedig halk hangon azt mondta erre, hogy:

— Én egészen a méltóságos úrékra bízom magam.

*

A következő vasárnap délután a postás meg Pannika kimentek a barakkba. Erzsébet szánakozó szeretettel ölelte magához az árvánál árvább gyereket, az meg az első perctől kezdve, szinte rajongással csüggött azon a szelíd s jó nénin, aki meg is fésülte és szép kék szalagot font a hajába.

A méltóságos úrék bent üldögéltek a szobában. Estefelé az asszony megszólalt:

— Nem beszélsz még a postással?

— Jó, hát kimegyek hozzájuk, — szólt a méltóságos úr és indult is kifelé, de aztán megállott s visszaszólt:

— A gyereket talán, beküldöm ide; az előtt még sem beszélhetek. Jobb lenne, ha Erzsébet se lenne ott.

A méltóságos asszony ráhagyta a dolgot az urára, aki aztán kiment a konyhába.

Amint kilépett, a postás felállott, tisztességtudóan köszönt s rászólt Pannikára, hogy ő is köszönjön szépen. Pannika kezét csókolt a bácsinak, aki ránézett a gyerekekre, meg-simogatta a haját, aztán lehajolt hozzá s valami ellágyult hangon azt mondta:

— Gyere be hozzánk, Pannika. Légy egy kicsit a mi kislányunk.

Pannika bement a méltóságos úrral a szobába. A méltóságos asszony a dívány sarkában ült s mikor beléptek, egy pillanatig szinte meglepetten nézett hol a gyerekekre, hol az urára, aztán hirtelen hozzájuk lépett, lehajolt Pannikához s megcsókolgatta. A méltóságos asszony egy darabig egy szót sem tudott szólni Pannikához, pedig az nem igen hasonlított az ő régen meghalt kislányukhoz, de ez is kislány volt, szőke volt a haja, kék volt a szeme s a lelke ennek is valami olyan szelíd álmélkodással nézett ki kék szemének a mélyéből, mint annak a kislánynak a lelke, akit a hivatalából hazatérő édesapjával kézenfogva annyiszor látott így belépkedni a szobába . . .

Pannika nyakában vékonyka láncon egy kis kopott, ezüstkeresztecske lógott; Pannika ezt a kincsét megmutatta a méltóságos asszonynak:

— Nézze, néni, most már ezt viselem, Erzsébet néninek is megmutattam már. Ez

az én nagymamámé volt, de az én mamám nem engedte, hogy viseljem.

— Bizonyosan attól fél az édesanyád, — szólt a méltóságos asszony, — hogy még nem tudsz rá vigyázni s elveszted.

— Oh, nem, — felelte Pannika, — hanem azért, mert az én mamám azt mondja, hogy nincsen Isten s azt is csak az urak találták ki, hogy bolonddá tarthassák a szegényeket!

A méltóságos asszony, mintha valami mélység széléről rántotta volna vissza, olyan hirtelen magához kapta a gyereket s szinte hevesen mondta neki:

— Nem, Pannika, ezt nem jól értetted; az édesanyád ilyet nem mondhatott: te bizonyosan rosszul értetted őt!

— Erzsébet néni is azt mondta, hogy én rosszul értettem meg, amit a mamám mondott, pedig én jól értettem! Sokszor mondott ő ilyet.

A méltóságos asszony, nehogy a gyerek az anyjáról beszéljen, másra terelte a szót, de szívében valami undorodással fordult el attól a beteg asszonytól, aki a gyermekét hitétől így rabolta volna meg.

A méltóságos úr és a felesége aztán egészen összebarátkoztak Pannikával s mikor este a postás elvitte a gyereket, sokáig olyan hallgatagon üldögéltek a homályos szobában, mintha attól tartottak volna, hogyha arról

beszélnének, akire gondolnak, egészen sötét lenne a szoba...

Erzsébet a rendes időben meggyújtotta a lámpát s beadta a hideg vacsorát, de ő sem merte megkérdezni a méltóságos urat, hogy miért nem beszélt Demeter Józseffel, mint ahogy azt a minap elhatározta? A méltóságos úrék jóformán szótlanul ették meg a vacsorát s mialatt Erzsébet a szobában foglalatoskodott, mind a ketten arra gondoltak, hogy lám, ez a szegény Erzsébet árva lányként került hozzájuk kis cselédnek, tőlük ment férjhez s mikor özvegységre jutott, úgy tért vissza hozzájuk, mintha hazatért volna. És a méltóságos úréknek eszébe jutott az is, hogy ez a szegény Erzsébet még ismerte azt a kislányt, akinek szőke volt a haja és kék volt a szeme . . .

Demeter József dolga egész este nem került szóba, hanem amikor már lepihentek, a méltóságos úr mégis csak megszólalt a sötétben:

— Csak azt akarom mondani, hogy nem vitt rá a lélek, hogy a mai napot elrontsam. Azt gondoltam magamban, hogy én jóformán mindennap találkozom a postással az Üllői-úton. Hát holnap vagy holnapután is megmondhatom neki, hogy ne jöjjenek ezután hozzánk. Ha ugyan akarod . . .

A méltóságos asszony, aki úgy látszik,

már előbb is fontolgatta ezt a kérdést, mindjárt válaszolt:

— Ne szólj neki! Ne kapjunk bele a sors kerekébe. Legyen úgy minden, ahogy az Isten rendeli! Az asszony, úgy látszik, valami átkozott bestia lehet. És így legalább minden vasárnap délután nálunk lehet Pannika, hiszen ez a Pannika . . .

A méltóságos asszony egyszerre elhallgatott; nem mert tovább beszélni, félt, hogy elcsuklik a hangja.

A postás hát ezután minden vasárnap kijárt Pannikával a barakkba. Pannika egész délután mindig bent volt a méltóságos úrénál a szobában; a postás meg Erzsébet a konyhában üldögéltek és sohasem beszéltek se a beteg asszonyról, se a jövődőről, se semmiféle tervekről, a szerelemről s a boldogságról sem esett szó közöttük és mégis mind a ketten azt érezték, hogy: nagyon szép az élet!

Mikor Demeter József a nyár elején másodszor meg akarta látogatni a klinikán beteg feleségét az ismerős ápolónő elfogta az ajtóban:

— Ne, ne menjen oda az ágyához. A múltkor is nagyon felizgatta, amikor itt járt. A tanár úr pedig különösen meghagyta, hogy ne hagyjuk zavarni a beteget.

A postás tanácstalanul nézett az ápolónőre s inkább csak magamagának mondta:

— Ha meg nem jövök, az lesz a baj. Ismerem, hogy milyen.

— Mi is ismerjük már, — mondta az ápolónő, — de majd én megmondom neki, hogy maga itt járt s azt is megmagyarázom neki, hogy a tanár úr nem engedi, hogy látogatók járjanak hozzá. Három hétig ne is tessék idefáradni. Olyan gyöngé, hogy várni kell, míg egy kicsit erőre kap.

— És mit mond a tanár úr? — kérdezte elfogódva a postás.

— Semmit. Pedig minden nap megnézi. Én hitet teszek rá, hogy rákja van. Hét esztendő alatt sokat láttam én itt, de a tanár úr mindig valami extra dolgokon töri a fejét.

Demeter József három hét múlva megint bement a klinikára. Az ismerős ápolónő most azt újságolta neki, hogy az asszonyt áttették egy kisebb kórterembe, mert a II. kórteremben a betegek is már mind zúgolódtak: mindenkibe belekötött s olyanokat beszélt s úgy viselkedett, hogy már mindenki rémüldözött tőle.

— És még nem lehet megoperálni? — kérdezte a postás.

Az ápolónő, aki hétesztendei gyakorlat után természetesen külön orvosnak tartotta

magát, mint amilyen a tanár úr, itt egy kicsit elfintorította az orrát s ezt mondta a postásnak:

— A tanár úr még próbálkozik valami kezeléssel s még mindig extra dologra gondol. Pedig a rákkal a tanár úr sem tud mit csinálni. Higgye el, nincsen azzal mit kezdeni! . . .

A nyár, amely a barakkban olyan szépek mutatta az életet, így múlt el a klinika fölött.

Szeptember végén, valamelyik esős napon, a méltóságos úr nagyon felindultan érkezett naza, a felesége meg is kérdezte mindjárt, hogy mi baj van? A méltóságos úr azt mondta ugyan, hogy nincsen semmi baj, de a szemével titkon intett a méltóságos asszonynak, hogy addig nem beszélhet, amíg Erzsébet a szobában foglalatoskodik. A méltóságos asszony alig várta, hogy magukra maradjanak s mikor Erzsébet beadta a paprikáskrumplit és kiment a szobából, nőgatta is a méltóságos urat:

— Mondd az Istenért, hát mi baj van?

A méltóságos úr maga is küzdve még felindulásával, közelebb hajolt a méltóságos asszonyhoz s szinte suttogva mondta:

— Az Üllői-úton megint találkoztam a postással, már messziről megláttam rajta, hogy valami nagy baja van: Demeter az-

tán megállott előttem, a szemembe nézett, de sokáig nem tudott szólni. Mikor aztán megszólalhatott, eldadogta a dolgot, amiből én annyit értettem meg, hogy a feleségét megoperálták s azt mondta a tanár, hogy egész bizonyosan nem rákja volt az asszonynak, hanem az a baja volt, amire a tanár úr elejétől fogva gyanakodott. Már most az operáció szerencsésen megtörtént s az asszony, bár gyöngé s erőtlen lesz mindig s nehezebb munkát nem bír ugyan el, de azért százesztendőös koráig is élélhet.

A méltóságos asszony sokáig némán nézett maga elé és alig volt képes gondolatait összeszedni. Olykor fel-felsőhajtott: szegény Erzsébet, szegény Pannika . . . Aztán, mint aki a legnehezebb szolgálatra megerősítette a lelkét, felkelt az asztal mellől s indult ki a konyhába Erzsébethez. Az ura utánaszólt:

— Azt is mondta, hogy délután eljön . . .

A konyhából semmi sem hallott be a méltóságos úrhoz: se sikoltás, se zokogás, se semmi. Erzsébet a hír hallatára talán összeesett és eszméletlenül fekszik? A méltóságos úr egy ideig várt, várt, aztán óvatosan nesztelenül egy kissé kinyitotta az ajtót, kitékintett s azt látta, hogy a méltóságos asszony a konyhaszéken ül és szelíden simogatja Erzsébetnek elébe borultán ölébe hajtott fejét. A méltóságos úr csendesen betette

az ajtót, visszaült a helyére s rágyújtott. A szivar azonban most nem ízlett neki; egykét szippantás után félretette, hátradőlt székében, behunyta a szemét s így nézte tovább azt a képet, melyet az imént látott: a felesége ül a konyhaszéken s mélyen megindultan simogatja Erzsébetnek ölébe hajtott fejét. Ezek a sorstragédiák — gondolta a méltóságos úr magában, — legszomorúbbak: szerencsétlen szereplők nem esnek bűnbe s mégis szenvedniök kell. Miért?! Ha semmi sincsen, ok és cél nélkül, mi lehet itt az ok s a cél?! Talán azért kell ennek a lelketlen rossz asszonynak még élnie, hogy szenvedő testének fájdalmai megjobbítsák bűnös lelkét? Talán . . . óh, de ezer meg ezer ilyen talán van. Hiszen talán az a rettenetes háború s a forradalmak is azért jöttek ránk, hogy az iszonyú szenvedések jobbakká tegyenek mindnyájunkat s talán azért lettünk mindnyájan csonka koldusokká, hogy mindnyájan igazi testvérekké legyünk. Lám, — gondolta a méltóságos úr magába mélyedve — én is jobb lettem: ezelőtt az ilyen postásféle ember bújával-bajával sohasem törődtem; mert ilyen volt a modorom, szíves és nyájas voltam; ha tehettem, valami öntudatlan leereszkedéssel s mindig azzal az érzéssel, hogy én most jót tettem, segítettem is azon, aki erre kért, de csak most ér-

zeni, hogy az ilyen egyszerű ember is ember-társam, felebarátom, testvérem . . .

Mikor a méltóságos asszony nagysokára visszatért a szobába, Erzsébetről csak annyit mondott:

— Megnyugszik Isten akaratában. Erős a lelke. Hazamegy Erdélybe . . .

— Hazamegy Erdélybe . . . — ismételte a méltóságos úr, aztán halkán hozzátette: Ott csakugyan elrejtőzhetik bánatával, hiszen ott senkinek sem tűnik fel, hogyha valakinek mindig kisírt a szeme s mindig szomorú, mert ott most mindenkinek könnyes a szeme s mindenki szomorú . . .

A méltóságos úrnak meg-megremegett a hangja s könnybelábbadt a szeme; a méltóságos asszony szeme is tele lett könnyel s jószágukat szemérmesen, egymás elől is rejtetve, lelkükben így némán elsiratták Erdélyt is, Erzsébetet is; a postást is, Pannikát is . . .

Erzsébetnek csakugyan erős volt a lelke. Mikor Demeter József délután halotthalóványan belépett a konyhába s megállott előtte, kettőjük közül Erzsébet tudott előbb megszólalni. Persze nem azon kezdte, hogy a méltóságos úréktől már mindent tud, hiszen ők arról, hogy a beteg asszony meggyógyul-e vagy sem, sohasem beszéltek, olyanokat se mondott, mint amilyeneket ilyenkor a szín-

padon, vagy a novellákban szoktak mondani, hanem elhaló hangon csak ennyit mondott:

— Isten áldja meg! Hazamegyek Erdélybe. Csókoltatom Pannikát.

A postás olyanformát akart mondani, hogy amit a sors ránk mért, azt mindnyájunknak el kell viselnünk, de szó helyett csak valami mély sóhajtás szakadt fel a szívéből, aztán nagy ügyetlenül a zsebébe nyúlt, előhúzta abból azt a vékonyka láncon függő kis, kopott keresztet, mely valaha a Pannika öreganyjáé volt s kezeresztve odaadta Erzsébetnek:

— Pannika küldi, emlékül. . .

— Köszönöm, — rebegte Erzsébet halkan s megfogta a konyhaszék támláját, hogy össze ne essék. A postás is remegett s aztán, hogy ne gyötörjék egymást, valami nagy elszántsággal kezét nyújtott Erzsébetnek s Demeter József és Szekeres Erzsébet ügyetlenül kezét fogtak. A postás maga sem tudta, hogy mit, de még dadogott valamit, aztán maga sem tudta, hogy hogyan — el-kiment a konyhából.

**HOGY JUTOTT AZ ÖREG GEDŐ
A MENNYORSZÁGBA?**

Gedő Miklós a tornácon üldögélt és kedvetlenül jártatta tekintetét a kopár udvaron, amely így este még kietlenebb volt, mint napvilágnál. Egyszer csak valami zuhanás hallatszott ki az első szobából s olyan koppanás, mint mikor egy szék feldől. Miklós, mintha valami ösztökélte volna erre, felállott s bement a szobába: hát az apja, aki már vetkeződött, az ágy előtt feküdt a földön. Miklós szólongatta, élesztgette az öreget, de az nem mozdult, olyan volt, mint a halott. Miklós óvatosan föltette az öreget az ágyra s nem tudva, hogy mihez kezdjen, egy darabig ott topogott az ágy mellett, aztán hirtelen kisietett, előkurjantotta a béresgyereket az istállóból s elszalasztotta a süket Vadasnéért, aki a faluban legtöbbet tudott mindenféle betegséghez.

Vadasné csakhamar megjött s ecetes ruhát tett a beteg fejére, meg a szívetájára, közben azonban nem feledkezett meg az egészségesekről sem s odaszólt Miklósnak:

— Van most valaki, aki főzön?

— Nincsen, — felelte halkán Miklós, — Pirókné már nem jár be.

— Akkor hívasd el talán Málíknét, mert

éjtszakára forró tea kell. Aztán holnap is enni kell. Én meg nem főzhetek, mert úgy látom, hogy baj van az apáddal.

Miklós intett Vadasnének, hogy ne beszéljen így a beteg mellett, de az öregasszony csak legyintett a kezével, hogy efielől ugyan hangosabban is lehet már beszélni, mert ez már se lát, se hall.

Miklós kiment a szobából, elküldte a béresgyereket Málíknéért s aztán mikor visszajött, leült a karoslócára s azon gondolkozott, hogy lám, ebben a rideg házban immár két idegen asszony fog tenni-venni, a helyett az egy helyett, akit nem hozhatott ide feleségül, mert az öreg hallani sem akart Veronról.

Vadasné, mikor ellátta a beteget, odafordult Miklóshoz és ezt kérdezte:

— No, mi van a fiaddal?

Miklós szinte haragosan intett Vadasnének, hogy ne beszéljen ilyen fennszóval, de az erre nem ügyelt s megint elkezdte:

— Voltál ott?!

Miklós csodálkozva nézett az asszonyra. Hiszen, ha az egész falu tudja, hogy mit fogadott ő fel az apjának, éppen csak ez az öreg asszony ne tudná, aki mindent tud?! Csak ez ne tudná, hogy ő megmondta Veronának, hogy bármeddig kell is várniok, mégis feleségül veszi, de az apja életében nem megyen feléjük.

Hogy Miklós nem felelt, Vadasné megint megszólalt:

— Talán azt se tudod, hogy beteg a fiad? Negyednapja beteg. Engem nem hittak. Doktort hittak. Hát ők lássák! Azt hallom, halálán van a fiad . . .

Miklós felhördült s mintha szíven ütötték volna, megtántorodott, aztán kitámolyogva a szobából, elsietett Veronához, az ő haladó kisfiához, akit eddig meg sem csókolhatott, az ölébe fel nem foghatott s akit eddig titkon, loppal, csak messziről láthatott.

Alighogy Miklós elment, megjött Málíkné, aki egy kicsit félkegyelmű volt, de jó főzőnő hírében állott. Vadasné éppen friss ruhát tett a beteg szívetájára, mikor Málíkné beállított.

— Miért teszi oda azt a ruhát? — kérdezte vigyorogva Málíkné.

— A szívét csitítom. Nagyon ver.

— Hát mióta van szíve ennek a Gedőnek? — gúnyolódott Málíkné. — Eddig nem volt szíve! Szívtelenül élt!

— Igaz, — szólt Vadasné, — de most a halál megtaláltatta vele a szívét. Úgy szokta a halál, hogy megtaláltatja a szívtelennek a szívét s aztán, mikor már megtalálta, hát összeszorítja a csontos kezével . . .

Málíkné egy darabig szótlánul nézte a mozdulatlan beteget s csak csóválta a fejét. Vadasné aztán megint megszólalt:

— Lehet, hogy egyszerre hal meg az unokájával s majd a Vera fia vezeti fel az öregapját a mennyországba.

— Ez aligha jut oda, — dünnyögte Málikné.

— Talán ha az unokája vezetné fel, neki is lenne bemenetele . . .

Málikné egy darabig lassú fejcsóválásokkal még nézte a beteget, aztán kiment a konyhába.

Vadasné leült az ágy mellé egy székre s így nézte az öreg Gedő Miklóst, aki amint behunyt szemmel mozdulatlanul feküdt az ágyon, még titokzatosabbnak és ismeretlenebbnek tetszett neki, mint eddigelé. Mert ezt az embert igazában senki sem ismerte. Magábazárkózott, szótlan, kedvetlen volt kisgyerek korától kezdve; játszópajtása sohasem volt; legénykorában se látta vidámnak senki; megházasodott, de a feleségéhez is mindig olyan rideg volt, mintha az idegen maradt volna előtte s mikor az asszony nemrégiben meghalt, meggyászolta, de egy könnycsepp sem buggyant fel a szemébe a szívéből; egyetlen fia sohasem kapott egy meleg szót sem tőle s mikor annak Veront, a fuvaros ember lányát becsületes legény létére már el kellett volna vennie, hidegen, ridegen csak azt mondta: nem! Aztán mikor Veronnak ezelőtt három esztendővel megszületett a gyereke s Miklós mégegyszer szóbahozta a

dolgot, az öreg akkor is csak azt mondta, hogy: nem, pedig a házban s a gazdaságban nagyon kellett volna már egy fiatal asszony. Vadasné eltűnődött magában azon, hogy vajjon miért volt ez az ember ilyen magánakvaló, szív nélkül élő, mindig egyformán hideg ember? A faluban emlegették olykor, hogy az öreg Gedőnek az elei réges-régen, valaha labanc urak voltak s a kurucok prédálásai miatt jutottak paraszti sorba az utódok. Valamelyik birtokából örökre kiforgatott úri ősének szomorúsága éledt fel ebben az emberben, aki parasztnak gazdag volt, de erre nem tudott büszke lenni? Vagy azért volt ilyen, mert születésétől kezdve a bal orcáján egy nagy, hosszúkás, fekete májfolt volt, ami miatt kisgyerek korában bizonyosan csúfolták s ezzel egész életére elvadították az emberektől?! Lehet, gondolta magában Vadasné, hogy ha ezt az öreg Gedőt valamikor valaki szóra bírta volna, ő maga sem tudta volna megmondani, hogy miért másmilyen ő, mint a többi gazdaember s csak azt mondhatta volna, hogy: az ember csak olyan lehet, mint amilyennek az Isten teremtette. Lám, a varjúk között is van olyan, aki nem károg s nem szálldos a többivel együtt, hanem magában félreülve hallgat s ha felrebbenek, sötéten egyedül szárnyal a többi után . . .

Málikné megfőzte a teát, s beszólt Vadasnénak, aki nehézkesen kiment hozzá a konyhába s ott nekiültek a rumos teának. A szobában nagy csendesség volt. Az öreg Gedő behunyt szemmel, mozdulatlanul feküdt tovább is az ágyán, de mintha egy kissé eszmélni kezdett volna. Azt azonban nem tudta, hogy álmodta-e, vagy valakik csakugyan beszéltek az imént az ő szívéről, a halál csontos kezéről. Veronról, a fiáról és a mennyországáról. Amint az ezekről való gondolatok hajkurászták egymást a fejében, az öreg Gedő egyszerre csak úgy látta, hogy kinyílik az ablak s beszáll a szobába nagy fényességgel egy kis angyal s odaül az ágya szélére.

— Ki vagy te? Isten angyala? — kérdezte suttogva az öreg az angyalt.

— Most már angyal vagyok. Eddig kegyelmed unokája voltam . . .

— A Veron fia vagy?

— Az voltam . . .

Az öreg szíve feldobogott, mintha az öröm dobogtatta volna meg azért, hogy az unokáját látja.

A kis angyal meglibbentette egy kicsit a szárnyát.

— Maradj itt! Ne menj el! — suttogta az öreg.

— Nem maradhatok itt, — felelte az an-

gyal. — Haza kell mennem, mert már vár a koporsó!

— Hát hozza ide anyád a koporsódat; ha már a bölcsőd nem lehetett itt. . .

Az öreg lehunyt szeméből megeredt a könny.

— Miért hoznák ide az én koporsómat, — szólt aztán az angyal, — hiszen én már úgylis elmegyek a mennyországba.

Az öreg Gedő egész testében megremegett s összekulcsolván száraz kezeit, így könyörgött az angyalnak:

— Vezess fel engem is oda! Vezess fel! Hozzák ide a koporsódat, aztán együtt indulhatunk. Vezess fel engem is! . . .

A kis angyal, mintha megszánta volna, közelebb hajolt az öreghez, aki reszkető kezével megsimogatta az orcáját. Az angyal aztán így szólt:

— Látom, hogy megtalálta kegyelmed a szívét, hát felvezetem. . .

Az öreg Gedő úgy érezte, hogy valami olyan zsongító melegség önti el a szívét, amelyet eddig még sohasem érzett. Aztán, hogy jobban lássa az unokáját, felvetette a szemét, de bizony a kis angyal eltűnt. Az ablak is be volt zárva. Az öreg egyszerre olyan elhagyottnak érezte magát, hogy hangozós, jajgatós sírásra fakadt. A két asszony besietett hozzá:

— Mije fáj? — kérdezte Vadasné.

— Nagyon ver a szívem, — suttogta az öreg.

Vadasné intett Maliiménak, hogy lám, a halál megtaláltatta vele a szívét.

— No, teszünk egy kis friss borítást a szívére, aztán elmúlik a fájás, — biztatgatta a beteget Vadasné.

Az öreg azonban hirtelen felült s parancsoló szóval szólt:

— Nem kell! Az unokámat hozzátok ide, meg az anyját! Miklós hozza ide őket tüstént! Verát is, meg a gyereket is, a koporsójával! A gyerek aztán felvezet engem is. Itt volt s megígérte, hogy felvezet engemet . . .

Az öreg zihálni kezdett, aztán hirtelen hátradőlt s meghalt.

Mikor Miklós éjfél után megjött halott fia mellől, az asszonyok elmondták neki, hogy miket mondott az apja utoljára. A kis koporsót másnap áthozták hát a fuvarosember házából a cserepes nagy házba s harmadnapon onnét temették el mind a két halottat. Elöl vitték a kis kék koporsót, utána az öreg fekete koporsóját. Miklós meg Vera azt is szerették volna, hogy ha már a gyerek meg az öregapja így megbékéltek még itt e földön, egymás mellé temessék őket, de a kurátor úr ezt már semmi áron sem akarta

megengedni, mivelhogy — azt mondta — a temetőben az első sorba a nagyobb gazdák sírhantja közé mégsem lehet egy háromesztendős gyereket temetni! Pedig, ha veszszük, az olyan gyerek, aki az öregapját felvezeti a mennyországba, talán ezt is megérdemelné!

DEMÁK HALHATATLANSÁGA

Mikor a város képviselőtestületének bizalma a főjegyzői székéből fel- és átemelte a polgármesteri székbe s Demák a közgyűlés színe előtt hangos szóval letette a hivatali esküt, ugyanakkor szentül felfogadta magában, hogy a nevét a legsürgősebben beírja a város történetébe, nehogy úgy járjon, mint hivatali elődje, akit a koronás arany érdemkereszt vitt a sírba. Szántó János bátyánk ugyanis huszonöt esztendeig volt Bánomos város polgármestere, a huszonöt esztendő alatt nem csinált semmit s negyedszázados jubileumára megkapta a koronás arany érdemkeresztet. A kitüntetés ragyogó jelvényét a méltóságos főispán úr a város rendkívüli közgyűlésén tűzte fel az ősz férfiú mellére. Ettől kezdve János bátyánk egészen megváltozott. A derült kedélyű, mosolygós öreg úrból egy hét alatt szótlan, komor, magábamélyedő vénember lett. A hivatalban órákig elült íróasztala mellett s maga elé meredve tépelődött magában. Otthon is csak ilyen volt; nézett, nézett maga elé, nem szólt, csak a homlokán a ráncok mutatták, hogy nagyon gondolkozik. Aggódó családja kérésére a fő-

doktor megvizsgálta az öreg urat, azonban nem talált semmi testi betegséget, de mert az öreg úr napról-napra fakóbb, soványabb, hallgatagabb s mogorvább lett, kisütötte, hogy valami lelki baj gyötri a polgármester urat. A doktor úr azt is megmondta, hogy nézete szerint a polgármester úr puritán becsületes lelkét azzal a kínos kérdéssel gyötri, hogy mikor ő huszonöt esztendeig semmit se csinált, miért kapta meg mégis a koronás arany érdemkeresztet? Ámbár eddigelé még senki sem halt bele abba, hogy ártatlanul kitüntetést kapott, se a család, se a bánomosi polgárok nem cáfolhatták meg a főorvos megállapítását, mert bizony, János bátyánk rövidesen meghalt s a koporsóban is olyan összeráncolt homlokkal feküdt, mintha igazán azon gondolkozott volna, hogy miért tették oda ravatala mellé piros bársonypárnán a koronás arany érdemkeresztet?

Ilyen előzmények után érthető, hogy Demák halaszthatatlanul sürgősnek tartotta nevét beírni a város történetébe, hiszen sohasem tudhatja az ember, hogy mikor kap érdemrendet. A bokros érdemek megszerzése azonban akkoriban még nehezebb dolog volt, mint mostanában és így Demák polgármester úr másfél esztendeig hiába törte a fejét azon, hogy mivel örökíthetné meg a nevét, amíg aztán a piaci legyek rávezették arra a gon-

dolatra, melynek megvalósítása csakugyan korszakalkotónak ígérkezett.

A régi, emeletes városháza a piactéren állott. A kofák a városháza tövében árulták a tejet, tejfelt, zöldséget, a mézárósok is ott sátoroztak, így hát légy volt ott bőven. A legyek között is sok van azonban, aki nem a kereskedelmi és ipari pályára, hanem a hivatalnoki pályára érzi magát hivatottnak, minek következtében tavasszal és nyáron nagyon sok légy stréberkedett be a polgármester úr szobájába. Nem igen lehetett ellenük védekezni; ha az ablakokat betették, a délnek néző polgármesteri szobában tűrhetetlen meleg volt, a légyfogó-papíros meg éppen nem használt, mert ha egy nap, mondjuk, száz légy ott lelte is halálát, a létszámban bekövetkezett hiány pótlására mindjárt berepült újabb száz légy. Úgy látszik, akkoriban nagyon sok hivatalkereső légy volt.

A polgármester urat addig-addig bosszantották a legyek, míg utoljára elhatározta, hogy a piaci árusokat átrendeli a tér túlsó oldalára. Ez így egészen egyszerű s könnyű megoldás lett volna, de az volt a bökkenő, hogy a városházával szemben, a tér túlsó oldalán éppen a patika díszlett, melynek tulajdonosa a városnak leghangosabb vezérférfia volt, aki kézzel-lábbal tiltakozott volna a legyek áttelepítése ellen. Nos, e nehéz hely-

zet fontolgatása közben szülemlett meg Demák polgármester úr agyában az a gondolat, melynek megvalósításával nemcsak a legyek-től szabadult meg, hanem nevét is beírta a város történetébe. Demák polgármester ugyanis arra gondolt, hogy a különben is túlon túl nagy piactérnek a városháza előtti részéből — díszparkot csinál! A tervezetet, mélyen hallgatva a legyekről, a tanács hozzájárulásával előterjesztette a közgyűlésen s a városatyák egyhangú lelkesedéssel elfogadták a javaslatot. A patika gyanútlan tulajdonosa is melegen pártolta a polgármester tervét, de nem is igen tehetett volna mást, mert hiszen ő volt a Városi Szépítőegylet elnöke s így támogatnia kellett a polgármester szépészeti törekvéseit.

A díszpark, elméletben, igen hamar meg lett volna, mivel azonban a különben csekély költségek miatt a felsőbb hatóságok jóváhagyására is szükség volt, bizony az ügyiratok ide-oda küldözgetésével eltelt ke-rek három esztendő, nem is szólva arról, hogy a jóváhagyásig eltelt idő s az elfogyasztott papír, toll és tinta értékén nem egy kis parkot, hanem valami nagyobbacska erdőt is lehetett volna telepíteni. No, de mindegy, a polgármester úr végtére egyszer mégis csak nekiláthatott a díszpark megcsinálásának. A városi mérnökkel kijelöltette a park terü-

letét, de személyesen ellenőrizte, hogy a vonalak egyenesek-e? Maczó mérnök úr ugyanis esküdt ellensége volt minden egyenes vonalnak, ellenben nagyon szerette a gyöngetöréseket s a szelíd hajlásokat, minek következtében a város egykor nyilegyenes utcáit az új házak helyének kijelölésével lassankint mind cikk-cakkossá tette, azt tartván, hogy így az utcák hangulatosabbak s jobban is illenek egy lutheránus városhoz. A park kerítését azonban a polgármester úrnak sikerült a mérnök gyenge töréseitől és szelíd hajlásaitól megóvnia s a szép vasrácsos kerítés már azzal is látványosság lett, hogy minden vonala egyenes volt a görbére szabályozott városban. Mikor a kerítés felállításához hozzáfogtak, a polgármester úr átparancsolta a kofákat, a mészárosokat s egyéb árusokat a túlsó oldalra, a patika elébe. Simka úr, a patikus, ezt egészen rendjénvalónak tartotta, hiszen ez késő ősszel történt amikor a piaci legyek már elpusztultak s így nem lehetett hivatalkeresés helyett a gyógyszertan tudományához átpártolniok.

A tél szerencsésen elmúlt s tavasz nyírtáival az új városparkban kizöldült a fű s életre keltek a cserjék, bokrok s a fácskák. Ámbár a legnagyobb facsemete sem ért fel a polgármester úr válláig, ő mindazonáltal minden nap nagy gyönyörűséggel szemlélte alkotását.

Egy szép reggelen Demák polgármester úr véletlenül az utcán találkozott Szutorisz főjegyző úrral s együtt sétáltak be a hivatalba. A park kapujához közeledve, Demák megállt s néhány pillanatig szemmelátható örömmel nézegette azt a félköralakú bádogtáblát, mely a kapu két oszlopát fennt diadalív formában összefogva, fehérén fekete betűkkel azt hirdette, hogy: ez pedig a «Városi park»!

— Te, Szutorisz! — szólt a polgármester úr. — Tudod, mikor lesz a park tökéletes?

— Máris az! — hízelkedett Szutorisz.

— Nem, nem! — szerénykedett Demák.— Hiszen a bokrok még bokáig sem érnek s ma még a legnagyobb fa sem mutat többet, mint egy kizöldült ostornyél! De ők megteszik a magukét! A fák és a bokrok megteszik a magukét! Csak az a kérdés, hogy az emberek is megteszik-e a magukét?!

— Bizonyosan megteszik! — szólt a sunyi Szutorisz, pedig nem is sejtette, hogy mi az, amit az embereknek is meg kellene tenniök.

Demák álmodozva vetette fel szemét a bejáró felírásos bádogtáblájára s halkán ezt mondta:

— Igazán szép lesz, ha majd az a felirat lesz itt, hogy: «Demák-park»! Ennyit igazán megérdemelnék!

A sunyi Szutorisz most már tudta, hogy mit kell az embereknek megtenniök s ára-

dozó szavakkal biztosította Demákot, hogy ez a legkevesebb, amit a polgártársaitól elvárhat! Demák szerénykedett:

— No, no azért ne túlozz! Egy ötlet. . .

— Az, de zseniális ötlet volt! El sem tudom képzelni, hogy pattant ki a fejedből ennek a parkcsinálásnak a gondolata?

— Á legyenek pattantották ki! A szemtelen piaci legyektől csak így lehetett megszabadulnunk. És az öreg patikust ezzel lefőztem, úgy, hogy meg sem mukkanhat. Sőt ezzel az ötlettel most már állandóan sakkban tartatom az öreget, mert ha nyilvánosságra hoznám ezt a dolgot, az egész város mulatna az öregen. A nevetségesség pedig öl!...

A sunyi Szutorisz aljegyző korában valami piszkos fegyelmi ügybe keveredett bele s Demák mentette meg az elcsapástól. Természetes tehát, hogy Szutorisz e beszélgetés után még aznap este ellátogatott a patikába s besúgta az egész dolgot az öreg patikusnak. Simka úr éktelen dühbe gurult s fel-alá szadgálva, folyton azt harsogta, hogy:

— A nevetségesség öl?! Jó, hát megölöm! Megölöm!

Vacsora után Simka úr behívta a segédjét a szobájába, leültette, megkínálta szivarral és így szólt hozzá:

— Kedves öcsém, ön egyetemi tanulmányainak folytatása céljából két hét múlva el-

megy Bánómosról. Hát azt mondom, ne várja meg ezt a két hetet, hanem menjen el holnap, a déli vonattal. A járandóságát természetesen kifizetem, sőt adok önnek még száz forintot. Csak egy kérésem van. Holnap a vonat indulása előtt idejében előáll a kocsim, tegye fel a kocsira a holmiját üljön fel, aztán . . .

Itt az öreg úr körülnézett a szobában, hogy nem hallgatódik-e valaki, aztán közelebb hajolt a segédjéhez s a fülébe sugdosott valamit, amin a segéd olyan nagyokat nevetett, hogy csak úgy zengett a szoba.

— Megteszi, öcsém, amire kértem?

— Hogyne, ezer örömmel! Nagyon szeretem én az ilyen dolgokat!

Másnap féltizenkettőkor csakugyan előállott Simka úr kis sárga kocsija, a segéd úr feltette táskáját s illendő elbúcsúzás után kihajtatott a kapun. Mikor a piactéren a Vasútutca felé elhaladtak a városi park ajtaja előtt, a segéd úr hirtelen megállította a kocsit, leszállt, bement a parkba, annak a közepe táján megállt s torkaszakadtából, elkezdett kiáltozni:

— Segítség! Segítség!

A piaci nép egy pillanat alatt odaszaladt. A segéd egyre kiabálta, hogy segítség! A városházáról is kisiettek az emberek. Maga Demák is kiloholt:

— Mi az? Mi baja?

A segéd torkaszakadtából kiabált tovább:

— Jaj, jaj! Segítség! Segítség!

— Mondja meg hát, mi a baja! — harso-
gott a polgármester.

— Eltévedtem a parkban! — rikoltozta a segéd, aztán kapta-fogta magát, kiugrott a segélyére sietők köréből, odanyargalt a kocsijához, felkapott rá s elrobogott a vasútállomás felé.

A népség röhögött: mert mindenki értette, hogy a patikus-segéd bokáig érő bokraival s kis ostornyél fácskáival Demák polgármester út parkját akarta kifigurázni. Demák is érezte, hogy ha meg nem pofozza ezt az orcátlan fiatal urat, a nevetségesség halottja lesz. Elkezdett hát szaladni a tettes után. A népség ezen is röhögött. Demák csakhamar belátta, hogy gyalogszerrel sohasem éri utól a kocsit, hát valami közlekedési eszköz után nézett. Szerencsétlenségére semmiféle más kocsit nem látott a piacon, csak a Csige csizmadia szamaras kordéját. Demák polgármester úr fejevesztetten felugrott a kordéra, kezébe vette a gyepplőszárat s elkezdte püfölni a szamarat. A szamár megkötötte magát s nem mozdult. Demák az ostornyél boldogabb végével biztatta a szamarat. A szamár felrúgott: Demák egyre dühösebben ütlegelte, a szamár egyre nagyobbakat rúgott, utoljára is jól térden rúgta a pogármester urat. A piaci népség nagy röhögéssel nézte ezt a

komédiát. Egy részük a polgármestert biztatta, egy részük a szamarat s valamennyien úgy röhögtek, hogy még a harangozó is lepillantott a toronyból...

Demák még aznap este elment a városból. Egy ideig a sógora tanyáján húzta meg magát, aztán valami képviselő-rokonának támogatásával kinevezték illeték-kiszabási irodatisztnak Pancsovára s oda költözött. Hosszú esztendő elteltével ott halt meg, nagy keserűséggel szívében. A ravatala mellett piros párnán bizony nem ragyogott ott az érdemkereszt, pedig ő az egyetlen a bánomosi polgármesterek között, akinek a neve halhatatlan lett. Szántó bácsira senki sem emlékszik már; annak a polgármesternek a nevét sem tudja senki, aki a polgári fiú- és leányiskolát építtette s a tankötelesek csak úgy emlegetik, hogy: «az a huncut gazember»; annak a polgármesternek a nevét is elfelejtették már, aki a betonjárdákat csináltatta s ha egy-egy bánomosi polgár a megrendezett járdán kifícamítja a bokáját, nevének megnevezése nélkül, csak «azt a panamista gazembert» szidja, — ellenben Demák neve halhatatlanul él Bánomoson s ha az idegen megkérdezi, hogy ki csinálta a városháza elébe azt a kis parkot, a legutolsó parasztyerek is néven nevezi annak alkotóját s azt mondja: «a szamaras Demák!»

KÉT SZERELEM.

Az irodalom tudósai, a kritikusok azt tartják, hogy ha valami idegen világot akar rajzolni, vagy ha komoly oka van mondanivalójának elburkolására, minden írónak joga van alakjait idegen színtéren szerepeltetni. Nos, hát most én élek ezzel a joggal s elmondok egy orosz történetet:

1.

A minisztérium segédhivatalának tisztviselői, amint ebben délelőtt megállapodtak, a halottasház baloldali folyosóján gyülekeztek. A kis csoportban némán álltak egymás mellett az irodatisztek s mikor egy-egy kártárs megjött, olyan szertartásosan fogadták a köszönését, mintha mindegyikük az édesapját gyászolta volna, pedig valószínűleg mindegyikük azt forgatta az elméjében, hogy az öreg Zerentow halála után vájjon ki lesz már most főtiszt, a kinevezendő főtiszt helyébe a segédtisztek közül kit léptetnek elő s ki lesz segédtiszt a gyakornokok közül? A rangsort persze mindegyikük könyv nélkül tudta, de azt ilyenkor csakis azok veszik komolyan, akik valamelyik fizetési

osztályban az első helyen állanak, a többiek, már azok is, akik a második helyen állanak, ostobaságnak tartják, hogy kinevezéskor a rangsort is nézik s nem csak az arravalóságot s az érdemet! A rangsor csak a kinevezések után és azok előtt lesz megint nagy szentség, akiknek a háta mögül ugrattak elő valakit. Oh, akkor a rangsort nagyon sokszor emlegetik a szegény elkeseredett mellőzöttek!

Mikor a topa Terepov megjött, a kartársak valamennyien arra gondoltak, hogy ez bizonyosan elő fog lépni, mert hiszen az elnöki osztályban van s akik ott vannak, azoknak mindig soronkívül kell előlépniök. A szolgálati szabályzatban ugyan erre nincsen paragrafus, de természeti törvény, hogy: aki közelebb ül a tűzhöz, jobban melegszik, mint aki odébb szorult.

Öt perccel a temetés kitűzött ideje előtt megjött a főigazgató úr. A fekete kabátja épp olyan kopott, divatjamúlt s viseltes kabát volt, mint a többieké; kemény fekete kalapja is olyan szürkezőld színbe játszó volt, mint a többi kalap, hanem a fellépésén, azon persze meglátszott, hogy ő a főigazgató s komolyan, de mégis valami leereszkedéssel fogadta alárendeltjeinek köszöntését, aztán intett nekik, hogy kövessék s a félszeg komolysággal lépkedő csapat élén bevonult a VI-ik számú halottasterembe.

A főigazgató úr a koporsó lábánál egy pillanatra megállt s aztán, mikor a félhomályban megpillantotta a koporsó jobboldalán a gyászolókat, hozzájuk lépett. Minthogy a személyi-táblázatból tudta, hogy az öreg Zeretovnak a felesége és két fia régen meghalt és csak egy leánya maradt: egyenesen ahhoz a gyászruhás fiatal leányhoz fordult, aki egy idősebb asszony és két férfi mellett állott a családtagok helyén. A főigazgató úr egészen halkán, úgy ahogy ilyenkor szokás, egy-két szóval tolmácsolta a maga és a tisztikar részvétét s kezet fogott a lánnyal. Az öregasszony a szeméhez emelte a zsebkendőjét. A főigazgató úr ennyiből is megértette, hogy nyilván ő is valami közeli rokon s az öregasszonynak is makogott valamit s megrázogatta a kezét. Ezzel aztán úgy belejött a részvétnyilatkozatokba, hogy a két férfiúnak is kezet adott s csak mikor már mind a kettővel kezelt, akkor eszmélt fel arra, hogy ezek tulajdonképpen nem is rokonok, hanem csak lakói voltak az öreg Zerentovnak. Segédtsit a keze alatt mindkettő. Stefanics és Karamszkij. Eszten-dők óta ott laktak az öregnél a kisebb szobában mint albérlők. A főigazgató úr úgy tett, mintha nem bánta volna meg, hogy még a lakóknak is kifejezte részvétét, holott azt gondolta magában, hogy ez bizony felesleges volt, sőt félreértésekre adhat alkalmat. Ez a

Stefanics harmadik a rangsorban a segéd-tisztek között, és így ez kész ígéretnek veheti a főigazgató úr gyöngédségét. Karamszkij pedig arra magyarázhatja a dolgot, hogy a főigazgató úr kitüntető kegyeiben az öreg Zerentov halála folytán megüresedett helyet esetleg ő foglalhatja el. No, már pedig arról szó sem lehet, mert ez a Karamszkij Alexej nem igazán tisztviselőnek való ember. Harmadéves bölcsész volt, mikor meghalt az apja, aki valamelyik városi iskolában tanítószkodott; az ifjú azért, hogy az anyjával együtt éhen ne vesszen, beállt a minisztériumba díjnoknak. Persze azt gondolta, hogy a hivatal mellett majd rendesen tanulhat és leteheti a vizsgáit. Bizony ebből semmi sem lett. Olvasni sok minden bolondot összeolvasott s a híres és hírhedt bölcsészek könyveitől egy kicsit megkótyagosodott a feje. Az igaz, hogy máskülönben egészen pontos ember, azonban egyetlenegy fontosabb rendeletnek sem tudja könyv nélkül a számát, még a legnevezetesebb iratcsomókat sem ismeri, hogy úgy mondjuk: személyesen; becsületes gép, hibát nem csinál, zavart nem okoz, a hivatalos időt megtartja, de máshol jár az esze s lélek nélkül végzi a dolgát.

Valószínű, hogy a főigazgató úr eléggé találóan jellemezte magában Karamszkij Alexejt, mert ennek most is máshol járt az

esze. Például, mikor a pap megjött és alig-alig leplezett fiatalos hebehurgyasággal kezdte a mondókáját elhadarni, Karamszkij Alexej nem a másvilágra gondolt, hanem arra, hogy: a temetésekre csak öreg papot kellene küldeni, olyat, aki már sejti, hogy mi a halál; mikor pedig a kartársak nevében Ilics Péter főtiszt beszélni kezdett s minden mondat végén feltűnően nagyokat nyelve, cikornyás szavakkal búcsúzott a halottól, aki mindezt kénytelen volt szó nélkül eltűrni, Karamszkij Alexejnek az jutott az eszébe, hogy amíg élt, mi minden rosszat beszéltek a kartársak az öreg háta mögött; aztán arra gondolt, hogy ha az öreg Zerentov nem mint tényleges állományú irodatiszt, hanem mint nyugdíjas halt volna meg, a kartársak közül csak az az egy szál ember lenne itt, akit a főigazgató úr előterjesztésére az elnöki osztály a temetőhöz legközelebb lakó tisztviselők közül a minisztérium képviselőjéül kiharancsolt volna.

A temetés különben minden zavar nélkül, egészen rendesen ment végbe. A széles folyosón és a szomszéd halottas-termekben gyülekező közönségnek legfeljebb az tűnhetett fel, hogy míg az öreg Zerentov temetésén megjelent férfiak, a topa Terepovot kivéve, jobbadán kopottak, fakók voltak, addig azok a fiatal hölgyek, akik a koporsót

szintén elkísérték a sírig, feltűnően ízléses ruhában voltak. A VI. számú halottas-terem ajtajára kiszögezett gyászjelentés a kíváncsiaknak, a férfiközönségre nézve megadta a felvilágosítást, mert hiszen abból azt mindenki megérthette, hogy: ha az elhunyt irodafőtiszt s a szolgálati érdemérem tulajdonosa volt, akkor a koporsó után ballagó urak nyilván mind minisztériumbeli tisztviselők, — de már arról nem szólt a gyászjelentés, hogy a megboldogult egyetlen leánya, Szónya, valamelyik előkelő női ruhaszalomban dolgozik, a közönség tehát nem tudhatta, hogy a fiatal hölgyek az ő társnői közül kerültek ki. A segédhivatali urak, akik az öregtől tudták, hogy a leánya milyen pompás alkalmazásban van, mindnyájan tisztában voltak azzal, hogy a nagyon előkelő megjelenésű ifjú hölgyek a fővárosi divat alkotóművészei s így kopott mivoltuknak tudatában, alig-alig mertek rájuk nézni, a torpa Terepovot kivéve, aki mint az elnökségbe beosztott ember, minden pénzét ruhára költötte s az volt a leghőbb vágya, hogy: miniszteri fogalmazónak nézzék. Most is nagyon szerette volna feltenni a monokliját, de amint kartársai előtt sohasem merte azt használni, most is mellőzte hódításainak e biztos eszközét, különösen azért is, mert arra gondolt, hogy közvetlenül

az előléptetések előtt mégis nagy hiba volna, hogyha előkelőbb akarna lenni, mint a főigazgató úr.

A sír felhantolását alig várta meg valaki. A legtöbb ember, mialatt a sírásók behúzták a földet a sírverembe, elpárolgott; ami érthető, mert hiszen: mindenki rosszkor hal meg, tudniillik azokra nézve, akiknek el kell menniök a temetésre; az embernek például egész hónapban, minden délutánja szabad, kivéve a hónap első szerdáját, amikor kugliparti van az Urai-kertben s persze éppen hétfőn kell valakinek meghalnia, hogy szerdán délután legyen a temetése! Szegény Kosonics is így járt. Már a halottas-házból kijövet, a folyosóról szeretett volna elszelelni, de a főigazgató úr véletlenül feléje pillantott és így mégis kénytelen volt a kíséző menettel a sírig menni és onnét surrant el s szinte szaladva sietett az Urai-kertbe.

Mikor a kis fakeresztet odatűzték a felhantolt sír fejéhez, Stefanics, Szónya megbízásából, megborravalózta a sírásókat, akik, hogy minél többet kapjanak, már a munka kezdetétől fogva feltűnően sokszor meg-megtörülgették a homlokukat, mintha azt a rossz, sárga, homokos földet valami különösen nehéz munka lett volna az öreg Zerentov immár elpihent tetemei fölé kupacba kaparni.

A gyászolók aztán hazafelé indultak. Szónya elől ment Terézia asszonnyal és Stefaniccsal, utánuk ballagott Karamszkij Alexejjel a kis Vidovna Vera, aki a női szabószalon hölgyei közül hűségesen kitartott Szónya mellett. Gyalog mentek egész hazáig, nem mintha sajnálták volna a villamosköltiséget, hanem mert úgy érezték, hogy mindannyiuknak jó lesz ez a séta; hiszen a város népes utcáin nyüzsgő-zsongó embersokaságban leginkább elfelejti az ember, hogy: valakit eltemettek . . .

A lüktető városi élet sodrában Vidovna Vera egy-kettőre csakugyan elfelejtette azt a kellemetlen benyomást, melyet az egy pár méternyi mélységből felkerült homokos föld látása okoz s igen kellemeztette magát Karamszkij Alexej előtt. Karamszkij Alexejt egy cseppet sem zavarta meg Vera élénksége s mialatt elég vontatottan beszélgetett a leánnyal, arra gondolt, hogy milyen bűnösök ennek a leánynak a szülei, akik házmester létükre mindenáron kisasszonyt csinálnak belőle s aztán a szerencsétlen teremtés, aki voltaképp soha semmit sem tanult, a hozzá hasonló sok városi leánnyal együtt, mindig felfelé törekedve, utoljára majd mégis lezüllik! Vera nem vette észre, hogy Karamszkij Alexej milyeneket gondol, sőt azt sejtette, hogy valami mélyebb benyomást

tett erre a hallgató emberre, akivel, bár Szónyáéknál futólag már többször találkozott, hosszabb ideig ma beszélgetett először. Vera annyira beleringatta magát ebbe a gondolatba, hogy mikor aztán Szónyáék lakása előtt elbúcsúzott barátnőjétől, odasúgta Szónyának:

— Nagyon rokonszenves ember ez a Karamszkij Alexej!

Szónya önkéntelenül ránézett Karamszkij Alexejre s valami melegebb érzés fogta el. Lám, — gondolta Szónya, — ez a Karamszkij Alexej, bár sohasem beszélt ilyesmikről, esztendőök óta hű lélekkel ragaszkodik hozzá s bizonyosan halálosan szereti, az meg, akivel ő titkon pajtáskodik: az a szigorló-orvos nem jött el az apja temetésére! Nyilván azt akarja ezzel értésére adni, hogy: bizony mi pajtások vagyunk ugyan, de ne gondold, hogy ez engem többre is kötelez s hogy én most, vagy valaha a te családdal atyafiságba fogok keveredni!

Szónya most keserű haraggal gondolt a szigorló-orvosra s aztán, mikor fölértek a lakásukba, mielőtt a konyhán át bement volna az első szobába, odalépett Karamszkij Alexejhez, aki az ő bérelt szobájuk ajtaja előtt állott még s kezett nyújtva neki, azt mondta:

— Köszönöm Karamszkij Alexej, hogy nem hagyott el. . .

Karamszkij Alexej erre nem tudott szóval mit mondani, de szomorú, kék szemei azt mondták a leánynak, hogy: nincsen ezen semmi köszönni való, hiszen nem tudlak én téged elhagyni sohasem, pedig tudom, hogy tiszta ostobaság érted epednem, de hát, ha rád gondolkodok, hiába, megbukik a filozófiám és olyan együgyű vagyok, mint valami kamasz . . .

2.

Stefanics fáradtan dőlt le a díványra, kinyújtotta a lábait s rágyújtott kis pipájára.

— Sok bajjal, szaladgálással jár az ilyen temetés! Egyáltalában nem értem, miért bánt el a Teremtő mostohábban a testtel?! A lélek egyszerre, huss, elrepül! A testtel pedig, melyből a lélek így elszállott, mennyi minden baj van még!

Karamszkij Alexej nem szólt semmit; az ablaknál állt s azt a kis darab eget nézte, mely a szomszéd háromemeletes ház fölött bekékllett az ő udvari szobájukba. Stefanics elhallgatott s végiggondolta: hányféle hivatalba kellett eljárnia, hogy az öreg Zerentov teste a törvények és rendeletek szerint visszakerülhessen a földre, amelyből vétetett? Aztán elgondolta, mennyi pénzbe kerül mindez: az, amit az állam a tisztviselő temetésére ad, semmiesetre sem lesz elég és Szónyának

mindenesetre meg kell kezdenie azt a tízezer rubelt, amit az életbiztosítótársaság fog kifizetni neki. De milyen okos ember is volt az öreg Zerentov, hogy huszonnégy esztendőskorában, mikor pedig még legény volt, valami ügyes ügynök rábeszélésére, halála esetére így biztosította a családját! Persze, akkoriban legföljebb egy-két kopeket kellett csak fizetni. Most? Még a főigazgatói fizetésből sem lehetne annyit félretenni, hogy az ember ilyen összegre biztosítási szerződést köthessen. A főigazgatói fizetésre gondolva, Stefanicsnak elébelebbent a főigazgató alakja, úgy, ahogy a temetésen állt a személyzet élén: keményen kiegyenesedett, komoran nézett a koporsó fölött a levegőbe, mint akit megilletett ugyan a halál és a gyász, de aki, mivel fontos, országos gondjai vannak, mégsem adhatja át magát egészen az emberi érzéseknek! Stefanics nagyon nevetségesnek találta ezt a nagyképűsködést s odaszólt Alexejhez, aki még mindig az ablaknál állott és akarva, nem akarva, még mindig Szónyára gondolt.

— Nem tudom, miért nagyképűsködik ez a főigazgató? Azt hiszi, ezt nem veszi észre az ember?!

Alexej, mintha megörült volna annak, hogy valaki fölrázza gondolataiból, elfordult az ablaktól, leült az asztal mellé és megszólalt:

— Ne haragudj, Stefanics, a nagyképű főnökökre! Hiába, a főnököknek nagyképűeknek kell lenniök, mert csak az ilyen külsőség biztosítja a tekintélyt az együgyű emberek előtt. Mivel pedig az emberek többsége ostoba, hát a főnökök nagyképűsége feltétlenül szükséges. Nézd például, ha megfogsz egy kakast, megkopasztod, levágod a taraját és sarkantyúját, az aztán hiába kukorékol, a tyúkok nem hallgatnak rá többet: vége a tekintélyének!

Stefanics felnevetett, mert a főigazgató úrvékony, hajlott orrával, hegyes szakállával, égfelé sodort sárga üstökével és kerek, pislogó szemével, csakugyan emlékeztette az embert valami kakasra.

A maga nevetése Stefanicsot visszazökentette a rendes kerékvágásba: elszállott fejből a gyász és a temetésokozta nyomasztó hangulatnak utolsó foszlánya is s jókedvvel indítványozta, hogy menjenek le vacsorázni, hiszen az ilyen rendkívüli napon megérdemli az ember, hogy, no, nem éppen vendéglőben, hanem legalább valami tej csarnokban vacsorázzék. Alexej azt mondta, hogy ő nem megy le, megeszi a tegnapról maradt sajtot s inkább olvasni fog.

Stefanics korholta:

— Ugyan mit olvasod annak a bolond németnek a könyvét, aki három kötetben

azt bizonyítgatja, hogy az asszony nép az emberiség megrontója! Minek az ilyet olvasni? Hiszen ezt anélkül is tudja minden okos ember. Az asszonyokat úgy kell venni, ahogy vannak és amilyenek. Ezen úgy sem lehet változtatni.

Karamszkij Alexej nem szólt semmit, elővette a szekrényből a maradék sajtot és eszegette.

Stefanics rendbeszedte magát egy kicsit és aztán elment.

Alexej sokáig nézett az ajtóra, mikor a barátja behúzta azt maga után. Lám, — gondolta magában, — ez a Stefanics volta-képp a maga módja szerint nagyon, de nagyon boldog ember, mert meg van magával elégedve s azt hiszi, hogy a maga egyéni dolgain felül semmi egyéb nem tartozik reá. Pedig az embernek kötelességei vannak s minden ember azzal a hivatással jön a világra, hogy az emberiség fejlődésének munkása legyen! Most például a nők általában nagyon hajlandók a züllésre; minden tisztességes férfiúnak az lenne hát a kötelessége, hogy egy nőt megmentsen a testi és lelki elzülléstől. Még áldozatok árán is, még a maga nyugodalmának fölládozásával is!

Karamszkij Alexej lelkében itt egyszerre halkán zengő kacagás csendült meg, mintha valami pufók kis ördögfiók nevetett volna fel:

— Oh, Karamszkij Alexej! miért bölcseledsz így magadban, mikor te Szónyán kívül semmiféle más asszonyra nem gondolsz! És ha esztendők óta szereted ezt a leányt, mért akarod ezt a bolond érzésedet magad előtt is titkolva, a kötelesség és megmentés köntösébe öltöztetni?! És ha Szónyát, aki divatszalonba jár, olyannak gondolod, mint a többi üres, léha, könnyelmű leányt, mért akarod magad feláldozni s mért gondolod, hogy ez éppen a te hivatásod volna?! Oh, Karamszkij Alexej, te napról-napra ostobább leszel!

Alexej szinte haragosan pattant fel székéről, összekapkodta a hulladékot, elővett egy poharat és kiment a konyhába, A hulladékot a szemetesládába vetette, a pohárba vizet eresztett a csapról és felhajtotta. Amint a poharat elvette a szájától, lelkében az a kis pufók fiókördög megint felkacagott:

— Lám, kedves uram, bár sajtot ettél, egy cseppet sem voltál szomjas s voltaképp azért jöttél ki a konyhába, mert arra gondoltál, hogy hátha Szónya is itt van, vagy véletlenül kijön valamiért az első szobából!

Alexej haragosan visszament a szobába, felkapta a vizeskancsót, visszatért vele a konyhába és hogy éjtszakára legyen víz, megtöltötte s bevitte a szobájába. No, most már nem mondhatja senki, hogy azért jár mind-

untalan a konyhába, mert azt reméli, hogy Szónya véletlenül kijön az első szobából!

Alexej meggyújtotta a lámpát s olvasni kezdett.

Az olvasás nem igen ment, mert a szerencsétlen német bölcsész, akinek három felesége volt idáig, nagyon igazságtalanul bánt el az asszonyokkal. Alexej gondolatban vitát kezdett a keserű emberrel és iparkodott őt meggyőzni, hogy igazság szerint nem az asszonyok, hanem a férfiaknak nemzedékről-nemzedékre öröklődő butasága az oka annak, hogy az asszonyok olyanok, a milyenek. De az elbúsult német minden oldalon újabb meg újabb bizonyosságot hozott fel arra, hogy a nők alsóbbrendű, káros teremtmények. Alexej egy darabig küzdött a némettel, de mindig bágyadtabban, mert lelkében a kis pufók ördögfiók olyasmiket suttogott, hogy csacsik vagytok ti, uraim, mind a ketten; ez a gyomor-bajos német véletlenül három hárpíával került össze, vagy — mint gyomor- és bélbajos nyavalyás ember, ő tette boldogtalanná a három asszonyt, te pedig, Karamszkij Alexej, világéletedben sohasem ismertél még egy asszonyt sem, úgy vagy hát ezzel a dologgal, mint az egyszeri ember, aki könyvből tanult lovagolni és mikor először lóra ült, úgy lepottyant róla, hogy kitörte a nyakát.

Alexej haragosan becsapta a könyvet. Ab-

ban bizakodott, hogy hamarosan el fog aludni, hiszen a temetés napján eléggé kifáradt. A csakugyan fáradt test szívesen el is pihent volna, de az össze-visszaugráló gondolatokkal nem tudott megbirkózni az álom. Nagyon nagy baj az, ha az ember agya akkor is dolgozik, mikor az ember szeretne máisem mire sem gondolni. Általában nagyon nagy csapás az, ha az ember gondolkozik. Lám, az édesapja is ennek lett a koldusa. Szerencsétlen az a tanító, aki gondolkozik és szerencsétlen az az irodasegédtsízt, aki az ügyiratokon túl, másra is gondol. Voltaképp az volna a legjobb, ha az embernek le lehetne szoknia a gondolkozásról, csak az a baj, hogy erre nincsen más orvosság, csak: az ital. Ez meg, szegény apján tapasztalhatta, rosszabb orvosság a halálnál! Aki a gondolkozás ellen italban keres menedéket, még egyedülvalóbb lesz. Pedig így is az egyedülvalóság a legkeservesebb. Azok az emberek, akik olyan osztályba tartoznak, amelyben nem tartják futóbolondnak azt, aki gondolkozik, itt-ott egymásra találhatnak, beszélgethetnek egymással, eszméket cserélhetnek, felfrissülést, pihenést, biztatást vagy vigasztalást találhatnak egymás társaságában, — de egy irodatiszt?! Ezzel is úgy van a világ, miut a parasztokkal, akikről azt gondolják, hogy azok mind egyformák, egyéni életet

nem élnek és nem gondolkodnak. Pedig ez éppen nem igaz, mert mint ahogy nincsen két egyforma arcú ember, épp úgy a lelki világa is mindenkinek más és más. Lám, annak a parasztnak is, aki eltört szekere mellett ott áll a sáros országúton, a ködmene és a süvege éppen olyan, mint a többi paraszté. Pedig nem is paraszt, hanem ő maga: Karamszkij Alexej áll ott a törött szekér mellett; az a fiatal asszony pedig, aki ott ül fönn a szekéren, csakugyan Szónya! Micsoda csodálatos játéka ez a képzeletnek. Alexej elgondolkozott, hogy mikor járt ő Szonyával ezen a sáros úton; olyan ismerős minden: a hosszú, egyenes út, a kopasz fák, a barna szántóföldek, a kis lovak s még az a nagy fekete holló is ott a fa tetején. Alexej tudta, hogy nem, a valóságban ő sohasem járt Szonyával errefelé. És maga egyedül sem járt ezen a tájon. Talán már egyszer álmában látta ezt a képet?! Vagy amikor lelke egykor más testben járt e földön, akkor ő csakugyan paraszt volt és Szónya a felesége volt?! A holló felrebbent a fáról és nagy körökben kerengeni kezdett a szürke égen. Alexej tekintetével aggódva követte a holló repülését s arra gondolt, hogy: valamikor az öreganyjától azt hallotta, hogy sáros úttal és hollóval álmodni: nem jót jelent. A holló egyre magasabbra és magasabbra

szállott, alig-alig látszott már, aztán szárny-csapásaitól odafenn valami bágyasztó szellő támadt, mely széles gyűrűkben lehullámzott a földre és itt meg-megsimogatta Alexej homlokát, olyan lágyan, szelíden, mintha Szónya kis keze simogatta volna lágyan, gyöngéden. Alexej elszenderedett, elaludt...

Stefanics jóval éjfél után, három óra tájban került haza. Vigyázva nyitott be az ajtón, lábujjhegyen csetlett-botlott. Alexej fölébredt és megszólalt:

— Ébren vagyok, gyújts világot, még felöntesz valamit a sötétben.

Csakugyan helyes volt Stefanicsot erre föl-szólítani, mert — megint megjutalmazta magát. Stefanics ugyanis elméletben nagyon rendes, takarékos ember volt. Ha aztán a gyakorlati élet egy ideig megfelelt az elmélet szabályainak, Stefanics szükségesnek tartotta, hogy megelégedése jeléül és serkentésül megjutalmazza magát. A jutalom rendszeren négy-öt üveg Porter-sör volt. Most is, hogy az öreg Zerentov súlyos betegsége, halála és a temetés előkészületei miatt egy-két hét óta nagyon rendszeren és takarékosan élt, fejedelmi bőkezűséggel jutalmazta meg magát.

Aki valaha látta Stefanicsot megjutalmazott állapotban, az megértette, hogy az elméleti Stefanics miért jutalmazta meg minden

kínálkozó alkalommal a másik Stefanicsot? Ugyanis ez a Stefanics olyan hálával fogadta a kitüntető jutalmat s ilyenkor olyan kedves, szeretetreméltó és ragyogóan derült volt, hogy szinte öröm volt ránézni. A szigorú elméleti Stefanicsot ennek az emelkedett hangulatnak kedvessége gyakran arra is rávette, hogy a megjutalmazott igazán érdemes művoltát méltányolva, — pótjutalmat is utalványozzon. Az ilyen bőkezűség aztán olyan nagy tiszteletre kötelezte a tulajdonképpeni Stefanicsot az elméleti Stefaniccsal szemben, hogy urazni kezdte azt s gyakran többes számban beszélt s válogatottabb kifejezéseket keresett ami, ez tagadhatatlan, éppen ilyenkor egy kicsit nehezen ment.

— A tej csarnokban juhsajtot fogyasztotunk. Valami olcsóbb fajtát, nagyon sósnak lenni bizonyult. No, most igazán megokolt lesz egy kis jutalom — gondolta Stefanics úr magában — és átmentünk az «Éjszak csillagáéba. A Porter sör jobbnak lenni bizonyult, mint valaha. Ismerősökre is akadtunk. Vidovna Vera is ott volt az apjával. Beszélgetünk vele. Nagyon kedvesnek lenni bizonyult. Ott volt a topa Terepov is. Rémhíreket hallott. A temetés után ugyanis bement a minisztériumba és ott azt hallotta, hogy a számvevőség tiltakozni fog az ellen, hogy az irodatiszti állást a központból töltsék

be, mert ez az állás a petrikovi kerület létszámába tartozik. Az, hogy Csircsevet az apjának miniszterré lett iskolatársa egy-két esztendővel ezelőtt onnét berendelte a központba, nem ad jogot a kerületi létszám megrovidítására! Stefanics úr a számvevőségnek adott igazat, mert az igazság mindenekfölött való — s így teljes meggyőződéssel síkra szálltunk az igazságért. Vidovna Vera csak nevetett és azt mondta, Hogy őt nagyon érdekeli a minisztérium, mert valami titokzatosság van mindig minden minisztériumi dologban. Vidovna Vera ebben teljes ellentéte Szónyának; ez nem szereti a minisztériumi dolgokat, bizonyosan azért, mert az apja harminckilenc évig ott raboskodott. . .

A megjutalmazott Stefanics reggelig is szívesen csevegett volna, hanem az elméleti Stefanics nagyon álmos volt már és így Stefanics, hogy figyelmesnek lenni bizonyuljon, sietve levetkőzött, lefeküdt s csöndes jóéjtszakát kívánva Karamszkij Alexejnek és nagyrabecsült jötevőjének, Stefanics úrnak, elaludt s pár pillanat múlva úgy hortyogott már, hogy szinte csodálatos, hogy a megjutalmazott harsogása föl nem riasztotta a bőkezű ajándékozót.

Karamszkij Alexej sokáig nem tudott elaludni, de nem haragudott Stefanicsra, — úgy félálomban arra gondolt, hogy ámbár

egészen idenőtt ehhez a városhoz, milyen szívesen elmenne ő Petrikovba a Szónya kedvéért. Csöndes város lehet ez a Petrikov s milyen boldog lehetne ott az ember . . .

3.

Azok a hírek; melyekkel a topa Terepov az «Észak csillagában Stefanicsot rémítgette, igazán nagy izgalmakat okoztak volna a minisztérium irodáiban, mire azonban a segédhivatali személyzet tagjai a szokás által szentesített késedelemmel beszállingóztak, újabb s izgatóbb hír várta őket: a miniszter úr ő excellenciája megbukott és új miniszter jön!

A. sajtó, mely pártállása szerint bármely fajankót hajlandó államférfiúnak mondani s viszont a legbölcsebb emberről is örömmel hirdeti, hogy tökfilkó, — a miniszterváltásokkal mindig nagy kedvteléssel foglalkozik. A mindentudó sajtó ugyanis nem tudja, hogy az ilyen közlések, egy csomó miniszterségre vágyó embert kivéve, az országban senkit, de senkit sem érdekelnek. Az országban, ha azt olvassák az emberek, hogy Gorcsanij megbukott és Lebedov lett a miniszter, legfeljebb annyit mondanak az emberek, hogy: az Isten éltesse őket! És mindenki nyugodtan dolgozik tovább. A minisztériumban a tiszt-

viselők legnagyobb része szintén így van a miniszterváltozással: elbúcsúznak a távozó minisztertől, fogadják az új minisztert s rendszeresen dolgoznak tovább. Csak az elnöki titkár izgatott és a személyzet fiatalabb tagjai izgulnak, mert ezek még nem tudják, hogy minden miniszter csak nyolc napig új, azután olyan lesz, mint akik előtte ott voltak. Most is, hogy Lebedov lett a miniszter, a fiatalabb segédhivatalbeliek egész délelőtt azt találgatták, hogy: vájjon milyen ember őexcellenciája? Hogy bánik az alantasaival? Gőgös-e, vagy nyájas? A maga lábán fog-e járni, vagy egy-két kiváltságos szaván fog mindig elindulni? A topa Terepov, akiről, mint tudjuk, az elnökségbe volt beosztva és nagyon szerette volna az elnöki titkár urat valami egészen hiteles olyan értesüléssel megörvendeztetni, melynek folytán a főnök úr egyszerre megnyerhette volna az új miniszter kegyét, — egész délelőtt azon törte a fejét, hogyan lehetne megtudni, hogy őexcellenciájának melyik a kedvelt ásványvize?! Az elnöki titkár úr bizonyosan nem adta volna egy vak lóért, ha ezt megtudhatta volna, mert hiszen egy üveg abból a bizonyos ásványvízből a miniszteri dolgozószoba kis asztalán, az előrelátó, gondos figyelemnek mindenesetre nagyon hatásos bizonyosága lett volna! Terepov, minthogy a miniszté-

riumban senki sem tudta neki megmondani, hogy ő excellenciájának melyik a kedvelt ásványvize, el-kiment a minisztériumból azzal az eltökélt szándékkal, hogy a lakásán vagy a szobalánytól vagy a kaszinóban a komornyiktól feltűnés nélkül valahogy mégis csak kinyomozza a kedvelt ásványvizet! A többiek ő excellenciájáról egyéb adatokat iparkodtak megtudni. Cserecsin a könyvtárban valami almanachra talált, melyben az új miniszter életrajzát is megtalálták! Az almanach szobáról-szobára járt. Mikor a testes könyvecske Stefanics kezébe került és belepillantott, odaszólt Karamszkij Alexejhez, aki ma sem vett részt a megbeszélésekben s mint rendesen, nyugodtan dolgozott.

— Hohó! Karamszkij Alexej, hiszen neked rokonod az új miniszter! Az anyja Karamszkij-leány volt! Tudsz te erről?

Persze a szobában lebzselő öt-hat ember mind Alexejre nézett. Ez meg szelíden mosolyogva felelt:

— Kérlek szépen, az atyafiságot nem nekem kellene megállapítanom, hanem ő excellenciájának! Én különben erről semmit sem tudok!

A segédhivatali urak ennyiből is megértették, hogy Alexej valósággal rokona az új miniszternek s ez a furcsa Alexej, mint ahogy ez már ő hozzá illik, egyszerűen el akarja

tagadni a dolgot! Alexej pedig igazat mondott: nem tudott semmit arról, hogy az új miniszter valamiképpen rokona lenne. Azt valamikor hallotta az apjától, hogy volt egy Lebedov, akinek az anyja Karamszkij-leány volt, hanem ez a Lebedov régen meghalt s gyerekei nem maradtak.

Alexej kartársai inkább hittek a maguk kitalálásának, mint Alexej szavának s egy félóra múlva az egész segédhivatal, egy óra múlva az egész minisztérium egészen hitelesen tudta, hogy Karamszkij Alexej apjának az új miniszter anyja másodunokatestvére volt. Másfél óra múlva már az elnöki titkár is tudott a dolgról, pedig a személyzeti ügyek főnöke, éppen úgy, mint a férj, rendesen mindent utoljára s későn szokott megtudni.

Mialatt a minisztériumban Alexej rokonságával foglalkoztak, szegény Szónya is olyan dolgokkal bajlódott, ami az atyafisággal volt kapcsolatban.

Ámbár a világtörténelemben nincsen arra példa, hogy egy doktor feleségül vette volna a diákkori barátnőjét, Szónya mégis szentül hitte, hogy Petkov őt feleségül veszi. Mert az ő esetük — Szónya nézete szerint — egészen más, egészen rendkívüli volt: ők tudniillik nagyon, de nagyon szerették egymást! Petkov azt mondta, boldog, ha Szónyának

megcsókolhatja a kezét és Szónya boldog volt, ha Petkov megcsókolta a kezét. És milyen boldogok voltak mind a ketten, ha a színházban vagy a moziban egymás mellett ülve, egymáshoz simulhattak. Szónya kedden délutánoként nem ment be a szalonba s ilyenkor aztán együtt sétáltak a szigeten, a korzón, öh, sokszor milyen lángoló hévvel könyörgött Petkov, hogy töltsenek egyszer egy délutánt az ő lakásán, hogy tudott rimánkodni, hízelegni, hogy epekedett szegény egy forró csókért! És, mert maga is égett a vágytól, milyen nehezére esett Szónyának mindezt megtagadnia! De erős tudott maradni s mert doktorné akart lenni, egy boldog óráért nem áldozta föl a jövőt. Petkov is meg volt győződve, hogy ő olyan szerelmes, amilyen szerelmes még sohasem volt! Ha Szónyát látta, mindig szerette volna fölkapni az ölébe s elrohanni vele — egyenesen a paradicsomba. Petkov ilyenkor egyelőre csak valami ideiglenes paradicsomra gondolhatott, mert az igazi paradicsom kapujában lángpallossal ott állt a nagymama! A nagymama zesztovi birtokán lakott, — ez lett volna az igazi paradicsom, — de igen különös úrnő volt a nagymama. Például azt vette a fejébe, hogy Petkovnak orvosnak kell lennie, csak azért, mert a nagymama testvérbátyja valamikor híres-nevezetes or-

vostanár volt s ő szerezte ezt a zesztovi birtokot, melyet halála után a nagymama örökölt. Petkovnak semmi kedve sem volt a tudományokhoz, az orvosi tudományt pedig egyenesen utálta s jobb szeretett volna a zesztovi birtokon uraskodni, mint tanulni. Petkov sehogysem tudta megérteni; hogy miért tartja a nagymama kegyeletes kötelességének őt orvosnak nevelni, a nagymama azonban ezzel egyáltalában nem törődött s amit egyszer elhatározott, ahhoz olyan konokul ragaszkodott, hogy százszor is megmondta, ha Petkov nem teszi le a vizsgákat, egyszerűen kitagadja s akkor aztán mehet koldulni! A nagymama fenyegetéseit nem lehetett csak úgy semmibe sem venni, mert a zesztovi birtok, melyet ama bizonyos orvos bácsi szerzett, a nagymama nevéen állt s azt tehetett vele, amit akart. Petkovot, akinek szülei vagyon nélkül haltak meg, a sors így egészen a nagymama önkénye alá vetette. Petkov hát kénytelen-kelletlen ráfanyalodott az orvosi tudományokra s életének keserűségét Szónyával édesítgette volna meg, de — itt is eléje állt a nagymama, aki valahogy valakitől megtudta ezt a szerelmeskedett s kereken kijelentette, hogy ha kedves unokája nem szakít azzal a varrólánnyal, hát a zesztovi árvaházra testálja az egész birtokot. Petkov, — aki maga sem mert arra gondolni,

hogy majdan az orvosi tudományából éljen meg, — persze kénytelen volt égre-földre szentül megfogadni, hogy feléje sem néz többé Szónyának, de ígéretét természetesen nem tartotta meg. Szónyának elpanaszolta, hogy milyen rettenetes asszony a nagymama, de hozzátette, hogy azért azt nem kell komolyan venni, legföljebb egyelőre, míg a nagymama meg nem hal, — vigyázni kell, hogy feltűnő ne legyen a dolog. Szónya tudta, hogy az ilyen dolognak fele sem tréfa s hogy az öreg asszonnyal élet-halálharcot kell majd folytatnia Petkovért, ha már ez doktor lesz, — de Szónya kész volt a harcra!

Petkov ebben a helyzetben úgy segített magán, ahogy ilyenkor az okos emberek szoktak segíteni magukon: beleringatta magát abba a gondolatba, hogy Isten segítségével majd minden jóra fordul, kár tehát tépelődni s elég, ha az ember nem csinál olyat, amivel ronthatna a dolgon. A saját szempontjából Petkovnak igaza lehetett s tudva és szándékosan nem is okozott volna semmi bajt, csak arra nem gondolt, hogy a szerelmes emberek, mikor valamit nagyon bölcsen akarnak megcsinálni, akkor rendszeren valami nagy ostobaságot csinálnak. Ő is nagyon bölcsen akart valamit elintézni. Aznap ugyanis, amikor az öreg Zerentov meghalt, Petkov találkozott Vidovna Verával, akiről termé-

szetesen tudta, hogy bizalmasa Szónyának. Vera elújságolta, hogy az öreg végre megszabadult kínjaitól s a klinikán meghalt, a temetésre nézve meg azt mondta, hogy majd küldenek Petkovnak is gyászjelentést, amelyből majd megtudhatja: mikor és hol lesz a temetés. Petkov már akkor, mikor először meghallotta, hogy az öreg Zerentovot halálos betegen bevitték a klinikára, bölcsen elhatározta, hogy a temetésre nem megy el. A temetésen bizonyosan ott lesznek a minisztériumbeliek, ezek között akadhat olyan ismerős, akinek a révén a nagymama valahogy megtudhatja, hogy bizony kedves unokája hiába fogadkozott, folytatja a barátkozást azzal a Zerentov-leánnyal. De nehogy egészen himpellérnek gondolja valaki Petkovot, azt is meg kell állapítanunk, hogy a temetésre egyrészt Szónya miatt sem akart elmenni. Arra gondolt ugyanis, hogy ha Szónya társnői meglátnák ott a temetésen azt a fiatalembert, akivel közülük egyik-másik itt-ott bizonyosan látta már Szónyát — a leányok valami pletykát kezdhethnének s ilyen pletyka is a füléhez juthatna a nagymamának. Petkov elhatározása nem csinált volna semmi bajt, ha Petkov hallgatott volna vagy megfontolt elhatározásának bölcs okait elmondta volna Verának. Petkov azonban nem hallgatott és nem is magyarázta meg

a dolgot a kis Verának, hanem mikor ez a temetést emlegette, ilyenformát mondott neki:

— Sajnálom szegény Szónyát, azt is sajnálom, hogy két hete nem láttam az apja betegsége miatt, — különben én is otthon voltam egy hétig. A temetésre pedig nem mehetek el. Egyáltalában nem szeretném, ha félreértené, vagy félremagyarázná valaki azt, hogy ott voltam egy olyan ember temetésén, akit életemben sohasem láttam.

Vidovna Vera nem lett volna Vidovna Vera, ha Petkovnak ezt a tökéletlen mondását még aznap el nem mondta volna Szónyának. Szónyát valósággal dühbe hozták Petkov szavai. Szónya ugyanis, aki különben is tudta, hogy Petkov egy hétig otthon volt a nagymamánál, Verának mondott szavait olybá vette, mintha Petkov behódolva a nagymamának, léhán s kíméletlenül Vera révén így akarta volna őt figyelmeztetni arra, hogy ők csak jóbarátok, de ez semmi egyébbe nem kötelez. Volt idő, mikor Petkov folyton a jövőről beszélt, mióta azonban a nagymama rájött ezzel a Szónyával való dologra, azóta a jövőt alig-alig emlegette. Ezt Szónya természetesen észrevette, de nem tette szóvá és bízott abban, hogy ha majd Petkovot felavatják doktorrá s kész ember lesz, mégis csak ő lesz a győztes a nagymama befolyá-

sával szemben. Most Petkov szerencsétlen nyilatkozatából Szónya azt érezte ki, hogy a nagymamával szemben, még mielőtt az megindult volna, elvesztette a harcot; elvesztette pedig azért, mert lám, Petkov szerelme nem volt olyan állhatatos, mint amilyennek képzelte! Szónya e vereségtől megalázottan gyűlölettel fordult Petkov ellen. Úgy meggyűlölte ezt a szegény embert, mint ahogy csak azt lehet gyűlölni, akivel az ember mindig olyan boldogan simult össze a moziban s akinek egy forró csókért esengő hangja folyton a fülében cseng az embernek. Most is, mikor a Mihály-templom sarkán megpillantotta Petkovot, aki szokottan ott várt rá, halkán ugyan, mint aki attól fél, hogy sírva fakad, de mégis nagyon felindultan szólt rá:

— Felesleges volt idefáradnia ...

— De Szónya!

Szónya, bár a lelke is reszketett, halálos elhatározással erőt vett magán s szinte ridegen szólt:

— Ön azzal, hogy a temetésre nem jött el, kereken értésemre adta, amit szóval eddig nem mert megmondani.

— Mit nem mertem volna megmondani?

— Azt, hogy önnel más tervei vannak a családjának.

— Senkinek sincs semmiféle terve velem ...

— De attól eltiltották, hogy feleségül vegye egy ismeretlen embernek, valami irodafőtisztnek a leányát, aki még hozzá varrónő is!

Petkov ügyetlenül, zavartan hebegett:

— Ugye, Szónya, tudja, hogy igazán s forrón szeretem. Miért büntet hát engem olyasvalamiért, aminek nem én vagyok az oka s ami ellen én semmit sem tehetek . . . Hiszen, ha a nagymama már ilyen! . . .

Szónya harmadnapja érlelte már lelkében azt a keserű szándékot, hogy szakítani, igen, szakítani fog ezzel az emberrel, aki sokszor fogadkozott, hogy majd feleségül veszi s mostanában, mióta a nagymama beleszólt a dologba, még csak ígéretét sem meri ismételni. És most, hogy ez az ember mellette állott, mégis úgy érezte, hogy ha Petkov azt mondta volna: otthagynom a nagymamát a birtokával együtt s ha az ég összezakad a földdel, akkor is a feleségem lesz, akkor most mégis ő csitította volna s ő kérlelte volna, hogy ne csináljon bolondságot, várjanak békével, türelemmel, idővel mindennek kijön a sora! Petkov azonban úgy beszélt, mint valami tacsó s nem úgy, mint ahogy Szónya szerint, egy férfinak beszélnie kellett volna, s ez egészen elkésérette. Egy darabig nem felelt semmit Petkov szavaira. Hallgatag mentek egymás mellett.

Aztán egy utcasarkon Szónya hirtelen megszólalt:

— Én erre megyek! Isten önnel!

Petkov zavartan nézett a lányra s ezt dadogta:

— Béküljön meg, Szónya! Talán holnap....

— Nem! Soha! — szólt Szónya szinte hevesen és elsietett.

Szónya sietett, sietett, de akármennyire sietett: fojtogató, haragos keserősége csak nem csillapodott. A járó-kelőknek is feltűnt a felindultan siető leány s egyik-másik ember kíváncsian nézett reá. Szónya bemene-
kült az apácák templomába s ott egy homályos zugban kisírta magát. Mikor fájdalmának első rohama elmúlt, szinte csodálkozva nézett föl a szent keresztre: oh, hiszen ő nem Istenhez menekült ide, csak az emberek elől akart elrejtőzni! Erre valami szégyenkezés fogta el, aztán meg annak a beismerésének hideg valósága dermesztette meg, hogy ő eddigelé Istentől egészen elfordultan élt s a vallásos életnek még a külsőségeit sem tartotta meg. A csalódásnak most rászakadt bánata s elhagyatottságának érzése által serkentve s oktalanul abban reménykedve, hogy a töredelem nélkül való hirtelen meg-
térés is használhat, Szónya eddig üres szíve most ijedten a vallás vigasza után kapott. Egyszerre gyűlöletesnek találta a levegőt, a

környezetet, amelyben élt s azokat az embereket, akik ebben a lármás nagyvárosban hozzá hasonlatosan, üres szívvel élnek s valami tisztább, igazabb, csöndesebb, Istennek tetszőbb élet után epedő vágyakozást élesztgett föl a lelkében. Szónya szentül hitte, hogy mindezek őszinte s igaz érzések s nem is sejtette, hogy mindebből csak az igaz, hogy ezt a szeretett Petkovot szeretné meggyűlöltten elfelejteni és a maga megtagadott érzései elől szeretne elmenekülni valahová.

Szónya egész délután egyedül volt otthon s egyedüllétében még jobban beleringatta magát az új életre való vágyakozásba. Estefelé Karamszkij Alexej bement hozzá az első szobába. Ebben nem volt semmi feltűnő: esztendők óta estefelé mindennap vacsoráig ott szoktak beszélgetni az öreg Zerentovval. Terézia asszonnyal és Szónyával, aki este hat óra után, ha nem volt valami különösen sürgős munka a szabószalonban, rendesen hazatért. Ezek a sürgős munkák sehogysen tetszettek Karamszkij Alexejnek. Feltűnt neki, hogy majdnem mindig keddi napon maradt el Szónya. Miért éppen mindig majdnem pontosan kedden?! És mintha kedden mindig vidámabban és csinosabban öltözve indult volna el hazulról. Karamszkij Alexejt hétről-hétre mindig jobban elszomorították ezek a keddi elmaradások. Szomorúságát

csak növelte az, ha Szónya olykor, például a karácsonyi és húsvéti ünnepek táján kedden is rendesen hazatért, mert úgy látta, hogy Szónya ilyenkor kedvetlenebb s olyan, mintha valami elmaradt öröm után sóhajtoznék. Nyáron Szónya minden kedden idejében hazatért. Lehet — gondolta magában Alexej — bogy azért van ez így, mert ilyenkor a dámák fürdőre mennek s nincsen munka a divatszalonokban, de az is lehet, hogy van valaki, aki a nagy ünnepek idején s nyáron, a nagy szünidőben, nem szokott a városban maradni. . .

Karamszkij Alexej, amint belépett a szobába s észrevette, hogy Szónya egyedül van, zavartan megállt mindjárt az ajtó mellett.

— Bocsánat, nem akarom zavarni. De hol van Terézia asszony?

— Kiment a lányához. Minden áron szeretne hozzájuk költözni a Vidal-telepre. Megunta már itt a háztartás bajait. De tessék, üljön le, Karamszkij Alexej.

Alexej leült szokott helyére s egy pár pillanatig szinte elkábultan hallgatott. Aztán mégis csak szóbaszökkent az a ggodalma:

— És ha Terézia asszony elmegy innét, talán maga is átadja másnak a lakást? És akkor Stefanics meg én . . .

Szónya nem felelt mindjárt, de látszott

rajta, hogy közeláll a sírvafakadáshoz. Azután halkan megszólalt:

— Én is a legjobban szeretnék elmenni innét. . .

— Elmenni innét? — ismételte, szinte magában Alexej.

— Igen, elmenni, nemcsak innét, hanem ki ebből az undok városból! Elrejtőzni valahol. Vidéken. Régen utálok már itt az embereket s mindent! Itt minden hazugság! Itt már minden fáj nekem és én itt nem fogom sokáig bírni ezt az életet. . .

Karamszkij Alexej mély szánalommal nézett Szónyára, de nem is sejtette, hogy ha egy ilyen fiatal leány gyűlöli a világot, akkor az nem a világra haragszik, hanem az egész világon csak egyetlenegy emberre.

Szónya megint megszólalt:

— Egyedül vagyok, hiszen rokonom is alig van, aki törődne velem, óh, úgy szeretnék, elmenni innét valami sötét, rengeteg nagy erdőbe! Csak messze, messze innét!

Szónya zokogva borult az asztalra.

Karamszkij Alexej lelkében a zokogó, boldogtalan teremtés láttára egyszerre valami csodálatos érzés vetett lobbót, azután alig-hogy átvillant az agyán az, amit Stefanics beszélt a petrikovi irodatiszti állásról, olyan határozott lépésekkel, mintha nem is ő lett

volna, odament Szónyához s a forróságtól remegő hangon ezt mondta neki:

— Jöjjön velem. Szónya, én elviszem. Elmegyünk messzire. Elmegyünk Petrikovba. Jöjjön velem, Szónya!

Szónya egyre hevesebben zokogott, Alexej szinte öntudatlanul a balkezevel megsimogatta szőke haját, a jobbkezevel meg a Szónya keze után nyúlt. A zokogó leány, mintha életének megmentője hajlott volna hozzá, elkapta Alexej kezét és összecsókolgatta.

Alexej, aki nem tudta, hogy az ilyen varrókisasszonyok nagyon hajlanak az érzelgőségre, majd ledobbant s olyan csodálkozó szemekkel nézett szét a sötétedő szobában, mint aki nem tudja elhinni, hogy mindez nemcsak álom.

... Ez az este, mely Karamszkij Alexejnek rózsaszínűbb volt minden hajnalodásnál, a minisztériumban túlságosan borongó, sötét volt. A topa Terepov ugyanis kinyomozta, hogy az új kegyelmes úr sohasem iszik másféle vizet, csak közönséges vízvezetéki vizet. Az elnöki titkár egészen elkomorodott, mikor Terepov ezt neki bejelentette. A barbár! — gondolta magában az elnöki titkár. — Az ilyentől még az is kitelik, hogy nem autón, hanem gyalog fog járni s ha ilyen közönséges ember, mi lesz az elnöki osztály részére tartott autóval?!

5.

A főigazgató úr nagyot nézett, mikor egy szép reggelen Karamszkij Alexej beállított hozzá, A nagyságos úr ugyanis nem tudta hirtelenében elgondolni, hogy miért jön hozzá az új miniszter rokona, mikor egyenesen ő excellenciájához is fordulhatna. A főigazgató urat annyira meglepte ez a dolog hogy helyiyel kínálta meg ezt az irodasegédtsíztet, holott rendesen még a főtízteket sem szokta leültetni.

— Nos, mi jót hozott, kedves Karamszkij Alexej barátom?

— A kérvényemet hoztam, főigazgató úr — szólt Alexej — amelyben azt kérem, hogy nevezzenek ki engem Petrikovba irodatisztnek.

A főigazgató úr szinte hátrahőkölt:

— Petrikovba, ön Petrikovba akar menni?!

— Igenis nagyságos uram szeretném megkapni ezt a petrikovi állást. Ha érdeemes vagyok kérem, legyen szíves kérvényemet támogatni.

A főigazgató sehogysem tudta megérteni, hogy miért akar valaki, aki a miniszternek rokona, Petrikovba menni, csak azért, hogy így előbbre juthasson egy fizetési osztállyal.

— De kedves barátocskám — szólt a főigazgató úr most még nyájasabban — csak

nem akar tőlünk megválni?! Reménylem, jól érzi magát közöttünk! Hiszen mi tudjuk, hogy ön olyan bölcsészeti kérdésekkel foglalkozik, amelyek szükségessé teszik, hogy itt legyen a fővárosban, ahol az Akadémia könyvtára, az egyetemi könyvtár rendelkezésére áll. Óh, mi tudjuk, hogy ön egyszer csak elő fog állni valami nagy, jeles, mondhatnám új korszakot alkotó munkával! Ami pedig az ön előléptetését illeti, a magam részéről egészen bizonyos vagyok abban, hogy az ön érdemei lehetővé teszik azt is, hogy itt a központban, soronkívül. . .

Karamszkij Alexej itt szerényen közbeszólt:

— Bocsánatot kérek, nagyságos uram, én itt semmi esetre sem akarok senkinek sem elébe kerülni s mindenáron szeretnék Petrikovba jutni.

A főigazgató úr nem tehetett egyebet, átvette a kérvényt, megígérte támogatását s nagy fejszóválással vitte mindjárt a folyamodványt az elnöki osztályba. Az elnöki titkár úr szintén nem tudta sehogysem megérteni a miniszter rokonának ezt a szándékát, de mit tehetett volna egyebet, másnap már bevitte a kérvényt ő excellenciájához.

— Kegyelmes uram, a petrikovi kerületben volna egy betöltendő irodatiszti állás. Erre az állásra kéri kinevezését egy igen

érdemes, jeles és kiváló ember, aki itt a központban segédtszt: Karamszkij Alexej.

Mikor a Karamszkij nevet kimondta, az elnöki titkár úr nagy figyelemmel leste, hogy ő excellenciája milyen arcot vág és mit szól ebbe? Ő excellenciájának, úgy látszik, nem ártott meg, bogy mindig csak vízvezetéki vizet ivott s amint a Karamszkij nevet ballotta, rögtön tisztában volt azzal, hogy bonnet fúj a szél?! Az a bizonyos derék, becsületes almanach-csináló ugyanis valahogy eltévesztette a dolgot s a most miniszterré lett Lebedovnak életrajzába annak a régen meghalt Lebedovnak valahol megjelent életrajzából vett át vagy húsz sort, akinek csakugyan Karamszkij-lány volt az anyja s aki külföldi egyetemeket végzett és nagyobb tanulmányutakat tett Európában és az Egyesült-Államokban. Ő excellenciája ezt a kis tévedést az almanack megjelenésekor nem kifogásolta, mert hiszen ő csak egy-két gimnáziumi osztályt járt, aztán katona lett, egy-két év múlva onnét is kilépett, ottbon próbált egy kicsit gazdálkodni s mert ez sem ízlett neki, ezért aztán egészen a közügynek szentelte magát. A másik Lebedov által végzett külföldi egyetemi tanulmányok s nagy utazások azonban olyan jó benyomást tettek, bogy ő excellenciája, ha már a másik Lebedov tanulmányait s uta-

zásait az almanachban magára vállalta, kellő óvatossággal vállalta a Karamszkij-rokonságot is. Most sem jött zavarba s mikor az elnöki, titkár Karamszkij Alexej nevét ki mondta, ő excellenciája derűsen szólt:

— Oh, Karamszkij Alexej?! Ő pályázik?! Hát mert, amint mondod, érdemes a kinevezésre, természetesen szívesen elfogadom a javaslatodat!

És ő excellenciája Karamszkij Alexej petrikovi irodatiszt kinevezési okmányára úgy odafirkantotta a nevét, mintha kisgyerek kora óta világéletében sohasem tett volna egyebet, csak kinevezési okmányokat írt volna alá.

Mindaddig, amíg a kinevezést nem közli a hivatalos közlöny s az okmányt nem kézbesítik a kinevezés által boldogított férfinak, a miniszter úr ő excellenciájának döntése hét lakat alatt őrzött hivatalos titok, minek következtében a segédhivatali személyzet ijfabb tagjai mindig egészen pontosan és hitelesen tudják a dolgot, csakhogy mindig rosszul tudják. Most is azt beszéltek, hogy valami Damaszkín nevezetű petrikovi segédtsztet léptetett elő a miniszter. Alexej nagyon megdöbbsent, mikor az irodában, ahol senki sem tudta, hogy ő is folyamodott ezért az állásért, valamelyik kartársa elbeszélte ezt az értesülést. Hiszen az rettenetes

volna, ha nem vihetné Szónyát Petrikovba! Alexej egész délelőtt nem tudott dolgozni. Az a kis pufók fiókördög nagyon kinevette Alexejt hogy: lám, annyira meg akarja menteni azt a kis Szónyát, hogy a nagy izgatottságtól ő maga is elveszti a fejét!

Félkettő után, mikor az irodai személyzet egy része már feltűnés nélkül elpárolgott, az elnöki titkár magához hívatta Alexejt. Mióta a minisztérium megvan, még sohasem történt az meg, hogy az elnöki titkár magához hivatott volna egy segédtszket, abból a célból, hogy személyesen adja át neki kinevezési okmányát. Most — hála az almanach-csináló tévedésének — ez megtörtént s a vén falak nem omlottak össze!

Karamszkij Alexej az elnökségből nem ment vissza az irodába éppen azért, mert tudta, hogy a még ott lévő kartársak nagyon is várják s nagyon szeretnék még azon melegében megtudni, hogy az elnöki titkár miért hívatta magához? Stefanics, aki természetesen legjobban ismerte lakótársát, nem sokáig várt reá, hanem elment a rendes étkezőhelyükre. Alexejt már csakugyan ott találta, Stefanics nevetve ült le Alexej mellé:

— Majd kirepednek a kíváncsiságtól odabent a tisztelt urak. Még a topa Terepov is lejött a mi irodánkba s egy rakáson ott várnak reád!

Alexej mosolyogva szólt:

— Oh, én tudom, hogy azok milyen kíváncsi emberek s azt is tudom, hogy te egyáltalán nem vagy kíváncsi!

Stefanics egy kicsit zavarba jött s hebegett:

— Kérlek, én nem azért hoztam szóba a dolgot, mintha faggatni akarnálak!

— No-no, Stefanics, csak tréfáltam!

— Tréfáltál?! Furcsa, de mióta ismerlek, sohasem láttalak még tréfás kedvedben!

— Nem ám — válaszolta Alexej — mert a központi emberekhez a komolyság illik, de egy petrikovi irodatiszt, az már lehet vidám, tréfás!

Stefanics, mint aki igazán nem érti a dolgot, makogta:

— Petrikovi irodatiszt? Petrikovi?!

— Az, az, Stefanics. Egy fertály óra óta a petrikovi kerület irodatisztje vagyok.

Ha Alexej azt újságolta volna magáról, hogy a berlini egyetem meghívta őt a bölcsészeti tanszékre, Stefanicsot ez a híradás nem lepte volna meg annyira, mint ez a petrikovi dolog. Hirtelenében nem is tudott szólni, csak karikára meresztett szemmel bámult barátjára. Alexejt szíve megzavarta ez a leplezetlenül őszinte álmélgködés. Hát — gondolta magában — igazán olyan nagy dolog az, hogy én innét Petrikovba megyek?! Mi van azon csodálkozni való, hogy én erre

szántam rá magamat?! Stefanics akkor is így csodálkoznék, ha a központból más menne Petrikovba vagy csak azon ámul-bámul, hogy éppen én megyek oda?!

Stefanics sehogy sem tudta megérteni a dolgot.

— Nem értelek, Alexej! Egyáltalában nem értelek. Talán tréfálsz! Itthagynád a könyvtárakat és a könyvesboltokat? Vidékre mennél olyan fajankók közé, akik annyira sem értenek meg, mint az ittlelvő emberek?! Nem, Alexej, nem értem, hogy gondolhatnál arra, hogy vidékre menj, a háj fejűek közé!

Karamszkij Alexej csak most jött rá, hogy mikor arra szánta rá magát, hogy Petrikovba megy, akkor soha se a könyvtárakra, se a könyvesboltokra, se Petrikovra, se magára, se senkire sem gondolt, csak egyedül Szónyára. Egy kis időre valami megnyugtató érzés melegítette föl a lelkét, hogy lám, ő egyáltalában nem önző, de aztán felkacagott a kis pufók fiókördög s azt mondogatta neki: öh, te együgyű, hiszen mikor te Szónyára gondolsz, akkor magadra is gondolsz és ha már ennyire vagy, legjobb lesz most túlesni mindenben, hiszen úgy sem lehet az ilyen dolgot titokban tartani!

Alexej egy darabig hallgatott, aztán szinte elszántan megszólalt:

— Nem tréfálok. Stefanics, csakugyan el-

megyek Petrikovba. Megnősülök. Elveszem Szónyát. Velem jön . . .

Stefanics most igazán azt gondolta, hogy ez az álmodozó Alexej, aki egyáltalán nem ebbe a világba való, szegény, egészen megzavarodott! Hát igen, rendesen ez a vége az olyan szerencsétlen embereknek, akiknek a feje a sok félbolond filozófus írásai s a sok felesleges gondolkozás és okoskodás miatt megkötyagosodik! Hogy Alexej is ide jutott, az egy cseppet sem lepte meg Stefanicsot, legfeljebb azon csodálkozott, hogy ez mégis olyan hirtelen jött! Stefanics meleg részvéttel érzett Alexej iránt, de tudva, hogy az ilyen szerencsétlenek mégis milyen éleslátók s milyen érzékenyek, nem árulta el, hogy észrevette szegény barátja elméjének megzavarodását, hanem, amint ez ilyenkor helyes, beleilleszkedett a beteg gondolatvilágába s nagyon jól játszva szerepét, szinte lelkesedve szólt:

— így már értem Petrikovot! Brávó! örülök! Gratulálok! Régen, nagyon régen sejtem, hogy rajongsz Szónyáért, de azt már igazán nem sejtettem, hogy ennyire vagytok! Szeretnék hangosan éljenezni, annyira örülök!

Alexejnek olyan jól esett barátjának örömkítőreése, hogy egészen ellágyult s az a kis pufók fiókördög parancsot nem várva s en-

gedelmet nem kérve, valami őserő erejével, szilaj hirtelenséggel feltárta azt a nehézveretes ajtót, mellyel Alexej lelkét sokszor nemcsak a világ, hanem önmaga elől is elzárta. És Karamszkij Alexej szinte akaratlanul beszélni kezdett:

— Eddig, Stefanics, nagyon szerencsétlen voltam. Gyermekkoromtól fogva. Utolsó gyereke voltam szüleimnek. Mire én tíztizenkét esztendősen lettem, az apám nagyon keserű ember lett az anyám meg reménytelenül fáradt és szomorú. Ami lakásunkban mindig volt halott, nem is egy: kettő. Az apámnak s az anyámnak éltőkben meghalt bús élete. Mesélni, sohasem mesélt nekem senki se, ének minálunk sohasem szólt, versekre sohasem tanítottak. Gyermekkoromtól kezdve mást sohasem hallottam, csak azt, hogy az élet keserű nyomorúság, az emberek mind rosszak, az emberiség pusztulásra ítéltetett, legbölcsebb dolog az embernek egyedül, magában, befelé s úgy élni, mintha már nem is élne az ember! Erre oktattak azok az újkori filozófusok, akiknek az írásait rendszertelenül olvastam s talán mindig félreértettem. így lett belőlem az, aki vagyok, vagyis az, aki voltam. Mert már most más vagyok! Új életre ébredtem. Szónya ébresztett fel! Először azzal áltattam magamat, hogy feláldozom magamat érte, de már

most látom, hogy ez még a régi ember ostobasága volt s most azt mondom: boldog akarok vele lenni s boldoggá akarom őt tenni! Minél tovább beszélt Alëxej, Stefanics annál inkább látta, hogy bizony ő nagyon tévedett, mert ez a szegény Alexej nem zavarodott meg, nem elmebajos, hanem ennél is nagyobb baja van: bolond szerelmével vakon rohan vesztébe! Stefanicsnak sejtelve sem volt arról, hogy Szónya miért adta kezét Alexejnek, az az egy azonban bizonyos volt előtte, hogy Szónya és Alexej egymással sohasem lehetnek boldogok. Istenem, hátha egy szomorú, szárnyszegogett vak bérci sast összecsuknának egy fiatal, füttyös sárgarigóval?!

5.

Mikor a kis vendéglőből hazamentek, Alexej bement Szónyához az első szobába, Stefanics meg szinte szédülve dőlt le a díványra s azon tépelődött, hogy beleszóljon-e a dologba, megmondja-e Alexejnek, hogy a hozzá hasonlatos embereket az Isten nem férjnek teremtette; hogy ő és Szónya tűz és víz és hogy ennek a dolognak nem lehet jó vége, mert hiszen ezer és ezer ok van arra, hogy ne legyen jó vége . . .

Alexej Szónyát nagyon levert hangulatban találta, de azt is látta, hogy a leány erőt

akar venni magán. Alexej lassan előhúzta a belső zsebéből a kinevezési okmányt s átnyújtotta. Szónya belepillantott, egy pár pillanatig könnybe borult szemmel nézett Alexejre, aztán zokogva a vállára borult.

— Oh, Alexej, az Isten is megáldja, hogy ilyen jó s föláldozza magát énérettem . . .

Alexej megrendült; megdöbbenette, hogy Szónya áldozatról beszélt. Eddig ő is ennek a mezébe burkolta érzéseit, de most úgy érezte, hogy Szónyának nem ezt kellett volna mondania. Mintha Szónya ezzel azt akarta volna mondani, hogy ő benne csak megmentőjét látja s nem mást! Hát a hálánál egyebet nem remélhet?! . . .

Stefanics arra határozta el magát, hogy nem szól bele a dologba. Ez lesz a legokosabb, hiszen még mindenki rajtavesztett, aki ilyenkor tanácsadónak feltolta magát. Igaz, hogy ez nagyon önző álláspont, de miért haragítaná magára az ember azokat, akik kéz a kézben, együtt mennek vesztükbe?! Segíteni, úgy sem segíthet itt semmiféle bölcs tanács, leghelyesebb hát félreállni az útból. Stefanics annyira meg volt elégedve önmagával, hogy mielőtt Alexej visszajött volna a hátulsó szobába, elment egyenesen az «Észak csillagába» s jutalmat utalványozott az okos Stefanicsnak.

A kávéházban Stefanics megint találko-

zott Vidovna Veráékkal. Vera már hallott valamit a dologról Szónyától s azt mondta, hogy: Szónya egyszerűen bolond! Stefanics faggatta Verát, hogy miért mondja Szónyát bolondnak, de Vera csak annyit mondott, hogy minden leány bolond, aki túlságosan a szívére vesz mindent! Azt azonban Stefanics sehogy sem tudhatta ki, hogy mi az a minden, amit Szónya a szívére vett! E tekintetben ugyan nem koronázta siker Stefanics fáradozásait, de olyan ügyesen és szelleme- sen próbálta ezt a titkot kivenni Verából, hogy nemes törekvéseinek elismeréséül a jó Stefanics úr pót jutalmat is engedélyezett s bizony világos reggel volt, mikor a bőkezű Stefanics hazatámogatta a megjutalmazott Stefanicsot.

Vidovna Vera nemcsak Steianicsnak mondta el azt, hogy Szónya bolond: bizony megmondta ezt magának Szónyának is.

— Ugyan Szónya — így kezdte egyszer — hát mi ütött hozzád? Az Istenért, ne csinálj bolondot s szándékosan De tedd tönkre magad!

Szónya dacosan védte magát:

— Tudom, hogy mit csinállok! Meg szoktam gondolni, hogy mit csinállok! Egészen nyugodt vagyok . . .

— No ezt éppen nem mondhatom. Az a baj, hogy egy csöppet sem vagy nyugodt,

hanem haragos, dühös s elkeseredett vagy! Pedig nincs igazad. Petkov nem bűnös. Lehet, hogy mostanában mafla volt, de nem bűnös!

— Kérlek, ne beszélj nekem róla!

— Jó, én nem beszélek. Nekem semmi közöm sincs hozzá! Ahhoz sincs semmi közöm, hogy most is úgy szeret téged, mint ahogy eddig szeretett; ahhoz sincs semmi közöm, hogy ma is szentül bízunk abban, hogy neked is megjön az eszed s még mielőtt késő lenne, visszatérsz hozzá!

Szónya szinte felcsattant:

— Azt várja, hogy én térjek vissza hozzá? Én?! Azt várhatja!

— Várja is! — erősítette Vera. — Azt mondja Petkov, hogy semmi ok sincs arra, hogy elszakadjatok egymástól; hát nem is fogtok elszakadni egymástól! Erről meg van győződve és arról is meg van győződve, hogy te okos leány vagy s első felindulásodban, ha beszélsz is ilyenről, még sem csinálsz valami ostobaságot!

Szónya szinte reszketett a haragos felindulástól:

— Úgy? Hát ő egészen biztosan ül a nyeregben s azt várja, hogy majd én gyalog szaladok a ló mellett?! A nyomorult. . .

Azt nem tudhatjuk, hogy Petkov miket beszélt Verával s mit, hogyan mondott. Való-

színű, hogy Vera előtt még sem akarta egészen elárulni, hogy mennyire lesújtotta őt Szónya magatartása; az sem lehetetlen éppen, hogy Vera előtt megalázottságát titkolni akarván, egy kicsit elbizakodottabb hangon beszélt: az azonban bizonyos, hogy Vera sem volt jobb az olyan békeközvetítőknél, akik csupa jóakaratból, ügyetlenül s tapintatlanul a kis bajból is mindig nagy bajt csinálnak. \7idovna Vera szavai teljesen és véglegesen meggyőzték Szónyát arról, hogy az az elbizakodott ember, akit a nagymamája, mint valami kisgyereket, a köténye szalagján tart, egyáltalában nem méltó az ő szerelmére és már most szinte örömmel fordult ettől a becsületes és jó Karamszkij Alexejhez.

Szónya egy percig sem áltatta magát azzal, hogy Alexejbe szerelmes, de azt hitte, hogy nyugodt, csendes és zavartalanul békés élete lesz Alexej oldalán. És Szónya most csak erre vágyott, s nem is sejtette, hogy a ki valami ostobaság miatt fellobbanva, elszakítja magát attól, a kitől elszakadni igazán nem is akar s az epedve vágyott csókok helyett beéri azzal a bizonyos nyugodt, csendes, békés étellel, — bizony, az hamar megunja ezt a csendességet s még vesztetebben vágyik a haragosan elhagyott után.

Alexej tudta, hogy Szónya nem szerelmes öbelé, Petkovról azonban semmit sem tudott. Azt gondolta, hogy ez a szegény kis Szónya, aki apja halála óta jóformán magára maradt a világban, ösztönszerűen menekülni akar ennek a megveszett városnak fertőzött légköréből s azért fogadta el az ő feléje nyújtott segítő kezét, mert ártatlan lelke megérezte, hogy őbenne becsületes, hű, szerető, jó élettársat talál. Alexej elhitette magával, hogy ennyivel is megelégedhetik az ember s biztosan hitte, hogy boldog lesz életük. Olykor-olykor mégis az eszébe jutott a híres Agrajévnek híres regénye a «Boldogtalan szerelem», a mely a télen valósággal lázba hozta az egész fővárost s amelyben azt mutatja meg a szerző, hogy a boldogtalan szerelem az igazán finom, gyengéd szívű s fenkölt lelkű embert menthetetlenül a halálba viszi. Alexej sokszor maga előtt látta Agrajev vergődő alakjait, de aztán mindig elhessegette magától az ilyen gondolatokat.

Alexej nagy örömmel készülődött Petrikovba. Ebben a szinte lázas készülődésben azonban Szónya járt elől. Csercsin révén, akit, mint tudjuk, apjának miniszterré lett barátja, Petrikovból rendelt be a központba Petrikovban láttatlanban kibéreltek egy kis lakást. Alexej gondolt ugyan arra, hogy legjobb lett volna, ha Petrikovban egy-két napra

valami olcsó szállóban meghúzták volna magukat s maguk kerestek volna valami kertre nyíló, barátságos kis lakást, de Szónya azt mondta, hogy ha nem tetszik a lakás, mindig kereshetnek másikat. Szónya a bútorokat jóformán mind eladta, hiszen ezeknek az árán Petrikovban lehet új bútorokat venni s megtakaríthatják a szállítási költségeket! Alexej titokban nagyon sajnálta a megszozott, kedves, régi bútorokat, az almáriumot, a köpcös szekrényeket, a vén karszékeket s az öreg órát, amely, igaz, régen nem járt s nem muzsikált, de némaságával mégis azt mondta az embernek, hogy, lám, elmúlik az idő s elszáll az élet. . .

A készülődések alatt Vidovna Vera csak egyszer említette Szónyának Petkovot. Egyenesen megkérdezte Szónyát:

— Nem írt neked Petkov?!

— Ha írt volna, sem fogadtam volna el levelét!

Vera aztán nem beszélt többé Petkovról, mert ennek magatartása egészen megzavarta őt is. Petkov ugyanis valamit megint nagyon bölcsen akart elintézni s elhatározta, hogy szó, vagy írás helyett tettekkel fogja bánatát Szónyának megmutatni. Petkov tudta, hogy Verának esténként az Észak Csillagába járnak; egy szép este hát ő is beállított oda, Verának messziről köszönt, leült egy sarokba,

egyedül s inni kezdett. Aztán odaintette a tamburásokat s a legszomorúbb nótákat játszatta velük. Petkov szentül hitte, hogy Vera másnap elújságolja Szónyának, hogy ez a Petkov milyen boldogtalan, hogy búsul s mennyire oda van, Vera azonban sem másnap, sem később nem mondta el Szónyának, hogy Petkov esténként hogy bánkodik a kávéházban. Vera ugyanis a legújabb kor gyermeke volt. ő nem is hallott arról az időről, mikor a bánatos szerelmes még ilyen ivásokkal s muzsikáltatásokkal adta mindenneknek tudtára halálbavágyó szívének rettenetes bánatát; Vera azt tudta, hogy aki egy leány miatt muzsikaszó mellett iszogat, annak a fájdalma csak annyi ideig tart, mint amennyi ideig fáj az ember könyöke, ha véletlenül beleüti valamibe. Petkov tehát megbukott a tervével; annyira megbukott, hogy Vera még azt sem mondta el Szónyának, hogy többször látta valahol Petkovot, nehogy kénytelen legyen elmondani, hogy Petkov egyik üveg bort a másik után parancsolja ki s tamburaszó mellett ugyancsak harsogja, hogy: «Hej volgai vízimalom, odaviszem a bánatom! . . .»

Szónya ugyan egész határozottan kijelentette Verának, hogy Petkov hiába is írna neki, ő félredobná a levelét és mégis, mióta Vera ezt a levelet említette, mindig földob-

bant a szíve, valahányszor a ház folyosóján a levélhordót megpillantotta. A levélhordó azonban sohasem az ő lakásukba csengetett be! Jobb is, ha nem próbálgatja a dolgot, — nyugtatta magát Szónya s mikor a levélhordó a lépcsőházba fordult s lefelé indult, mindig olyan nehéz sóhajtás szakadt föl a szívéből, mintha fájna neki, hogy a postás sohasem hoz neki levelet. . . Oh, hiszen sok minden másképpen lenne e földi életben, ha olyan levélhordók is lennének a világon, akik a meg nem írott leveleket is tudnák kézbesíteni! . . .

Ha olyan levélhordók nincsenek is, akik a meg nem írott leveleket is tudnák kézbesíteni, szerencsére olyanok vannak, akik az annak rendje-módja szerint föladott leveleket kézbesítik, minek következtében egy szép napon Bogoljevóból megjött Szónya keresztlevele. Szónya ugyanis anyai nagyanja házában, Bogoljevóban született s míg onnét a hivatalos okmány meg nem érkezett, nem lehetett Alexejjel a pap elé állniok, mert hátha ez a Zerentovna Szónya meg sem született?!

Az anyakönyvi kivonat megérkezése után, minthogy egyéb okmányaikat a pap már előbb rendbenlevőknek találta, harmadnap hat órakor Karamszkij Alexej és Szónya megesküdtek a Szt. Bazil-kápolnában.

Az egyik tanú Stefanics volt, a másik Csercsin, az, aki a petrikovi lakást megszerezte nekik s aki, mint ottan ismerős ember, sok minden dologban tájékoztatta Alexejt. A két tanún kívül Terézia asszony, a leánya, két unokája s Vidovna Vera voltak jelen. Szónya útíruhában esküdött s másfélórával a szer-tartás után, az új pár már csakugyan útban volt Petrikov felé. Terézia asszony, Vera és Stefanics kikísérték Szónyáékat az állomásra s mikor a vonatjuk elindult, ugyancsak lobogtatták kendőjüket a távozók után.

Mikor a vonat kifordult az állomásról s az indulási csarnok nem is látszott már, Szónya egy kissé kihajolva a vasúti kocsi ablakán, még mindig lobogtatta fehér kendő-jét s könnyezett. Ugyan kit illet ez a búcsú s ezek a könnyek? Ezt a ködben, porban, füstben fuldokló várost? A városban nyüzsgő embereket, a köztük elélt élet emlékeit, vagy a temetőben nyugvókat?! Alexej gyöngéden Szónya vállára tette a kezét.

Szónya, mintha valami álomból riadt volna fel s mintha soha nem látott idegen toppant volna elébe, csodálkozó szemmel nézett fel Alexejre, aztán leomlott az ülésre s fojtottan zokogott. Alexej vigasztalni kezdte:

— A válás mindig nehéz Szónya, s mindentől, még a kellemetlen dolgoktól is nehezen válik meg az ember! Ez onnét van, hogy

minden válás valami határ s az ember nem tudja, hogy azután mi következik. Hát igen, bennünket is megillethet most az elválás, de nem. kell sírnunk a jövő miatt. Nyugodt, szelíd, szép, boldog élet vár ránk . . .

Szónya lassan-lassan elcsendesedett, hanem mikor másnap reggel kiszálltak a vonatból, mégis arra gondolt, hogy lám, doktorné helyett irodatisztné lett s a nagymama birtoka helyett valami idegen városba jött, egy idegen emberrel!

6.

A petrikovi kis lakás nem volt olyan kertre-néző, kedves kis lakás, mint amilyenre Karamszkij Alexej vágyódott. Nagy, tágas udvarra nyíltak a szoba ablakai s az udvaron kacsák, libák s tyúkok tanyáztak. A házigazda, Sehalov uram különben csizmadia volt s a petrikovi iparosok között a legelőkelőbbek közé tartozott. Mint csizmadia természetesen nagy előszeretettel foglalkozott politikával s rendületlen híve volt a kormánynak. Az a nyájas olvasó, aki ismeri az életet, abból, hogy Sehalov mester kormánypárti volt, rögtön tisztában van azzal, hogy a mester gömbölyűre táplált ember volt s kitűnő csizmákat csinált, mert hiszen tudvalévő dolog, hogy a pocakos, jó mesterek,

mindig a kormányt támogatják, a káka-bélüek pedig rendesen hangos ellenzékiek. Sehalovné asszonyom ritka derék asszony volt. Azért mondhatjuk, hogy asszony, mert a segédek és inasok, is úgy tisztelték, hogy «asszonyság». Az asszonyság a világért sem tűrte volna el, hogy ténsasszonynak vagy naccságának mondja valaki s arra is nagyon büszke volt, hogy valamikor előbb szobalány, aztán pedig szakácsnő volt a nyedeci uraságnál. Ezzel, amit minden ostoba asszony letagadott volna, mindjárt az első napon eldicsekedett Szónyának is, akiről persze megérkezésük után egy negyedóra múlva látta már, hogy voltaképpen nagyon éilhetetlen, ügyetlen és járatlan teremtés.

— Jaj, lelkem, — mondotta az asszonyság Szónyának, — de sajnálom, hogy maga is úgy nőtt fel, mint a mostani lányok, ugy-e, most milyen jó volna, ha értene a házi dolgokhoz? Nem akarom megszólni az édesanyját . . .

— Régen meghalt szegény . . .

— Hát nem akarom megszólni azt se, aki a megboldogult helyett fölnevelte, de nagyon rosszul tette, hogy a házimunkára nem kapta rá. E nélkül még a gazdag lányok sem érnek semmit sem, a szegény lányok meg valóságos Isten-csapásai a földön! Az az asszony, aki nem tudja rendben s tisztán

tartani a házatáját s aki az ura keserves keresetéből nem tud az urának egy tál ételt tisztességesen megfőzni, az megérdemli, hogy lebunkózzák.

Szónyát kis háztartásának gondjai napról-napra mindjobban elkeserítették. Eleinte, talán két napig, még remélte, hogy megszokja a háziteendőket, de harmadnap már utálta a konyhát és a kis szobát, melyet magának kellett rendben tartania. Ügy érezte magát otthonában, mint valami elátkozott királykisasszony. Jaj, hát ilyen az a bizonyos csendes, szelíd, boldog élet?!

Alexej eleinte jól érezte magát Petrikovban. Mikor az iroda-igazgatónál szolgálatra jelentkezett, a tömzsi öreg úr úgy fogadta őt, mint valami régi, jó ismerőst.

— Isten hozta, öcsém. Remélem, egykettőre megszokja a vidéki életet.

— Azt hiszem magam is, — felelte Alexej, — hiszen a jobbat könnyebben megszokja az ember!

— No, öcsém, maga ritka okos ember, ha a vidéki életet többre tartja a városi életnél! De igaza is van! Mindenki bolond, aki a fővárosban él, holott nem volna kénytelen! S tudja öcsém, hogy a tormába esett fereg módjára, miért él a városban olyan sok ostoba ember s miért van a vidéken olyan sok okos ember? Azért, mert akinek itt elmegy

a józan esze, az innét mind a fővárosba költözik s az a fővárosi ember pedig, akinek megjön az esze, az vidékre jön!

Az igazgató úr nagyot nevetett a maga tréfáján, Alexej is mosolygott s örült annak, hogy valami fásult, taplós ember helyett ilyen az előjárója.

Karamszkij Alexej hivatali kartársaival egészen összebarátkozott. Ezeknek közvetlensége, egészséges esze járása s nyájassága egészen földerítették s a hivatalos órák után olyan jókedvvel sietett haza, mintha egészen megszabadult volna egykori komorságától s tépelődő gondolataitól. Amint azonban hazért s megcsókolta Szónya homlokát s belezett annak szemébe. — miért, miért nem,— egyszerre elszállott lelkéből a derű s valami nehéz sejtelen ült a szívére.

Szónya szemében mindig ott sötétlett az elátkozott királykisasszony szomorúsága. Az új menyecskék gondjai a legnagyobb részvét mellett mégis olyanforma vidám hangulatot keltenek az emberekben, mint a kis gyermekeknek komolykodása. Oh, ez a szomorúság, mely Szónya szemében sötétlett: nem, nem ilyen volt! Karamszkij Alexej nap-nap után mindig többet aggódott e miatt; hiszen ő Szónyának nemcsak csendes, békés, hanem boldog életet is ígért! A csendesség, a békeség az megvolna, de mikor jön meg a boldog-

ság? A csendességben, békességben Szónya se tettel, se szóval sohasem árulta el, hogy valamire vár még, de a szeme, az még nem tudott hazudni.

Egy nap délben, Alexej Szónyát derűsebbnek találta. Alexej ezt látva, nagyon megörült, mert arra gondolt, hogy lám, ez a kis Szónya, ha belegyakorolja magát a háztartásba, megint csak olyan lesz, mint amilyen valaha volt.

— Nagy újságot mondok! — kezdte Szónya a beszélgetést.

— Újságot? Istenem, mi lehet az?!

— Képzelse csak, Vidovna Vera férjhezmegy Stefanicshoz!

Alexej, aki titokban nem ilyen újságra gondolt, megcsalódott, hanem azért úgy tett, mintha őt is nagyon érdekelné ez a híradás.

— Vera és Stefanics! Honnét s kitől vette maga ezt a hírt?

— Vera írta meg nekem.

— Vera? Nagyszerű! Aztán mit írt?

— Azt írta, hogy apródonként annyira összebarátkoztak Stefaniccsal, hogy Stefánies megkérte s ő odaígérkezett. De még titok a dolog. A minisztériumban sem tudja még senki. Nekem is a lelkemre kötötte Vera, hogy ne adjam még a világ szájára!

— Szép, hogy nekem mégis el merte mondani!

— Óh, az más! Az uramnak csak elmondhatok mindent!

Szónya egy kicsit elpirult s nagyon buzgón kezdte kanalazni a levest. Alexej tovább fűzte a beszélgetést:

— Stefanics derék ember s egészen jó férj lesz belőle. Remélem, Vera le tudja kapatni arról, hogy meg-megjutalmazza magát. Ámbár úgy néztem, hogy alapjában egy kicsit együgyű s egy kicsit léha teremtés ez a Vera. De jószívű s ha rajta állna, mindenkit boldoggá tenne a világon. Aztán mit írt még Vera?!

— Mást nem írt! — felelte Szónya hirtelen s kisietett a konyhába a másik tál ételért.

Alexej elgondolta most is, hogy a feleség aprólékos hazigondja éppen olyan komoly s nagy dolog, mint a férj kereső munkájának terhe s csak az olyan házaselet lehet boldog, melyben mind a két fél méltányolja s a maga munkájával egyetérőnek tartja társának munkáját. Akármit mondanak, az a milliomos, akinek a felesége csak a piperéjével törődik, sohasem lehet olyan boldog, mint az a napszámos, akinek a felesége mázasbőgrében utánaviszi emberének a magafőzte ebédet. Persze, ez olyan régi igazság s ezt annyiszor de annyiszor elmondták már, hogy a fiatal nemzedék azt hiszi, hogy mindez csak üres mondás. Hát igen, hiszen nagy baja az

embereknek, hogy az előttük járt nemzedéktől nem akarnak semmit sem tanulni s mindig abban a hitben vannak, hogy: hát lehet, hogy ez, vagy az így volt valamikor, — hanem már most másképpen lesz, mert hiszen mi mások, egészen mások, különbek vagyunk mint a régiek . . .

Ebéd után, mialatt Szónya az edényekkel bajlódott, Alexej Sehalov mesterrel beszélgetett a tornácon. A mester ezen a napon a mozi- és a színházcenzúrát védelmezte meg a jelen nem lévő ellenzék bösz támadásai ellen:

— Bölcsen cselekedett a kormány, uram. A mozi és a színház már itt Petrikovban is kezd bajt csinálni s elforgatja az emberek fejét. Olyan dolgokat mutogatnak, amikről eddig tisztességes ember nem is álmodott. Hát való ez?! Tűrhető ez? A kutyákra szájkosarat kell tenni. Ez helyes. Már pedig ha ez helyes, akkor azokra is szájkosarat kell tenni, akik nem a lábaszárába, hanem a lelkébe harapnak bele az embereknek! És uram az ellenzék mégis kiabál és a sok buta ember utánuk indul. De miért? Nem azért, mintha szabadság kellene nekik, hanem azért, hogy egészen más kormány jöjjön! Ezek a tökéletlenek tudniillik azt hiszik, hogy egyszer jönnie kell egy olyan kormánynak, amely a diákokat eltiltja a tanulástól; mindenkinek,

akinek van valamije, elveszi a vagyonát s odaadja azoknak, akiknek nincs semmijük; aztán a kalaposmesterek jó voltára szigorúan elrendeli, hogy az asszonyok kétfejű gyerekeket hozzanak a világra; a csizmadiák kedvéért meg halálbüntetés terhe alatt megparancsolja, hogy mindenki köteles folyton négykézláb járni, hogy így több csizma fogyjon! Ilyeneket várnak, uram, akik az ellenzékkel tartanak!

Alexej, mikor észrevette, hogy Szónya elkészült már a dolgával, szívesen elengedte volna már Sehalov mester bölcselkedéseit, de a mestertől nem lehetett ám olyan könnyűszerrel megszabadulni! Ezt tudta Szónya is s amint dolgavégzetten bement a szobába, kinyitotta a szekrényét, elővette Vera levelét s a harmadik oldalt megint elolvasta. Nem az elején kezdte a levelet s nem is olvasta végig. Csak a harmadik oldalt olvasta el: azt, ahol Vera arról ír, hogy az utcán véletlenül találkozott Petkovval, szegény Petkov nagyon szomorú, aztán szegény Petkov nagyon kérdezősködött Szónya felől s aztán azt mondta, hogy sehova sem jár, folyton tanul s készül az utolsó szigorlatra . . .

No lám, hát ez a Vera mégis csak írt valami olyat, amit nem lehetett elmondani Alexejnek!

Szónya visszatette Vera levelét oda, ahon-

nan elővette, a szekrényt bezárta s a kulcsot a zsebébe tette. Alexej ebben a pillanatban lépett be a szobába. Szónya meg se rezzent s olyan nyugodtan nézett fel Alexejre, mintha csakugyan a legtermészetesebb dolog lenne a világon, hogy az ember a fehérneműs szekrényt bezárja s a kulcsot a zsebébe teszi.

Szónya szeme hamar megtanult s már tudott hazudni. . .

Alexejnek ösztönszerűleg feltűnt, hogy Szónya most bezárta a szekrényt. Sehogysem tudott visszaemlékezni arra, hogy Szónya máskor is bezárta volna azt a szekrényt. De hát miért is zárta volna be: hiszen kettőjükön kívül senki sincs a kis lakásban!

Hej, Alexej, senki?! Azt gondolod — senki?!

Harmad- vagy negyednap vacsora után. Alexej, aki maga sem tudta, hogy voltaképp miért, de néhány napja valahogy nagyon nehéznek érezte a szívét, talán csak azért, hogy ilyesmivel felrázza magát egy kicsit, így szólt Szónyához:

— Édes, talán illenék már Verának válaszolnia.

Szónya mintha egy kicsit megrezzent volna.

— Most — folytatta Alexej — szépen megírhatná a levelet és én holnap hivatalbamenet postára adnám.

Szónya ekkorára már összeszedte magát s szinte nevetve felelt:

— Elkésett a biztatással! Nem voltam olyan lusta, mint amilyennek gondolt! Már írtam Verának tegnap délelőtt. És mikor bevásárolni mentem, be is dobtam a levelet. Gratuláltam Verának a maga nevében is. Aztán megírtam, bogy mi jól vagyunk és kérdezősködtem, bogy mikorra tervezik az esküvőt, bol vesznek ki lakást és más ilyeket írtam.

Szónya mindezt olyan nyugodtan mesélte el és aztán olyan kedvesen fecsegett Veráról és Stefanicsról, bogy Alexej szinte gyönyörűséggel figyelte csevegését, de ahelyett, bogy boldognak érezte volna magát, valami nehéz sejtelem felhője borult a szívére s aztán éjszaka kínos tépelődésekkel gyötrődött. Saját magára nézve igaznak kezdte érezni Agrajev tanítását, hogy a szerelem halálra kínozza az embert. Most különösen nagyon, de nagyon fáj neki annak a napról-napra minden kicsiségből kitetsző bizonyosága, bogy Szónya csak tiszteli s talán becsüli őt, de semmi más érzés nem fűzi hozzá, legföljebb még a kötelességérzet. Alexej az álmatlan éjszaka süket csendességében úgy nézett magamagára, mint valami idegen emberre, aki megérthetetlenül áll előtte. Hát kicsoda ez az esztelen ember, aki feleségül magához láncolt egy olyan leányt, akiről tudhatta, tudnia kellett s tudta is, hogy nem szerelmes

öbelé?! Mit várhat, mit remélhet az ilyen ember?! Alexejnek ezen az éjszakán többször eszébe jutott a szekrény kulcsa, aztán arra gondolt, hogy miért írt Verának Szónya olyankor, amikor ő a hivatalban volt: délelőtt, holott délelőttönkint saját szavai szerint, annyi a dolga, hogy azt sem tudja, hol áll a feje! Ez az apró, jelentéktelennek látszó kis dolog egészen fölzavarta a lelkét s az összevissza gondolatok addig-addig hajszolták egymást, hogy egyszerre csak szinte felsikoltott közöttük az a rettenetes kérdés, hogy: hátha Szónya már régen másnak adta a szívét, olyannak, aki a megutált s meggyűlölt nagy városban maradt?! Hátha ennek szólt a fehér kendő lobogtatása?! És mi lesz, ha Szónya szerelme is teljes viszonzást vár, remél és követel?!

Alexej a hajnali félhomályban szinte kimeredt szemmel nézett rá Szónya arcára. Szónya aludt és álmában mosolygott. Alexej torkát a zokogás fojtogatta. Azzal álmodik, akit szeret — gondolta Alexej — azért mosolyog! . . .

7.

A józan reggel világossága egy kicsit megnyugtatta Alexejt. Rettenetes az álmatlan éjszaka; mi minden bolondság eszébe jut az embernek, rémképek tolakodnak elő,

s mint felriasztott vérszívó, fekete madarak: az eszeveszett gondolatok úgy kerengenek az ember fejében! Reggel azt látja az ember, oktalanul gyötörte magát! Milyen áldott, ezerszer áldott a Nap!

Alexej mintha úgy érezte volna, hogy gondolataival megsértette Szónyát, jókedvet erőltetve, békítésül a reggelinél megszólalt:

— Tudja, hogy mit álmodtam? Azt álmodtam, hogy ma vasárnap, délelőtt a főutcán sétáltunk, egy jó kis vendéglőben megébédeltünk s ebéd után kirándultunk a városi erdőbe.

Szónya kérdően nézett Alexejre, hogy mit akar ebből kihozni? Alexej mosolyogva folytatta:

— Nos, hát hogy egyszer az én álmom is teljesedjék, édes, ne törődjék ma semmiféle házi dologgal, hanem csípje ki magát, aztán csakugyan menjünk sétálni, ebédeljünk meg valami jó helyen s ebéd után menjünk ki az erdőbe.

Szónya látszólag szívesen fogadta a javaslatot s úgy mutatta, hogy örömmel készülődik; Alexej azonban, bár maga sem tudott volna számot adni arról, hogy miért, mégis azt sejtette, hogy ez az öröm nem egészen teljes, valami hiányzik belőle; mintha Szónya ezt az egész dolgot csak úgy tekintené, mint kötelességének olyan részét, amit teljesíteni

könnyű kellemes, mulatságos s nem olyan nehéz, mint a háztartás mindennapi nyomasztó terheit cipelni. Talán akkor örülne Szónya igazán, ha mással mehetne sétálni?!

Petrikovban az a szokás, hogy vasárnap a déli órákban az egész előkelő világ a Fő-utcán J sétál, a Kereszt-utca sarkától a püspöki templom sarkáig. Sétálni csak ezen a bizonyos utcarészen szokás. Aki a Fő-utca ezen a részén túl mozog a járdán, az már nem sétál, az csak megy valahová vagy jön valahonnét. A petrikoviak megtartják ezt a szokást s ha szép az idő, vasárnap a déli órákban igazán sokan nyüzsögnek egy rakáson. Alexejék szinte elvesztek a hullámozó tömegben. Alexej egy fiatal kartársa, Begov azonban rájuk akadt, hozzájuk csatlakozott s mint bennszülött, nagy készséggel magyarázta, hogy a sétálók közül, ki kicsoda, miről nevezetes, micsoda leány a felesége vagy az illető hölgynek ki, mi a férje? — Petrikovban ugyanis még mindent tudnak egymásról az emberek s még azok is ismerik egymás összes családi és vagyoni dolgait, akik tulajdonképpen nem is ismerik egymást és az utcán nem is köszönnek egymásnak. Begov kitűnő magyarázó volt és az egész várost megismertette Alexej ékkel.

— Nézzék csak azt a kövér kis embert, aki ott gurul felénk. Ez a kórházi gondnok:

Kotuzov. Ez a kis, gömbölyű hájtömeg maga a mozgó becsület, a panamák fő-fő üldözője!

Begov valószínűen még többet is tudott volna mondani a jól táplált gondnokról, de hirtelen észrevette, hogy amott jön a kerületi főnök úr a feleségével. Óméltósága is itt sétált minden vasárnap délelőtt a méltóságos asszonnyal együtt, nyájasan fogadták a köszöntéseket, itt-ott meg is álltak s egy-egy, ilyen kitüntetésre méltó emberrel néhány szót váltottak — szóval hivatalos kötelességüket teljesítették a hivatalos épületeken kívül s a hivatalos órákon túl. Lám, az ilyen nagy úrnak soha sincs szabad ideje s a felesége együtt szolgál vele, úgy, mint a favágó felesége, aki, mikor az ura fűrészel, segít neki s maga is húzza a fűrészt.

— Ott jön a méltóságos úr a feleségével — súgta Begov Szónyának.

Begov és Alexej kalapot emeltek. Ez már így illik. Ő kerületi főnök úr nyájasan fogadta a köszöntést s a méltóságos asszonynak is arra tévedt a tekintete, meglátta Szónyát, bájosan bólintott neki s aztán hirtelen Szónyához lépett:

— Hát maga is itt van?! Nem tévedek — úgy-e? A Rentovnál találkoztunk, úgy-e?!

Szónya boldogan felelt:

— Igen, méltóságos asszonyom, ott vol-

tarn, abban a szalonban dolgoztam, de akkor nem is tudtam, hogy méltóságod itt méltóztatik lakni.

— Oh igen, a férjem itt kerületi főnök.

A méltóságos úr, aki eddig nem tudta, hogy ki ez a hölgy, akivel a felesége beszél s egy kicsit zavartan tekintgetett jobbra-balra, most mosolyogva előlépett, bemutatta magát s kezet fogott Szónyával, Szónya zavarában hebegett.

— Mi most jöttünk csak ide a férjemmel.

Szónya itt szinte akaratlanul Alexejre mutatott. A méltóságos asszony és a méltóságos úr barátságosan mosolyogtak Alexejre, aki a nélkül, hogy előbbre lépett volna, meghajtotta magát s a szokásos bemutatkozás helyett, olyan jelentkezésformán mondta:

— Irodatisztnak neveztek ki ide, méltóságos úr. A nevem: Karamszkij Alexej.

A kerületi főnök úr, mint okos ember, rögtön tisztában volt azzal, hogy ez a tapintatos, derék ember azért mutatta be magát úgy, amint bemutatta, mert nem akarta őt kitenni annak, hogy hirtelenében a nyílt utcán kezet fogjon egy irodatiszttal. Mivel pedig őméltósága azzal is tisztában volt, hogy ez a tapintatos, derék ember, ha most nem nyújt neki kezet, olyan ostoba tökfilkónak fogja őt tartani, aki a tekintélyét

holmi külsőségekkel akarja biztosítani, hát nyájasan kezét adott Alexejnek:

— Nagyon örülök, kedves Karamszkij Alexej; nagyon örülök!

Aztán a méltóságos asszony kegyesen bólintott, a méltóságos úr megemelte a kalapját s tovább mentek.

Begov, aki eddig önkénytelenül félrébb állott, ragyogó arccal csatlakozott megint Alexej ékhez s igen peckesen indult velük tovább. Hiszen mindenki láthatta, hogy ő olyanokkal sétál, akikkel a kerületi főnökék ilyen kedvesen bánnak. Begov természetesen nagyon szerette volna tudni azt, hogy a méltóságos asszony s Alexej felesége honét ismerik egymást? De bármennyire fúrta is az oldalát a kíváncsiság, egy szóval sem kérdezősködött. Mint petrikovi bennszülött, még nem tudta a jámbor, hogy a modern fővárosi embernek kíváncsisága kielégítésére immár a szemtelenségre is elismert joga van.

Mínthogy a kötelező szokás szerint öméltóságáék sem mehettek túl a Kereszt-utca sarkán s kénytelenek voltak ott visszafordulni, másfelől Alexej ék sem mehettek tovább a püspöki templomnál, a postapalota előtt természetesen megint szembekerültek egymással. Az ilyen második találkozásnál az emberek hihetetlenül bárgyú arcot vágva,

rendszerint úgy szoktak tenni, mintha most már meg sem látnák azt, akivel az imént beszélgettek. A méltóságos asszony azonban nem így tett, hanem egy pillanatra megállt s megszólította Szónyát:

— Nézze kedvesem, valamire gondoltam. Nem lenne szíves délután feljönni hozzám? Úgy négy óra tájban, úgy-e?

— Amint méltóságod parancsolja.

Szónya körülbelül egészen bizonyosan tudta, hogy mit akar a méltóságos asszony. Alexej is sejtette. Csak Begov volt egészen tájékozatlan s így, mivel a maga képzelőtehetségével nem sokra ment, hogy kíváncsiságát annyira-amennyire elcsitítsa, hát nagy buzgalommal folytatta a petrikovi alakok ismertetését.

A déli séta után Alexejék a Zöld Disznóba mentek ebédelni. Begov ajánlotta nekik ezt a kis vendéglőt. Ő rendszeren ott étkezik az igazgató úrral s több nőtlen tisztviselővel együtt. Vasárnap azonban a rendes asztaltársaság soha sincsen együtt, mert akkor mindenki hivatalos valami családhoz. Az igazgató úr a sógoránál ebédel vasárnap. Begov meg egy nagynénjénél rendes vasárnapi vendég. Alexejnek, mikor Begov ezeket elmondta, olyan visszásnak tetszett, hogy ők meg vasárnap mennek valami korcsmába ebédelni!

Alexejék a Zöld Disznóban meglehetősen

szótlanul fogyasztották el az ebédet. A méltóságos asszony voltaképpen elrontotta Alexej vasárnapját; a délutáni kirándulásból sem lehetett semmi. Négy óráig valahogy csak kihúzták az időt a vendéglőben meg egy kis cukrászdában, négy órakeresztés után Szónya a méltóságos asszonyhoz ment, Alexej meg hazament.

Alexej az egész házat üresen találta: Sehalovék is elmentek valamerre. Az egyik inasnak bizonyosan otthon kellett volna maradnia házőrzőnek, azonban még Petrikovban sem termelt olyan csizmadiainas, aki vasárnap délután bármily szigorú parancsra képes lett volna egyedül otthon maradni. Ami lehetetlen, hát az lehetetlen!

Alexej bement a maguk kis szobájába, leült a dívány sarkába és aggodalommal gondolt arra, hogy vajjon a méltóságos asszonnyal való találkozás mivel végződik? Az ebédnél Szónya nem kérdezte meg tőle, hogyha a méltóságos asszony munkát kínálna neki, elvállalhatja-e vagy sem? Azért nem beszélt meg vele Szónya a dolgot, mert azt hitte, hogy talán csak egyetlenegy esetben akarja a méltóságos asszony az ő segítségét igénybevenni vagy azért nem beszélt meg a lehetőségeket Szónya övele, mert a méltóságos asszony láttára felébredt benne a divatszalonbeli önálló, a maga feje sze-

rint cselekvő, régi Szónya?! Alexej magát is hibáztatta, hogy miért nem mondta meg véleményét kérdés nélkül, hiszen ez a férjnek nemcsak joga, hanem kötelessége is, de aztán a maga mulasztását hamar megbocsátotta magamagának, hogy mégis okosabb volt hallgatnia, mert hátha Szónyának más a véleménye és ragaszkodik ahhoz?! Annak, aki békés életet akar élni, annak nem szabad az összeütközésre alkalmat adnia. Ez a gondolat pár pillanatra megbékítette Alexejt, de aztán hirtelen valami émelyítő undor fogta el. Pfu! Micsoda férfi az, aki, mert balgán szeret egy leányt, ilyen poltron, ilyen gyáva, ilyen nyafogó, semmi ember lesz?! Micsoda férfi az, aki, bár folyton emészti magát, nem meri azt mondani a feleségének, hogy: mutasd meg, el akarom olvasni, mit írt a barátőd?!

Alexejben felágaskodott az eddig rabságban tartott önérzet. Jó, hát eddig így volt, ezután másképp lesz! Úr, parancsoló s ha kell, zsarnok lesz, vagy kiszakítja szívéből bolond szerelmét s ha belehal, sem fog muhkanni! A legveszettebb, a legégetőbb fájdalom is jobb lehet, mint ez a sínylődő nyavalygás. És ha Agrajevnek igaza van, hogy a nem viszonzott szerelem halálos nyavalya, hát teljesedjék be az igazsága!

Alexej valami keserű elszántsággal tekin-

tett szét a kis szobában; a szeme aztán megakadt a Szónya szekrényen. A szekrény zárjában benne volt a kulcs!

Alexej hirtelen fölállott, egy-két lépést tett a szekrény felé, aztán szinte önmagától megriadtan visszatántorgott a díványhoz s két kezébe temette az arcát. Az a kis pufók fiókördög meg föl-fölkacagott:

— Hej, Alexej, úgy-e, azért nem akarsz a feleséged szekrényében kutatni, mert ez nem méltó egy komoly emberhez? Derék ember vagy Alexej! Látod, még én is megdicsérlek, ámbár azt gondolhatnám, hogy azért nem nyúlsz a feleséged szekrényébe, mert attól félsz, hogy rátalálsz ott valamire, amiből megtudnád, hogy Szónya valakit talán már szeretett, talán most is szeret valakit s akkor, mikor mint mentő, őt elhoztad ide, oh, Karamszkij Alexej, te akkor valami rettenetes gyilkos dolgot cselekedtél! ...

Alexejnek annyira zúgott a feje s olyan kábult volt, hogy jóformán észre sem vette, amikor Szónya benyitott.

— Mi baja van, Alexej?

— Rettenetesen fáj a fejem, — hazudta Alexej, — úgy látszik, az a kis bor, amit az ebédnél ittam, valami pancsolt bor lehetett.

— Ne tegyek vizesruhát a fejére?

— Nem, köszönöm, már jobban vagyok!

Mialatt Szónya átöltözött, elmondta Ale-

xejnek, hogy a méltóságos asszony arra kérte, hogy vállaljon nála állandó munkát. A méltóságos asszony őszintén megmondta, hogy ha magának és két serdülő kislányának a fővárosban varrat, az nemcsak sok bajjal és kellemetlenséggel jár, hanem nagyon sokba is kerül s ennél fogva legjobban szeretné, ha egy ilyen jóízlésű, nagyon ügyes varrónő lenne mindig a háznál. Ahol három úrnő van, egy varrónő mindig elkel. A munkadíjra nézve a méltóságos asszony igazán fényes ajánlatot tett; ebéden mindig náluk lenne s este hatig kellene csak dolgoznia. Alexej izgatottságán uralkodva, látszóan nyugodtan hallgatta végig Szónyát s aztán megkérdezte.

— No és megegyeztek?

— Oh, nem, azt mondtam a méltóságos asszonynak, hogy ez mégis olyan változást okozna az életünkben, hogy előbb mégis meg kell a dolgot beszélnünk.

Hát mégsem döntött Szónya maga, nélkülem — gondolta Alexej, de a megkönynyebbülés sóhajtása fel sem szakadhatott a szívéből, Szónya már folytatta:

— Tudja azért nem akartam mindjárt az első szóra belemenni a dologba, hogy azt ne gondolja a méltóságos asszony, nagyon kapok az ajánlatán. Jobb, ha azt látja, hogy nem ő tesz velem jót, hanem én teszek neki

szívességet. Abban állapotunk meg, hogy holnapután délelőtt megint fölmegegyek. Akkor aztán megmondom neki, hogy: belemegyek a dologba!

Alexej némán, megtörten hallgatta az Ő családi élete halálos ítéletének kihirdetését. Mert ezt csak annak lehet mondani. Az is mindig végzetes baj, ha a kényszerűség hajtja ki otthonából máshová az asszonyt, hát még ha az asszony maga menekül otthonából! . . .

Szónya, mintha mégis szükségesnek tartotta volna, hogy Alexej előtt egy kicsit megokolja elhatározását, tovább beszélt:

— Azt gondoltam, hogy fogadok egy mindenest, az majd ellátja itthon a háztartást, kitakarít, megfőz. Én már úgylis torkig vagyok ezzel az utálatos háztartással. Igaz, hogy maga egyedül fog ebédelni, de aztán este együtt vacsorázunk.

Alexej a bizonyos sivár jövőbe nézve, először is Szónyára gondolt:

— Attól félek, megárt magának ez a sok munka.

Szónya hirtelen kész volt a felelettel:

— Öh, attól ne féltsen. Könnyebb munkám lesz, mint hogyha itthon folyton ezzel az utálatos takarítással és főzéssel gyötröm magamat. . .

Másnap délelőtt Szónya cselédet fogadott.

Ámbár a jó háziasszonyok szerint már Petrikovban is kétségbeejtők voltak a cselédviszonyok, Szónya a cselédszerzőnél öt perc alatt kapott cselédet: olyan helyre, ahol az asszony egész nap nincsen otthon s akinek egy-két szavából mindjárt megtudhatja az ember, hogy nem ért a háztartáshoz, mindig könnyen lehet cselédet kapni, kivált olyan házba, amelyben három csizmadialegény és két kamasz inas is lakik s amely a gyalogsági kaszárnyától sem esik igen messzire.

Szónya az új cselédnek nagyjából megmagyarázta, hogy mi lesz a teendője, de különösen azt kötötte a lelkére, hogyha levelet hoz a postás, azt vegye át, de senki másnak ne adja át, hanem csak, ha esténként hazajön, neki magának, saját kezébe. A mindenes ennyiből is megértette, hogy egészen kedvére való, jó helyre került! A mindenes tudniillik a levelezők osztályába tartozott.

Azok kedvéért, akik úgy vannak a háztartási dolgokkal, mint Szónya volt, helyénvaló lesz itt röviden elmondanunk, hogy a mindenesek két osztályba sorolhatók. Az egyik osztály: az elbeszélők osztálya. Ezeknek mindig van valami elbeszélni valója. Az ilyenek a boltban, a vásárcsarnokban, a nyílt utcán, a fáspincében, a padláson: szóval mindenütt találnak olyan valakit, akinek el-

mondhatják születésük, neveltetésük, eddigi életpályájuk minden érdekes és nem érdekes részletét, elmondhatják, hogy mitől dagadt föl annak a nagyságának a bal arca, akinél tíz esztendővel azelőtt egy hónapig szolgáltak s elmondhatják, mi történt annak a nagyságának vidéken lakó sógornőjével, akinél kisegítőképpen működtek akkor, amikor a szakácsnője beteg volt. A levelezők osztályába tartozók: folyton levelet írnak, folyton levelet kapnak. Az igaz, hogy a levelekben legtöbbször csak az egészségi állapotokról kérdezősködnék, de az mindegy. Valószínű, hogyha az ilyeneknek olyan kötelessége lenne a levélírás, mint például a konyha felmosása, a postakincstár jövedelme lényegesen megcsappanna, így azonbau ennek az osztálynak jeles tagjai éjfélig is fogyasztják a villanyt vagy a gázt s reggel aztán sohasem tudnak korábban felkelni, mint az urak.

Szőnyáék mindenese, amint említettük, levelező volt s azért méltányolta úrnőjének a levelek kezelésére nézve kiadott utasítását, mert jómaga a levelezők ama előkelőbb szakcsoportjába tartozott, amelynek tagjai a Szerelmi Levelező egyes fölhasználásával egészen gyönyörű leveleket tudnak már írni, ámbár a tollúk az éjtszaka néma csendességében úgy karcolja a papirost, hogy a nagysága odabent felfigyel s arra gondol, hogy

valamelyik szobába becsukták a szegény macskát s most az karmolássza az ajtót.

Sehalovné asszonyomnak, akinek Szónya a mindenes bevonulása után elmondta, bogy miképpen fognak ezután élni, sehogy sem tetszett a dolog:

— Meglássza lelkem, ennek nem jó vége lesz!

— Nem kell attól tartani, Sehalov néni! Az uramnak nincsen ellene kifogása.

— Az urának? Nem értenek ehhez a férfiak!

Szónya kérdően nézett az asszonyságra. Az asszonyság továbbömlő szavaiból aztán kiderült, bogy mire vonatkozik az a kijelentése, bogy ennek a dolognak nem lebet jó vége s bogy ehhez a férfiak nem értenek.

— Az én időmben minden valamirevaló iparosember, meg a jobbmódú paraszt is azért adta cselédnek a lányát, bogy a lányok tisztességes úri házaknál nevelődjenek s jót tanuljanak. Addig mindig volt jó cseléd, amíg volt jó gazdasszony, de mikor ilyen már alig-alig van s a háziasszony csak este jár baza, mint maga is lelkem, akkor az ördög elvitte azt a háztartást! De hát ebhez a férfiak nem értenek! A férfiak csak politizálnak, pedig ahhoz sem értenek!

Sehalov néni nagyon okos asszony volt!

8.

Az új berendezkedésben Alexej úgy érezte magát, mintha ő már meghalt volna s csak azért jön-megy s dolgozik, mert valami nehéz átok van rajta, ami még nem Hagyja elpihenni. Délelőttöként a hivatalában szótlanul végezte a dolgát, délben hazament ebédelni, evett is, nem is a mindenes kotyvasztotta ételből, ebéd után tompa közönyöségbe merülve, órákig elüldögélt kis szobájukban, aztán estefelé kiment a házból, végigment a Konczika-utcán, túlment a nagy állami kórház pavillonjain, ki, ki a mezőre s naplementig ott bódorgott. A szabad természet mindig megcsillapította egy kicsit, nem úgy, hogy hiú reményeket ébresztett volna fel elcsüggedt szívében, hanem azzal, hogy megmutatta neki, hogy: semmi sincsen ok nélkül, mindenben törvény van. Hát az sincs ok nélkül, hogy az ő élete úgy fordult, ahogy fordult!

Esténként Szónya rendesen fáradtan jött haza; gépiesen megették a vacsorát s vacsora után hamar pihenőre tértek. Némely nap Szónya vidámabb volt: ilyenkor élénken mesélt a kerületi főnökekről, arról, hogy Vera miket írt s mindenféle semmiségekről. Alexej ilyenkor mindig úgy érezte, hogy Szónya vidámsága nem tettetés; de nem

attól vidámabb, amiről beszél, hanem azért fecseg, mert a más okból való vidámságát nem tudja elfojtani. És ha beszél a Vera leveleiről, miért nem adott még egyetlen-egyet sem a kezébe, hogy maga olvassa el?!

Olykor az is megesett, hogy Szónya, ha később jött meg, mint Alexej a mezőről, gyöngéden megcsókolta az urát. Alexej akár-hogy szerette is volna magát a boldogság reménykedéseibe beleringatni, úgy érezte mégis, mintha ezek a csókok mást illetnének; nem tudja kit, de másvalakit. Az ilyen gyöngédségek azt a gondolatát is mindig jobban megerősítették, hogy semmiféle csók sem elégítheti ki a szerelmet; mert akármit mondanak is azok, akik az embert nem tartják többre a baromnál, a szerelem nem a porból vett embernek vágyakozása, hanem az Isten leheletéből lett léleknek szent kívánczósága egy másik lélek után.

Ha igazat adunk is Alexejnek abban, hogy a szerelem csakugyan egész másvalami, mint amit e fenséges érzelem megcsúfolására annak szokás mondani, azt mégis kénytelenek vagyunk elismerni, hogy ez a mindennapi, közönséges szerelem gyakrabban lobban föl s a tüze sok veszedelmet csinál. Példa erre a mindeneslány története. Ez a nőszemély ugyanis az első huszonnégy óra alatt természetesen beleszeretett az egyik csizmadia-

legénybe, aki ez érzelmet természetesen lán-
goló szerelemmel viszonzta. A szerelme-
sek — minthogy a legény nem törődött az-
zal, hogy a lány másokkal levélben szerel-
meskedett — hónapokon keresztül boldogan
éltek a Sehalov-portán, a nélkül, hogy az ille-
tékes személyek ezt sejtették volna. A má-
sik két csizmadialegény s az inasok tudtak
ugyan a dologról, de hát ők nem érezték
magukat illetékeseknek arra, hogy beleszól-
janak a dologba. A csizmadialegény lán-
goló szerelme azonban, minthogy a léleknek semmi
köze se volt hozzá, lassacskán hamvába holt.
A leányzó írt egy bús levelet a hűtlennek s
a Gyurka inassal kézbesítette is s aztán vi-
gasztalást keresett s meg is találta a vigasz-
talóját. Ez így magában nem lett volna még
szerencsétlenség, de abból kerekedett a baj,
hogy: Sehalov mester is megtalálta a vigasz-
talót! Egy őszi éjtszaka a mester valami
gyanús neszre ébredt; kipattant az ágyá-
ból, előkapta a botját s kisietett az udvarra.
Mikor a mester kilépett a tornácra, a Kara-
mszkijék konyhája felől egy sötét alak nyar-
galt az utcai kapu felé s uccu, mászott volna
a kapun keresztül kifelé. A mester sem volt
rest, odaugrott a kapuhoz s a somfábottal
úgy végigvágott a sötét alakon, hogy az bi-
zony felbődült, hanem azért csak átvette
magát a kapun, ki az utcára; a sapkája azon-

ban kiesett a fejéből s bentmaradt az udvaron. A mester ezzel a hadizsákmánnyal visszament a szobába s ott megállapította, hogy bizony az gyalogsági katonasapka, még pedig extrasapka, nem kincstári. Ha kincstári leltári tárgy lett volna a sapka, Sehalov mester, mint a kormány hű embere, másnap bizonyosan beszolgáltatta volna azt a gyalogsági laktanyába, így azonban másnap reggel a sapkával s a feleségével elég korán beállított Karamszkij Alexejék konyhájába s nekiesett a mindenesnek:

— Te alávaló, hát kinek a sapkája ez, mi?!

A mindenes egyáltalában nem ijedt meg s egy csöppet sem jött zavarba. Azt felelte a szigorú kérdésre, hogy a sapka az unokatestvérének a sapkája, az unokatestvére egész nap nem szabadulhat a kaszárnyából, tehát csak éjjel beszélgethetnek egy kicsit egymással s az unokatestvére azért kénytelen a kapun be- és kimászni, mert a kapukulcs bent áll Sehalov úrék szobájában s éjtszaka nem volna illendő a háziurat felcsöngetni.

A hangos beszédre Szónya is kisietett a konyhába. Sehalov mester hozzáfordult:

— Ezt a cafatot pedig rögtön tessék kidobni! Az én tisztességes házamba semmiféle baka senkihez se mászkáljon be éjnek éjtszakáján.

A mindenes nem tartotta időszerűnek hangsúlyozni, hogy az ő unokatestvére nem baka, hanem gyalogsági szakaszvezető, a cafat kifejezés ellen azonban élénken tiltakozott. A tiltakozás olyan pökhendi volt, hogy Sehalov uram kijött a hitéből, az egyik kezével beleragadt a mindenes boglyas hájába, a másikkal pedig úgy képentereztette, hogy a mindenes, aki sohasem volt csizmadiainas Sehalov mesternél, egészen elcsodálkozott, hogy hát ekkora pofon is van a világon?

A lármához Alexej is előkerült s Szónyával együtt megígérvén, hogy a lányt nyomban kiteszik, nagynehezen kituszkolták a jogos erkölcsi felháborodásban nagyon is haragos Sehalovékat a konyhából. A lány már most bőgni kezdett s a saját gazdaitól elégtételt követelt a betolakodók sértéseiért.

— Itt nincs mit tenni, — szólta Szónya, — szedje össze holmiját, hozom a könyvét, el-sejéig kifizetem a bérét s menjen Isten hírével! Azt nem kívánhatom senkitől, hogy eltúrje, hogy éjtszaka a kapun mászkáljanak be a házába!

A mindenesben felébredt az alacsony, zülött nőszemélyek határtalan szemtelensége:

— Úgy, — rikoltotta, — ezt nem szabad, de a nagyságának szabad titokban leveleket kapni s nekem is szabad azokat, ha a postás

meghozza, az úr elől eldugni, míg a nagysága este hazajön?!

Szónya elsápadt, de az életösztön elemi erővel segítségére jött s szinte rekedten rikácsolta:

— Buta perszóna maga! Hát azt hiszi, hogy a barátnőm leveleit okom volna eltitkolni! Csak azért kötöttem a lelkére, hogy vigyázzon a levelekre, hogy a maga utálatos rendetlenségével el ne hányja őket és maga, a maga buta fejével azt hiszi, hogy mindenki olyan dög, mint maga! Mars ki, takarodjék!

Alexej fel-felhördült s olyan mozdulatot tett, mintha rá akart volna rohanni a lányra, pedig úgy érezte, hogy nem azt kellene torokon ragadnia. Szónya hirtelen elhárította Alexejt:

— Ne, maga ne piszkolja be a kezét ezzel! Kérem, hozza ki a szekrényemből ennek a könyvét; ott van legfölül jobbra, az abroszok alatt, Vera leveleivel együtt.

Kínos helyzetében Szónyát csakugyan megsegítette az asszonyi találékonyság és vakmerőség: Alexejt egyenesen ráuszította a levelekre! Alexej megtalálta a megjelölt helyen a levélcsomót s a cselédkönyvet. Remegett a keze, amíg a levélcsomót fölemelte, hogy ki vehesse alóla a mindenes könyvét s még akkor is remegett, mikor azt, visszatérve a konyhába, átadta Szónyának s pénz-

tárcájából előszedte a leány bérét. Szónya odavágta a könyvet s a pénzt a leánynak. A könyvbe még azt sem írta be, hogy: jó, jó, jó, pedig ezt már bátran beírhatta volna, mert széles e világon mindenki tudja, hogy ez a sok jó mindent jelent, csak jót nem.

A mindenesleány, mint akinek nagy gyakorlata van az ilyenben, három perc múlva már kívül volt a kapun s az sem bántotta, hogy az egyik csizmadiainas az udvaron tüntetőleg hangosan füttyölte a bakák takarodóját.

Alighogy a mindenes kitette a lábát a lakásból, Szónya megszólalt:

— Rettenetesen felizgatott ez a pimaszság. Szinte reszketek. Most azt sem tudom, hol kezdjem a dolgot. Tudja mit, Alexej, menjünk most együtt. Kísérjen el a főnöki palotáig. Útközben majd kieszelünk valamit.

Szónya így szépen elvitte Alexejt a levelek közeléből. Ami a Meszelést illeti, minden fáradságtól megkímélte, mert amint elindultak hazulról, Szónya mindjárt kész volt a tervével.

— Az lesz a legokosabb, ha most fölmegek a méltóságos asszonyhoz s megmondom, hogy e miatt a perszóna miatt ma nem maradhatok ott. Valakinek csak ki kell takarítania!

Alexej erre rábólintott.

— Aztán — folytatta Szónya, — még ma keresek valami bejáró-asszonyt. Azt hiszem, hogy az ilyenek mégis jobbak! Az igaz, hogy ezek a főzést nem vállalják, de talán kevesebbe is kerül, ha maga ezután valami vendéglőben ebédel. Este aztán otthon vacsorázunk: veszünk mindig valami hideg vacsoráralalót.

Alexej arra gondolt, hogy igen, hideg tűzhely, hideg vacsora, hideg szív . . .

Szónya észrevette, hogy Alexej nagyon hallgatag. Bizonyosan a levelek bántják, — gondolta Szónya, — nos, hát egy fogással kirántom a gyanúnak a gyökerét is.

— A bejáró-asszonyommal, — kezdte Szónya a gyanúkiirtás műtétjét, — legfőljebb az lesz a baj, hogy nem lesz, aki a leveleket otthon átvegye. Sehalovékat nem akarom az ilyenre kérni, tudom, hogy milyen nehézkesek. Verával pedig leveleznem kell, hiszen ő olyan jó, hogy a legújabb divatról mindig ír, szabásmintákat is küld. Azt hiszem, legjobb lesz, ha megírom Verának, hogy a leveleit ezután ne a lakásunkra küldje, hanem címezze magának a hivatalba s maga aztán átadja nekem Vera leveleit.

Szónya szentül meg volt győződve arról, hogy a műtét fényesen sikerült. Alexej pedig már most bizonyosan tudta, hogy Szónya s Vera levelezésében nem a divatkérdések a legfontosabbak.

Alexej ösztönszerűen védekezett az ellen, hogy nevetséges figura legyen s elhárította magától Szónya tüntető bizalmát:

— Ez nem jó lenne, — szólt kényszere-
detten mosolyogva, — hiszen a hivatalban
gyanús lenne, hogy én oda asszonyi írással
leveleket kapok! Ha nem akarja Sehalovékra
bízni a postát, legjobb lesz, ha a főnöki pal-
tába címezteti a leveleit, hiszen a divat-
tudósítások és szabásminták úgylis oda kel-
lenek.

Szónya kitűnőnek találta ezt az ötletet:

— Igaza van, Alexej! Ez lesz a legeggy-
szerűbb. Ez bizony előbb is eszembe jutha-
tott volna, de hát sohasem gondoltam arra,
hogy az ember máshová is címeztetheti leve-
leit, mint a lakására.

Szónya még aznap megírta Verának, hogy
ezután hogyan címezze a leveleit. Ezzel bi-
zony nem kis dolgot adott Verának. Petkov
ugyanis olyan sok levelet írt Szónyának s
annyit járt Verához, hogy a borítékot ő cí-
mezze meg, hogy Vera már attól tartott,
hogy a be nem avatott Stefanics megsokalja
Petkov látogatásait, ezért hát előre egy egész
csomó borítékra ráírta Szónya címét. Most
aztán Verának egy újabb csomó borítékot
kellett megcímeznie s Petkovhoz hamar el-
juttatnia, nehogy ez a raktáron tartott régi
borítékokat használja valahogy! Mialatt

Vera a borítékokat címezgette, az unalmas munka közben arra is gondolt, hogy kár volt neki ebben a dologban a közvetítő szerepére vállalkoznia, mert ki tudja, hogy mire végződik a dolog?! Igaz, hogy Petkov fogadkozik, hogy elválasztja Szónyát az urától s feleségül veszi, de hát a férfiak nagyon állhatatlanok! Lám, Stefanics is fogadkozott, hogy soha többé nem fogja megjutalmazni magát s íme: alig félesztendő házasok, máris kétszer megesett már, hogy Stefanics úr a kelletténél bőkezűbbnek bizonyult.

Alexej az igazgató úrral meg Begovval ebédelgetett a Zöld Disznóban s bizony ő savanyúbb volt mindig, mint ez a két agglegény. Az ételeket nem bírálhatta olyan élesen s a pincért sem szidta úgy, mint azok, de azért mégis mindig ő volt a legkedvetlenebb. Az igazgató úr s Begov azt sejtették, hogy azért ilyen nyomott a kedélye, mert a jó otthoni ételek helyett korcsmai kotyvasztékokkal kénytelen beérni, pedig szegény Alexej abban a tekintetben semmit sem veszített, hogy nem Szónya s nem a mindeneslány főztjén él. Alexejnek az otthon hiányzott s az, ami a lakást otthonná szenteli.

9.

Egy napon Begov valamicskével később jött ebédelni, mint asztaltársai. Amint belépett az ajtón, kitört belőle a kacagás, amelyet, úgy látszik, már az utcán is alig tudott magába fojtani. Persze ráestek Begovra s kérdezgették, de Begov eleinte nem tudott szólni, csak kacagott. Mikor aztán valamennyire lecsillapodott, kibőffentette:

— Kotuzovot megütötte a guta!

Ámbár a jelenlévők közül senki sem tartotta valami jeles férfiúnak a kórházigondnokot, de azt mégsem tudták megérteni, hogy: miért kacag Begov, mikor egy felebarátjának halála hírért hozza! Lassanként Begov is rájött, hogy mégsem illendő dolog ez a nagy vidámság, iparkodott is komoly arcot vágni, de bizony jóidőbe került, amíg a kacagástól még mindig könnyes szemmel szakadozottan el tudta mondani Kotuzov halálának történetét.

— Nem azért nevetek, hogy meghalt, hanem azért nevetek, mert a halál kegyetlenül leleplezte ökelmét. Híres panamakergető barátunkat ugyanis a kórházi élelmezési vállalkozó másfélmászás özvegyének karjai között ütötte meg a guta!

Begovból újra kitört a kacagás s míg ez a roham el nem múlt, nem tudta a részlete-

ket elmondani. Aztán, mikor megcsihadt egy kissé, elmesélte, hogy most sült ki, hogy Kotuzov évek óta igen jó barátságban volt a vállalkozóval s annak feleségével s mikor a vállalkozó harmadéve meghalt, az özvegygel még bensőbb barátságot kötött s mert önnagysága nem szerette az egyedüllétet, hát a gondnok úr rendesen az özvegynél töltötte az estéket, ott vacsoráit s sokszor hajnalig vigasztalta a bánatos özvegyet, akinél mindennap francia pezsgő járta s aki pompás havanna-szivarokat tartott mindig. Tegnap éjfél tájban aztán Kotuzovot ott ütötte meg a guta.

Az igazgató úr és Alexej nem találták az esetet olyan mulatságosnak, mint Begov. Azt ők is elismerték, hogy a halál nevetséges figurát csinált ebből a száj hősből, de azt mondták, hogy mégis csak szomorú dolog az, hogy egy ilyen alak esztendőkön keresztül bolonddá tarthatta az egész várost. A kezületi főnök úr is ilyenformát mondott, mikor az ebédnél elújságolta a dolgot feleségének s a méltóságos asszony is ilyen fölfogással mesélte el a történetet a varrósobában Szónyának s csak azt fűzte hozzá, amit különben a méltóságos úrnak is mondott, hogy mindenesetre nagyon jó volna, ha mindenkit megütne a guta, aki nem a feleségével vacsorál, hanem más hölgyeket vigasztalgal!

Tekintettel Kotuzov legényember voltára, a méltóságos asszonynak ez a kijelentése nem volt egészen megokolt, de megérthetjük, ha azt tudjuk, hogy bár a méltóságos úr soha világeletemben nem adott okot a féltékenységre, a méltóságos asszonynak — mint igen sok asszonynak — teljes megnyugvást csak az adott volna, ha elriasztásul legalább minden másodnap megütött volna a guta valakit, aki a tilosba tévedt.

Szónya ilyesmire nem gondolt; neki, amikor a kórházgondnok halála hírért meghalotta a méltóságos asszonytól, az jutott az eszébe, hogy milyen jó lenne, ha Alexej lehetne Kotuzov utódja! A gondnoknak szép lakása van, aztán Alexej a kórházi konyhán a bentlakó orvosokkal étkezhetnék s egyáltalában ott a sok doktor között nem lenne magára hagyatva!

Szónya az utóbbi időkben valami anyáskodó melegséggel foglalkozott Alexej jövőjének kérdésével. Azt már elhatározták Petkovval, hogy ha Petkov leteszi a vizsgát s valahogy kicsikarja a nagyanyja beleegyezését, akkor ő elválik Alexejtől. Szónya tudta, hogy ez nagyon le fogja sújtani Alexejt, hát szinte előre szeretett volna gondoskodni arról, hogy Alexej olyan körülmények között legyen akkor, melyek a csapást szegénynek elviselhetőbbé teszik. Szónya azt gondolta

magáról, hogy ő voltaképpen nagyon dicséretre méltó és nemeslelkű nő, aki páratlan gyöngédséggel gondoskodik az uráról. Most is, hogy ez a kórházgondnoki állás megüresedett, íme, először is Alexejre gondolt s s nyomban elő is állott kérésével:

— Méltóságos asszonyom, nagyon jót tehetne velünk, ha kegyeskednék öméltóságát megkérni, hogy az én uramat neveztesse ki gondnoknak. A kórházban jó lakásunk lenne, férjem az orvosokkal étkezhetnék s engem nem bántana a lelkiismeret, hogy itt dolgozom, ahelyett, hogy otthon főznék az uramnak, aki szegény így bizony nagyon hitvány vendéglői koszton tengődik.

A méltóságos asszony arra gondolt, hogy ha Szónya kérését elutasítja, ez majd elkedvetlenedik, már pedig Isten őrizzen meg minden asszonyt az olyan varrónőtől, akinek valamiért lóg az orra. A méltóságos asszony megígérte Szónyának, hogy még aznap beszél az urával s mivel a méltóságos asszony maga is tudta, hogy az ilyen dolgot nem tanácsos halogatni, még aznap este csakugyan szóba is hozta a kórház gondnoki kinevezést a férjénél. Öméltósága nem mondott se igent, se nemet.

— Reggel majd felhozatom a személyi táblázatát. Azt hiszem, nem lesz éppen lehetetlen a dolog, hiszen a gondnoki állás csak

egy fizetési osztállyal van feljebb, mint Karamszkij mostani állása. Ez a Karamszkij nekem rokonszenves. Emlékszem, hogy az utcán milyen tapintatosan viselkedett. Ha tud németül, az nagy előnyére lesz, mert itt a határon sok hivatalos levelezés van a szomszédokkal s így nagyon kívánatos, hogy a gondnok jó német legyen.

Alexej nem is álmodott arról, hogy Szónya milyen tervet főzött ki s arra, hogy ő legyen Kotuzov utódja, igazán nem is gondolt. A Zöld Disznóból ebéd után, mint rendesen, most is hazament. Sehalov mestert és a feleségét a tornácon találta egy idegen úrral, aki a festetlen asztalon irt valamit, Alexej a papíros formájáról mindjárt gondolta, hogy ez az idegen úr bizonyosan orvos, aki most gyógyszert rendelt.

— Valami baj van? — kérdezte Alexej illendő köszönés után.

— A Gyurka inas elszédült és lefordult a székről. Megijedtünk s elszalajtottunk a kórházba. A doktor úr volt szíves eljönni.

A doktor úr elkészült a gyógyszerrendeléssel, felállt az asztal mellől, hogy majd indul elfelé, de Alexej arcára pillantva, valami önkéntelen vonzódással feléje fordult s bemutatatta magát:

— Sztiaszny doktor vagyok. A Gyurká-

nak nagy láza van, de nem lesz semmi baja, nincs semmi veszedelem.

A doktor aztán elköszönt s egy kissé bige-
cegve elment. Alighogy kívül volt az ajtón,
Sehalov mester fölvilágosította Alexejt, hogy
ez az a nevezetes kis Sztiaszny doktor, aki
a legokosabb doktor talán az egész világon
s aki már régen milliomos lehetne, de a
világért sem megy a kórházon kívül mások-
hoz, csak egykori iskolapajtásainak a házá-
hoz, Sehalov mesterrel együtt jártak valaha
az elemibe, hát a Gyurkához is csak azért
jött el. Alexej már hallott erről a Sztiaszny
doktorról s örült, hogy megismerkedhetett
ezzel a vézna, pápaszemes kis emberrel, aki-
nek a szeméből annyi jóság sugárzott felé!

Minthogy Gyurka állapota, bárha most
nem volt kedve a szegénynek a bakák taka-
rodó ját füttyülni, semmi aggodalomra sem
adott okot, Sehalovék rendes munkájuk után
láttak. Alexej pedig bement a szobájába s
nekifogott az újságolvasásnak. Ma azonban
különösképpen sehogysem ízlett neki az új-
ságolvasás.

Amint Alexej végiglapozta az újságot,
szemébe ötlött egy hirdetés: Agrajev híres
könyvének tizedik kiadását ajánlgatta a ki-
adó. Ez az Agrajev is könyvből tanult meg
lovagolni — gondolta magában Alexej —
és így ez is hamis tanokat hirdet; ő is össze-

téveszti a szerelmet az érzéki vágyódásokkal! Ez lehet olyan fékezhetetlenül vad, hogy a vágyódó test tüzeiben elpusztul vagy elpusztítja magát, de az igazán szerelmes ember lelke, hogyha hosszú vergődés után belátja, hogy az a másik lélek, amelyhez vonzódott, nem méltó hozzá, oktalanul nem keresi a megsemmisülést s lényének megfelelően nem is keresheti, mert hiszen tudja, hogy a halhatatlan lélek igazi párját bizonyosan megtalálja, ha nem is e testben való mostani életében . . . Alexejnek, mikor ilyeneket gondolt, sokszor eszébe jutott a fábulakincskeresője, aki a rejtett kincs hollétét hamisan mutató jelentéktelen jeleket rétegről-rétegre remegve követte, mikor aztán rájött, hogy szegény feje tévedett s ott, ahol kereste, a kincsnek se híre, se hamva, bizony búsult is, szomorkodott is, de aztán bányász-munka helyett elment kapálni s úgy akadt igazán kincsekre.

Mikor Szónya megjött, Alexej szíve mégis földobbant. Szónya, amióta nem gyötörte magát azokkal a gyűlölt háztartási dolgokkal, egészen felfrissült, üde, szép s vidám lett s szemében az örvendező reménységnek fénye csillogott. Alexej nem tudta, hogy Szónya szemei Petkovnak szerelemtől lángoló leveleinek olvasásától ragyognak, nem sejtette azt sem, hogy Szónya azért gyöngédebb

most, mert mióta elhagyását elhatározta, egy kicsit szánja őt, így hát érthető, ha Alexej, szegény feje, elméletben már el is ment kapálni, Szónya mellett olykor mégis vissza-visszaesett a kincskereső bányász szerepébe.

Szónya alighogy belépett, mindjárt Kotuzov esetét hozta szóba:

— Hallotta, mi történt Kotuzovval?

— Hallottam, délben mesélte el Begov.

— Tudja, hogy én mire gondoltam?

— Nem is sejtem.

— Arra gondoltam, hogy milyen jó lenne, ha magát neveznék ki erre a gondnoki állásra. Ott szép háromszobás lakása lenne, a doktorokkal étkezhetnék s általában, ott sohasem lenne magára hagyatva.

A kincskeresőből megint kapássá lett Alexej, aki mit sem tudott Szónya titkos terveiről, itt megkérdezte Szónyát:

— Miért mondja, hogy nekem háromszobás lakásom lenne, a doktorokkal ehetném együtt s nem lennék magamra hagyatva? Hát az a lakás nem a mi lakásunk lenne s ott csak doktorok lennének velem s maga nem?

Szónya, mint akit rajtakapnak, szinte öszszerezzen, de egy pillanat alatt készen volt a felelettel.

— Azért mondtam, hogy a lakása, mert az a gondnok hivatalos lakása, ami neki jár.

És hát én sem hagyhatnám el máról-holnapra a méltóságos asszonyt; ha magát kinevezik gondnoknak, egy darabig még járnék a méltóságos asszonyhoz, aztán azt mondanám, hogy fáj a hátam, ki-kimaradnék, varrás közben többször köhécselnék s végül megmondanám, hogy az orvosok szerint tüdőcsúcshurutom van, hát nem szabad állandóan varrnom!

Alexej egy pillanatra behunyta a szemét; talán a kincskereső is úgy tesz, ha kincs helyett szemetet talál.

Szónya nem vett észre semmit s tovább beszélt:

— Nekem annyira megtetszett ez a gondnoki dolog, hogy már meg is kértem a méltóságos asszonyt . . .

Alexej felugrott ültéből:

— Az Istenért mit tett?! Nem lett volna szabad szólnia, mert én nem akarok a feleségem révén semmiféle álláshoz jutni. Sajnálom, hogy erre nem gondolt!

Szónya erre csakugyan nem gondolt s most sem értette meg Alexej érzékenykedését, de — gondolta magában — ha csak ez a baj, ezen könnyű segíteni. Őt magát nem érdekli a dolog, hiszen ő úgyis elmegy innét s ha Alexej nem akarja, hát bizony ő erőszakkal nem tolja fel a gondoskodását.

— Ezért nem érdemes indulatba jönnie —

szólalt meg Szónya — holnap reggel megmondom a méltóságos asszonynak, hogy magának nem kell ez az állás s ezzel az egész dolognak egyszerűen vége lesz!

Hát igaz, hogy minden dolognak egyszer vége lesz. Csak azt nem lehet tudni, hogy mi, mikor s hogyan végződik?!

10.

Alexej, akit az este nagyon felizgatott Szónya meggondolatlansága, másnap délelőtt izgatottan, de elszántan ment fel a kerületi főnök úrhoz, aki a titkárja révén magához rendelte.

— Kedves Karamszkij Alexej — így kezdte ő méltósága — tegnap a maga felesége, meg az én feleségem elhatározták, hogy maga lesz Kotuzov utódja!

— Bocsánat, méltóságos uram — szólt Alexej, talán egy kicsit illetlenül hirtelen — a feleségem elsiette a dolgot, mert én nem pályázom a gondnoki állásra . . .

Ő méltósága mosolygott s így felelt:

— Tudom, kedves Karamszkij Alexej, a feleségem ma reggel már megmondta ezt is nekem s tudom, hogy ön a felesége jóvoltából semmiféle állást sem fogad el. Lássá, ez tetszik nekem, sőt annyira tetszik, hogy éppen ezért ki fogom önt neveztetni erre az

állásra. Mert nekem ott ilyen önérzetes emberre van szükségem, azután a zavarosfejű Kotuzov után. Megnéztem a minősítését, látom, hogy ön talpig becsületes, puritán, kitűnő tisztviselő, aki még hozzá jó német is. Hát mindenesetre kineveztetem. Ezt már most azért mondom meg önnek kedves Karamszkij Alexej, hogy tisztában legyen azzal, hogy nem a feleségének köszönheti a kinevezését. Utóvégre, ha valakinek a felesége, elsietve valamit elhibázik, amiatt a közszolgálat nem szenvedhet kárt! A dolognak, hogy úgy mondjam, családi részét az illető tisztviselő végezze el a feleségével: verje meg az asszonyt vagy válják el tőle!

ő méltósága jót mulatott ezen a mondásán s még akkor is nevetett, mikor Alexej kiment a dolgozószobájából. Alexejt nagyon bántotta a dolog. A méltóságos úrtól egyenesen az igazgató úrhoz ment s elmondotta neki az egész történetet. Az igazgató úr megvigasztalta:

— Egész nyugodt lehet! Ha kinevezik a gondnoki állásra, senki se fogja azt gondolni, hogy a felesége pártfogása juttatta önöket oda, mert önt kivéve, mindenki tudja, hogy olyan asszony nincsen a világon, aki az ilyen kórházi lakásba vágyakoznék. Mert tisztelt barátom, az ottlakás nem valami barátságos dolog ám! Szomorú világ van

ott! Nem látni ott egyebet, csak beteg embert, egyébről nem beszélnek ott, csak a betegségekről és a halárról, a kertben a rózsza is karbolszagú s holdvilágos este szerelmes párok suttogása helyett szenvedők hörgése s üvöltése hallik . . .

Az igazgató úr aztán arra is figyelmeztette Alexejt, hogy a tisztviselőnek oda kell mennie, ahová parancsolják. Legtöbbet használt azonban az a mondása, hogy az okos ember nem törődik azzal, hogy mit beszél a világ, mely a legtöbb ilyen esetben három-négy ostoba embert jelent.

Alexej lassan-lassan megcsihadt s mire este Szónya hazaért, már egészen nyugodt volt. Szónya, aki a méltóságos asszonytól már mindent tudott, vidáman köszöntött be:

— örülök, hogy a méltóságos úr kifogott magán.

— No, no, — szólt Alexej - talán azt nem tudja, hogy a méltóságos úr azt is mondta, hogy ha valakinek a felesége valamit elhirtelenkedik s elhibáz, akkor a férj verje meg a feleségét, vagy válják el tőle!

Szónya nagyott nézett. Vájjon merő véletlen, hogy Alexej tréfaképpen válásról beszél?

— Hát kérem, ne féljen — folytatta Alexej Szónya arcára pillantva — nem fogadom meg a méltóságos úr tanácsát, mert nagyon sajnálom magát.

— Engem?

— Igen: azt mondják, hogy nagyon szomorú ám a kórházban való lakás, nem láthat ott az ember csak beteget, a rózsa is karbolszagú, éjszakánként hörgés és üvöltés hallik . . .

Szónya egész hetykén felelt:

— Öh, én miattam ne aggódjék! Sohse féltsen engem!

Szónya azt tudva mondta ezt, hogy hiszen ő úgy sem fog sokáig a gondnoki lakásban lakni! Ma szabásminta helyett jó hírt hozott a posta: azt írta Petkov, hogy már elkészült a vizsgára, a vizsga idejét már meg is állapították s hogy a nagymamán valami halálosan súlyos betegséget állapítottak meg a zesztovi orvosok. Persze ezt a szegény Petkov, Isten mentsen, nem úgy írta, mintha nehezen várná már a nagymama halálát, dehogyan is úgy írta, hanem csak azért írta meg, mert nagyon aggódik szegény beteg nagymamájáért, aki talán már azt sem fogja megérni, hogy egyetlenegy unokáját tudorrá avassák.

Alexej sehogysem értette meg Szónya vidámságát, mert azzal tisztában volt, hogy Szónya nem a gondnokságnak s a kórházi lakásnak örül. Igaz, hogy a változatosságot szereti, de hát Sehalovéktól a gondnoki lakásba átmenni, rá nézve igazán nem bírhat

valami különös varázssal. Alexej sejtés-szerűen megint Vera leveleire gondolt s az ilyen gondolatok során aztán olykor-olykor eszébe jutott öméltóságának a válasról való mondása. Tréfa lett volna ez egészen, vagy talán a kerületi főnöki palotában a Szónya címére az odaérkező levelekből, vagy Szónyának elejtett szavaiból már többet tudnak, mint ő?! Súlyos ok nélkül válasra gondolni senkinek sem lebet s legkevésbé gondolhatna ilyenre ő maga, aki tudta, hogy amikor elvette, Szónya nem volt belé szerelmes és Szónya, úgy látszik, ma is tiszteli és becsüli őt, éppen úgy, mint egybekelésük előtt s a hála sem halhatott még meg a szívében, mert lám, ezzel a gondnoksággal is jót akart cselekedni. És akárhogy forgassa az ember ezt a kérdést, be kell látnia, hogy a válasz mindenképpen lehetetlen, fölösleges és kártokozó ostobaság lenne: a maga helyzetén és egyedülvalóságán ez már nem változtatna semmit. De hát, hogy is gondolhatna erre az az önfeláldozó férfiú, aki Szónyát meg akarta menteni attól, hogy ez az asszony mindig fölfelé törekedve, utoljára is az utcára kerüljön . . .

Két-három hét múlva azzal jött meg Szónya, hogy Alexej kinevezése megérkezett; a méltóságos asszony újságolta neki, tehát bizonyos. Alexej örömmel fogadta a hírt: egy

idő óta ugyanis többször gondolt arra, hogy ha csakugyan kinevezik, mint gondnoknak egész nap dolga lesz, nem ér rá a maga bajával bíbelődni, ha meg szabad ideje lesz, elbeszélgethet Sztiaszny doktorral, akihez ámbár csak egyszer látta, meleg rokonszenv vonzotta.

— Ha csakugyan megjött a kinevezés, rövidesen el kell foglalnom az állást s be kell költöznünk.

Szónya erre ajkbiggyesztve ezt mondta:

— Ezzel az egy szobára s konyhára való bútorral hamar ott lehetünk!

— Az igaz — folytatta Alexej a beszélgetést — jóformán egy kézikocsi elég lesz az átszállításra. Bizony ott kongani fog a nagy lakás, de már most vehetünk mindenféle bútort, részletfizetésre.

— Egyelőre ne gondoljon ilyesmikre!

Alexej meglepetten nézett Szónyára, aki észrevette, hogy Petkovval való tervekre gondolva, most majdnem elszólta magát s ezért hirtelen folytatta:

— Jobb kicsiben kezdeni, nem baj, ha kongani fog is a nagy lakás. Nem kell adóságot csinálni. Hiszen utóvégre az Életbiztosító Társulattól kapott pénzből is volna ilyen célra elegendő, de mit ér az, ha az ember lakása tele van bútorokkal, készpénze pedig nincsen semmi s ha aztán hirtelen

valami betegség miatt vagy valami utazásra hirtelen pénz kellene . . .

Alexejnek feltűnt Szónyának ez a takarékosági rohama, de csak mosolygott rajta.

— Hát ami a betegséget illeti, ezután a kórházban ingyen lehetünk betegek, utazni pedig tudtommal nem igen szándékozunk.

Szónya erre nem felelt és egy kis hallgatás után a költözéssel kapcsolatban más dolgokról kezdett beszélni.

. . . Egy hét múlva már a kórházban laktak. Szónya, hogy mégis legalább két szoba legyen annyira-mennyire berendezve, a hálószoba-bútort kétfelé osztotta: az egyik szoba lett Szónya hálószobája, a másik lett Alexej hálószobája. A rendezkedésnél Szónya Alexejnek se tanácsát se hozzájárulását nem tartotta szükségesnek kikérni. Alexejnek az első napokban különben is nagyon sok dolga volt az átvétellel: bizony Kotuzov után elég rendetlenül maradt minden s az új gondnoknak apróra meg kellett ismernie az egész kórházat és az igazgatás minden csínját-bínját.

Alexejre a kórház és a kórházi élet mély benyomást tett. A világos tiszta folyosók s gyógytermék, az árnyas, nagy kert, melynek gondozott útjain egyforma kórházi ruhában járó betegek s a lábadozók sétáltak, valami olyan megnyugtató érzést keltettek Alexej lelkében, mintha a békesség és a csend házába

érkezett volna meg. Meleg rokonszenvet érzett az orvosok és az ápolónővérek iránt, akik mindnyájan fáradhatatlan és teljes odaadással töltötték be nehéz hivatásukat s olyan gyöngédséggel bántak a betegekkel s egymással, mintha mindnyájan édestestvérek lettek volna. A betegek is egészen mások, mint a világban egészségesen tülekedő emberek: a kórházban, ahol a test indulatait elnémítja a betegség, minden ember jobb, szelídebb és alázatosabb. Alexejnek sokszor eszébe jutott, hogy az igazgató úr a kórházban levő lakásról milyen borzalommal beszélt. Látszik — gondolta magában ilyenkor Alexej, — hogy akik csak kívülről nézik az ilyen nagy kórházakat, nem is sejtik, hogy ezek a templomok után a legszentebb helyek; a betegek Istennek megtérő gyermekei, az orvosok és az ápolónővérek pedig igazán buzgó szolgálói az Ürnek.

A kórházi orvosok közül Alexej leginkább Stiaszny doktorhoz vonzódott, aki a szó szoros értelmében bentlakó főorvos volt, nemcsak azért, mert a kórház egyik pavillonjában volt a lakása, hanem azért is, mert igazán alig mozdult ki a kórházból. Sztiaszny dr. a kórházon kívül beteglátogatásra és gyógykezelésre egyáltalában nem vállalkozott s legfeljebb akkor ment ki valami beteghez, ha orvostársainak sikerült őt rábírní,

hogy egy-egy súlyosabb esetben tartson velük konzíliumot, vagy na valamelyik egykori iskolatársa házához kérték. A kis vézna embernek ebben a kérdésben az volt a nézete, hogy mivel az állam ad neki fizetést, amennyiből — agglegény lévén — megélhet, megengedhetetlen dolog volna, hogy ő a keresetét rontsa azoknak a gyakorló orvosoknak, kiknek az állam semmit sem ad s akik úgylénehezen keresik meg maguknak s családjuknak a mindennapi kenyeret. Egykori iskolatársai házához pedig minden díjazás nélkül, — amint ezt Alexejnek egyszer megvallotta — ha hívták, azért ment el, mert így akarta nekik meghálálni, hogy gyerekkorukban nemcsak hogy nem csúfolták ki azért, mert egy kissé bicegett, hanem még a labdázásból s más játékaikból sem hagyták ki sohasem.

Sztiaszny dr. igen hamar tisztába jött azzal, hogy ez az új gondnok egészen más ember, mint a habókos Kotuzov volt s szívesen szóba állt Alexejjel, sőt meghívta, hogy amikor ráér, jöjjön fel hozzá s majd el-elbeszélgetnek. Alexej nagyon örült a kis doktor megtisztelő vonzódásának s amikor csak tehetette, fel is kereste Sztiaszny drt, akiről Sehalov mester csakugyan teljes joggal mondhatta el, hogy nagyon okos ember. Alexej nem győzte csodálni a kis doktor széleskörű

tudását, alapos ismereteit, bölcs ítéletét, fenkölt gondolkozását. Mikor a kis doktor egy-egy kérdés fejtegetésébe belemélyedve beszélt, Alexejnek sokszor felvillant az a gondolata, hogy milyen rettenetes kár, hogy az ilyen nagy elmék véka alá rejtetnek s törtető, könyökkel dolgozó, nagyhangú szájhősök vezetik s irányítják az úgynevezett közvéleményt s nem egyszer helyrehozhatatlan pusztulást okoznak a tudatlanság bátorságával, amit önérzetesen erélynek neveznek.

Egyszer beszélgetés közben a kis doktor ilyenformát mondott:

— Lássa, kedves Alexej, mindenkinek el kell jutnia oda, hogy az élet nem multság, hanem kötelesség s a ki ezt feléri ésszel s megtalálja és teljesíti kötelességét, az egyáltalában nem lehet boldogtalan. Munkájában mindenki boldog lehet. Munka és kötelességteljesítés nélkül pedig senki sem lehet boldog. Persze, kedves Alexej, önnek erre nem kellett rájönnie, hiszen ön amellet, hogy kötelességeit odaadással teljesíti, — boldog házasember ...

Alexej szomorúan mosolygott s önkéntelenül valami elhárító mozdulatot tett a kezével. Sztiaszny doktor észrevette ezt a legyintést s mint aki ennyiből is eleget értett, elhallgatott.

11.

Egy délelőtt Szónya dült arccal tért haza a méltóságos asszonyéktól. Amint hazaért, levetette magát a díványra s hörögve, zokogva fetrengett és vergődött ott. Alexej, aki csak délben ment le hivatalos szobájából a lakásába, csaknem önkívületben találta a feleségét. Alexej kérdéseire Szónya nem felelt, összeszorította a fogát s csak vinnyogott, mint valami beteg állat, amely azért is dühös, mert nem hagyják békén. Alexej felüzent Sztiaszny doktorért. Ez egy pár pillanat múlva ott termett. Szónya gyilkos tekintettel s gyűlölködve nézett fel a doktorra, mint aki meg akarja őt menteni, holott ő legjobban szeretne meghalni! Az orvos nyugodtan, komolyan megvizsgálta a beteget s azt mondta, hogy majd küld le valami idegcsillapítót. Alexej kikísérte Sztiaszny doktort, aki kérdést sem várva, fölvilágosította Alexejt:

— Ő nagyságának nincsen semmi baja. Valami lelki fölindulás miatt jött ki így a sodrából. A hisztérikus, ideges asszonyokkal ez már így van! El fog múlni ez a roham, de mindenesetre jó lesz ügyelni, mert az ilyen ideges rohamokban a hölgyek néha a legnagyobb ostobaságra is hajlandók. Egyelőre kérdésekkel se zavarja. Majd kisül egyszer, hogy mi volt a baj, bizonyosan valami semmi-

ség, mert az asszonyok a legjelentéktelenebb dolgokat is úgy föl tudják fűjni, Hogy az ember azt gondolja: valami rettenetes dologról van szó!

Alexej kiolvasta Sztiaszny dr. szeméből, hogy ezeket az utolsó szavakat barátja az ő megnyugtatóására mondja s maga sem hiszi, hogy valami jelentéktelen dolog okozta volna Szónya fölindulását. Az orvosi tanács szerint azonban nem faggatta Szónyát se aznap, se másnap, nemcsak azért, mert az orvos jóformán megtiltotta a kérdezősködést, hanem azért sem, mert egészen bizonyos volt abban, hogy Szónya úgy sem mondaná meg az igazat.

Valljuk meg őszintén, Szónyának egy kissé bajos lett volna elmondania az igazat. A Vera által címzett borítékban ugyanis szabásminta helyett nagyon lesújtó hírt hozott a posta! Petkov azt írta, hogy kedves nagymamájának semmi komoly baja sincsen. A nagybeteghez levitték a híres Szekalics professzort s a tanár úr megállapította, hogy bizony semmiféle halálos baja sincsen Petkov kedves nagymamájának. A professzor úr, aki a legszeretetreméltóbb és a legkedvesebb úr volt az orvosi fakultáson, így nyugtatta meg Petkovot: «Kedves öcsém vagy húsz esztendeig egészen nyugodt lehet. Tudja, az úgy van, hogy az ilyen jó gyomorral megáldott szikár öregasszonynak kedve szottyán az élethez s

elkezd élni akkor bizony annak se vége, se hossza!»

Mindenki megértheti, hogy Szónya ettől a híradástól halálos beteg lett. Több mint másfél esztendeje epednek Petkovval egymásért, szomjasan, lihegve várják a boldog ölelések csókos óráit és most: megint oda van minden remény! Nem, ezt nem lehet elviselni! Szónya meg is írta Petkovnak, hogy ő már nem bírja tovább ezt az életet. Petkov is úgy volt már, mint a ketrecben tartott, kiéhezett farkas, aki elől elrántják a fölkinált eledelt.

Sztiaszny doktornak azonban mégis igaza lett. Szónya rövidesen összeszedte magát, egy-két hét múlva pedig olyan vidám volt, mint azelőtt soha. Alexej nem csodálkozott a gyors gyógyuláson. A nélkül, hogy különösen figyelt volna erre, véletlenül mégis megtudta, hogy a méltóságos asszony szobaleánya az alatt az idő alatt, amíg Szónya nem járt be a palotába, kétszer is volt Szónyánál.

Bizonyosan szabásmintákat küldött Vera megint. . .

A posta azonban nemcsak Vera leveleit hozta el Petrikovba, a közegészségügyi minisztérium levelei sem kallódtak el. Egy szép napon azt írta a kórházigazgatóságnak, hogy a miniszter úr önmagyméltósága a pertikovi

kórház személyzeti létszámába Petkov Iván dr.-t díjtalan gyakornoknak kinevezni méltóztatott. A kinevezés nem keltett semmi föltűnést, hiszen rendszeren három-négy gyakornok szokott lenni. Petkov dr.-t senki sem ismerte. Alexej sem tudott róla többet, mint amennyit Petkovnak a minisztériumból ideküldött okmányából kiolvasható. Petkov Ivánt három héttel ezelőtt avatták tudorrá, a családi értesítő szerint zesztovi születésű, huszonnégy éves, szülei, akiknek egyetlen gyermekük volt, régen meghaltak.

Mikor az új gyakornok bemutatkozó látogatást tett a gondnok úréknál, levélbeli megállapodásuk szerint, Petkov is, Szónya is úgy tett, mintha sohasem látták volna egymást. Ezt azonban nem bírták ki három percnél tovább. Petkovnak húsos ajkai felett olyan táncot járt macskabajúsza s kidülledő szeméből úgy kibőgött az elképzelések által régen tüzelt vágyakozás, hogy Szónya jobbnak látta, hirtelen megváltoztatni a haditervet, öh, kedves doktor úr — szólta Szónya nyájasan — nekem voltaképpen neheztelnem kellene önre! Én azt hiszem, hogy az ön kedves nővérénél, akinek mi dolgoztunk, volt szerencsém találkozni önnel, de ön, úgy látzik, nem akar erre emlékezni!

— Igen, igen, — dadogta Petkov — hogyne, hogyne, én az első pillanatban gon-

doltam is erre, de aztán azt hittem, hogy esetleg tévedek s csak valami csodálatos hasonlóságról van szó. Óh, nagyságos asszonyom, higgye el, hogy kimondhatatlanul örülök, hogy itt az idegenben ilyen kedves ismerősre találok!

Alexej abban a pillanatban, mikor Szónya Petkov soha meg nem született nővérét említette, egyszerre mindent megértett, de felindulás helyett a bizonyosság megnyugtató érzése gerjedt fel lelkében s aztán valami undor fogta el Szónyával szemben, aki ilyen alávaló módon tud hazudni! No, Alexej — kacagott a kis pufók fiókördög, — most már ugye nem félsz, hogy bolond szerelmed újra felébred!

Petkov, akiről tudjuk, hogy egypárszor már visszaélt a szerelmeseknek azzal a természetes jogával, hogy ostobaságot csináljanak, — a régi ismerős felfedezésének örömére kedves akart lenni s ugyancsak sokat beszélt:

— Óh, nagyságos asszonyom, milyen kegyes a sors, hogy idevezényelt. Így lesz kivel elbeszélgetni a fővárosi kedves napokról, a boldog keddi kirándulásokról, a moziról. . .

Szónya megijedt, hogy Petkov elszólja magát s hirtelen közbevágott:

— Nagyon hálásan gondolok kedves nővérére, aki bennem a tisztviselő leányát látta

s mivel az ő férje is tisztviselő volt, megtisztelt barátságával. Különben, Hogy van kedves nővére?!

Petkov, aki megérezte, hogy a fővárosi kedves napok s a boldog keddi kirándulások emlegetésével majdnem bakot lőtt, azt gondolta, hogy a legokosabb lesz, ha soha meg nem született nővérét kihagyja a játékból s ezért Szónya kérdésére borús arccal azt felelte, hogy: a nővére a tavasszal spanyolbetegségben hirtelen meghalt. Persze Szónya nagyon megdöbbsent, sajnálkozott s meghattan forgatta a szemeit. — Alexej meg álmélkodva figyelte ezt a komédiázást s azt gondolta magában, hogy csakugyan rettentően nagyerejű az az ösztön, melyet szerelemnek neveznek, pedig egyáltalán nem az.

Mikor Petkov búcsúzkodott, Szónya nyájasan hívta:

— Remélem, többször is lesz szerencsénk ha ráér, többször is látjuk!

Petkov elment, pedig nagyon szeretett volna ottmaradni. Szónya meg ottmaradt Alexejjel, pedig nagyon szeretett volna Petkov karján elmenni. Alexej mind a kettőn látta, hogy a vak szenvedély előbb-utóbb úrrá lesz fölöttük s forró vérük habja egészen el fogja homályosítani az eszüket. Alexej napokon és éjszakákon át gondolkozott azon, hogy már most mit kellene tenni? Olyan

nyugodtan és hidegen ítélte meg a helyzetet, mint valami válóperekkel foglalkozó ügyvéd, aki tudja, hogy amíg valami eset meg nem érik egészen, igazság szerint azzal nem is lehet s nem is érdemes komolyan foglalkozni. Eleinte őt magát is megdöbbsentette a saját közönyössége s csaknem természetellenesnek gondolta ezt a lelkiállapotot: titokban attól is tartott, hogy ez talán az elkeseredettségnek a lélek működését megbénító az a foka, amely aztán egyszer vadul áttöri ezt a közönynek tetsző réteget s tüzes lánvjával elborít mindent.

Ámbár egészen jóbarátok voltak, Alexej valahogy mégsem akarta ezt a dolgot dr. Sztiaszny előtt szóba hozni. Kertelve azonban mégis kerülgette ezt a kérdést. Egyszer megkérdezte a doktort:

— Ismeri Agrajev divatos regényeit?

— Egyiket-másikat olvastam.

— No és mi a véleménye?

— Az én véleményem szerint ez az Agrajev kitűnő üzletember. Kieszél egy problémát, ami nem probléma, ügyeskedve csinál egy-két papírosembert, ezeket aztán rángatja. De a munkái egyáltalában nem irodalmi értékek. Egyben azonban utolérhetetlen mester: a közönség lóvátételének művészetében.

Alexej tovább bolygatta a kérdést:

— A «Boldogtalan szerelem» talán mégsem szolgál rá erre a lesújtó bírálatra?

A kis doktor felfortyant:

— Ha módomban állana, mindennap huszonötöt veretnék a talpára Agrajevnek ezért a regényéért. Ez a gazember ebben a regényében azt prédikálja, hogy az érzéki vágyakozás, az ösztön a legnagyobb, a legfenségesebb s a legszentebb dolog a világon, holott azt, ami közös bennünk az állattal, józan elmével nem lehet se fenségesnek, se szentnek mondani. A szerelem, akármit mond ez a hírhedt Agrajev, valami más: a szerelem egészen lelki jelenség.

Alexejnek, hogy így a maga sokszor elgondolt gondolatait hallotta barátja ajkáról, felvillant a szeme:

— Azért néz így rám, — kérdezte Sztiaszny doktor — mert a lélekről beszéltem, én: a természettudományos nevelésben felnőtt orvos? Lássa kedves Alexej, én becsületese ember vagyok, nem tudok hazudni s így megvallom őszintén, hogy én szentül meg vagyok győződve, hogy: igenis van lélek! Ezért engem némely bölcsek, írástudók és farizeusok talán kiátkoznának, pedig — ha most nem is divat ezt elismerni, — mégis van lélek! Hogy mi az emberi lélek, azt nem tudom olyan kézzelfoghatóan megmutatni, mint például azt, hogy melyik az ember bal-

lába. De hát azt sem tudom voltaképpen, hogy mi a rádium ereje, azt sem tudom, mi a föld vonzása s mi a mágnes ereje s mind-ezek: mégis vannak! Hát lélek is van és egyik léleknek a másikhoz való vonzódása: ez az igazi szerelem!

— Amelyről azt mondja Agrajev regényében a doktor, hogy az ilyen igaz szerelem, ha viszonzásra nem talál, halálba viszi a finom, gyöngédszívú s fenkölt lelkű embert!

— Nem emlékszem — szólt a doktor — Agrajev papiros-doktorának erre a mondására, de elhiszem, hogy mond ilyesfélét, mert ez igazán hozzá méltó ostoba mondás. A lélek alaposabban kigyógyulhat, mint a test! Gondoljon az iránytűre: egy kis, delejes vasdarab maga felé lendítheti, ha azonban azt a kis delejes vasdarabot vastagon elborítja a por, a piszok, a szenny, a rozsdá, az iránytű a tőle így szinte elszigetelt vasdarabra rá sem hederít többé, rendületlenül észak felé fordul s ebben a helyzetében aztán úgy, mint a lélek halhatatlanságának érzésében, megtalálja a nyugalmat!

Alexejt egészen megnyugtatta a Sztiasznyval való beszélgetés, Petkov és Szónya pedig, éppen mert egészen közel voltak most egymáshoz, most többet szenvedtek, mint valaha: látták egymást, hallották egymás szavát s mégsem borulhattak boldogan egy-

másra. A kórházi élet körülményei, a gondnoki lakás beosztása s minden kicsi és nagy dolog lehetetlenné tette, hogy epedő ajkaik boldog csókban összeforrjanak. Oh, de nem gondolták ők azt, hogyha így egymás mellett lesznek, még messzebb lesznek egymástól.

Szónya Petkov megérkezésének első napjaiban bejelentette a méltóságos asszonynak, hogy gyöngélkedése miatt egy ideig rendesen nem járhat be varrni, de hetenként egyszerű kétszer mégis bement a palotába. Olyan napokon, amikor otthon maradt, Szónya dél-előttönként kiült a kórházi kertbe. Petkov az egyik pavillonból a másik pavillonba tartva, csodálatos módon, véletlenül mindig arra ment, ahol Szónya üldögélt, aztán megállott előtte s így beszélgettek.

Egy napon Petkov sápadtan kereste föl Szónyát a kórház kertjében s szinte odarokadt mellé a padra.

— Mi történt az Istenért?! — kérdezte ijedten Szónya.

Petkov fehér orvosi kabátja zsebéből egy levelet vett elő s átnyújtotta Szónyának.

A levelet Petkov nagymamája írta, akinek egészségi állapotáért, hála Istennek, legalább húsz évig nem kell aggódnia a jó Petkovnak. A nagymama azt írta, — s nem is nagyon cifrázta a dolgot — hogy mivel megtudta, hogy kedves unokája az után a bizonyos

varróleány után ment Petrikovba s ennek a teremtésnek a kedvéért akar mindenáron a petrikovi kórházban gyakornokoskodni, hát a legkomolyabban felhívja szeretett unokáját, hogy a gyakornoki állásról azonnal, de azonnal mondjon le s rögtön térjen haza Zesztovba, mert különben . . .

Szónyát elfutotta a harag s reszketett a tehetetlen dühtől. Petkov megijedt Szónya fúria-arcától s attól tartva, hogy Szónyából kitör a kétségbeesés, nem törődve azzal, hogy meglátja-e őket valaki vagy sem, megfogta Szónya kezét s a szívéhez szorította:

— Nyugodjék meg Szónya! Most már rendbehozom a dolgot! Most már én mondom, hogy vagy, vagy! Hazamegyek s elébe állok a nagymamának s ha nem hajlik kérésemre, ott a szemeláltára föbelövöm magamat!

Szónya Petkovnak nagy elhatározásától elragadtatva, elkapta annak kezét s zokogva csókolgatta.

Mint ahogy egykor az Alxej kezét csókolgatta . . .

Petkov érzékenyült s a halálba induló lovag epedésével könnyörögni kezdett:

— Az Isten szerelmére kérem, Szónya, ne hagyjon ilyen nyomorultan elpusztulni. Legyünk egyszer igazán boldogok, legyen egyszer igazán az enyém! Holnapután indulok. Berzegolinban kiszállok, maga jöjjön

valami ürüggyel utánam, ott három napig a mennyországban lehetünk. Aztán én hazamegyek, maga, édes, visszajön s itt vár rám. Higgye el, a csókjaiból olyan erőt meritek, hogy győzni fogok a nagymamával szemben!

12.

Petkov dr. leköszönt a gyakornoki állásról. Bizony a kórházban senki sem sajnálta távozását: ott a legrövidebb idő alatt mindenki tisztában volt azzal, hogy a gyakornok új csak olyan doktor, amilyen agár aza kutya, amelyet bottal kell kergetni a nyúl után.

Alexej sehogy sem értette meg a dolgot. Ugyan mi történhetett Szónya és Petkov közt?! Talán Szónya nem akart mégsem elindulni ezzel az emberrel azon az úton, amely — az utcára vezet?! Vagy valami hadicselt takargat ez a dolog?! Szónya és Petkov szenvedélyének már-már alig fékezhető voltát látva, Alexej leginkább ilyesmire gondolt, de ez sem bőszítette már fel. Hogy a világ szerint ezek az ő férji becsületét tépáznák meg? Hát mi köze van egy tisztességes, igaz ember becsületének ahhoz, hogy a feleségét megvadult érzékei állattá alacsonyítják le?!

Aznap, mikor Petkov elutazott, Szónya estefelé nagyon sietve jött meg a méltóságos

asszonyéktól. Alexej és Sztiaszny dr. napi munkájuk végeztével a kertben üldögéltek. Szónya egyenesen feljük tartott s mint aki- nek nincsen elvesztegetnivaló ideje, sietve újságolta Alexejnek:

— Képzeld, a reggeli vonattal a fővárosba kell utaznom! A méltóságos asszony megkért, hogy igen fontos bevásárlások elvégzésére az ő költségén menjek fel.

Alexej nyugodtan nézett Szónyára, de fél-szemmel Sztiaszny dr.-t is figyelte. Vájjon gondol-e ez is arra, hogy Petkov elutazása és a Szónya utazása között van valami összefüggés? Sztiaszny a földre nézett, mintha valami kis bogár útját figyelte volna.

Szónya kitűnően játszotta a szerepét:

— Nagyon kellemetlen nekem ez az uta-zás! Nem is érzem egészen jól magamat s aztán nagy felelősséggel jár a dolog s ha nem fog tetszeni, amiket megveszek, kelle-metlen lesz itthon a méltóságos asszony savanyú arcát látni. De lehetetlen megta-gadnom őméltósága kérését, mert tudom, hogy ő most nem mehet. Az vigasztal, hogy valami hasznom mégis lesz a dologból: egy-két napot Veráéknál tölthetek odafent, hoz-zájuk fogok szállni s így megtakaríthatom a szállodai költséget is. Különben is utálok a szállodákat. A megtakarított pénzen Ve-ráékkal inkább színházba megyünk.

Alexej úgy tett, mint aki belátja, hogy bizony a méltóságos asszony kedvéért Szónya csakugyan kénytelen most útrakelni.

Mikor Szónya elszökött, hogy az utazási előkészületeket megtegye, Alexej és a doktor egy darabig szótlanul ültek a kerti padon. A doktor a bogár baladását figyelte, Alexej meg azon tépelődött magában, hogy kitarja-e a lelkét barátja előtt, vagy amíg nem bizonyos a dologban, addig ne zaklassa s hallgasson. Valószínűnek tartotta, hogy ez az élesszemű ember, aki Szónyát és Petrovot többször látta együtt, az egész dologgal tisztában van, de mégis úgy érezte, hogy amíg döntő bizonyossága nincsen, nem szabad szólnia. Férfiember — azt gondolta Alexej — nem panaszkodhatik, pedig ma, amikor még mitsem tehet, a szava nem lenne több, mint panasz; ilyen dologban a barátjához csak akkor fordulhat az ember, ha már ítéletet s ítéletének végrehajtásához kér támogatást.

A kis doktor megszólalt:

— Rettenetesen buta némely bogár! Ez itt egyenesen belemászott abba a kis víztócsába s ottvesz!

Alexej ránézett a doktorra s a tekintete szinte azt kérdezte, hogy Szónyáról beszél-e vagy csakugyan valami bogárról? Sztiaszny dr. szemrebbenés nélkül állta Alexej kérdé-

sét s mintha azt mondta volna: mind a kettőről! ...

Szónya másnap reggel elindult — a fővárosba.

Petkov, ámbár ez volt a megállapodásuk, nem ment előre Berzeloginba, hanem Petrikovban szállt meg a vasúti állomás melletti szállóban s reggel az állomás évtizedek óta nem szellőztetett, poros, kormos, fülledt csarnokában leste s várta Szónyát. Szónya örült is, nem is ennek a meglepetésnek, mert hátha valami petrikovi ismerősük meglátná őket s tanuja lenne annak, hogy együtt utaztak el?! Szerencsére semmiféle ismerős sem mutatkozott a látóhatáron s így nyugodtan indulhat el a nászútra.

Berzeloginban csak egy szálló van, az sem piszkosabb, mint amilyen piszkosak az ilyen kis városkában lévő s az örökös marhapörkölttől, legfőképen vöröshagy maszagú, ronda kis szállók. Petkov a legszebb szobát nyitatta ki a Kék Oroszlánban. Amint elfoglalták a szobát, a koromfeketére festett hajú s általában mindenféleképpen kimázolt szállodai szobaleány kötelessége szerint Petkov elé tette a bejelentőlapot. Petkov kitöltötte az ívet s egészen komolyan azt jelentette be, hogy: ő Karamszkij Alexej, petrikovi kórházi gondnok, aki a feleségével jött Petrikovból. Mialatt Petkov a bejelentést

írta, Szónya az ablaknál állott s kinézett az utcára. Nem azért nézett ki, mintha érdekelte volna a kis város főtere, hanem azért, mert azok az asszonyok, akik találkára járnak, nagyon megvetik az ilyen kifestett nőszemélyeket s arra sem méltatják, hogy megnézzék őket!

Petkov nagyon meg volt elégedve magával, hogy a bejelentést ilyen körültekintő bölcseséggel tette meg s mikor a démon, aki mikor megjöttek s most is jól megnézte Szónyát, kikotródott a szobából, mint Karamszkij Alexej, boldog örömmel ölelte magához a feleségét...

. . . Mialatt Szónyát harmadnap Berzeloginból Petrikov felé vitte a vonat, Petrikovban a postások kihordták a leveleket, persze csak azokat, amelyeket megírtak s amelyek már az éjjeli vonattal megérkeztek. Karamszkij Alexejnek is hozott most levelet a posta. Stefanics írta: nagy örömmel újságolta, hogy tegnapelőtt fiók született, hatalmas, egészséges, szép gyerek! A boldog Stefanics a levélben azt is jelentette, hogy Vera jól van, maga szoptatja a kis lurkót, aki nagyon étkes gyerek s remekül visít, ha az anyja a megszabott időközön belül nem akar neki pótjutalmat engedélyezni!

Szónya törődötten, leverten érkezett haza.

Mikor megjött, Alexej nem említette Stefanies levelét, hanem megkérdezte:

— Nos, hát hogy vannak Veráék?

— Nagyszerűen! Élik világukat! Tegnapelőtt színházban voltunk, tegnap este az Észak Csillagában voltunk s onnét a kávéházból kísérték engem ki a vasúthoz.

Alexej már most tudta, hogy Szónya feleségük sem járt Veráéknak. Hol járt hát? Csakugyan ezzel a Petkovval csatangolt?!

Szónya idegesen csomagolta ki a holmiját. Kétszer-háromszor is feltúrt s megrázott mindent, de sehogy se találta meg a szekrényének a kulcsát, pedig bizonyosan emlékezett arra, hogy azt elvitte magával éppen azért, hogy Alexej hozzá ne juthasson valahogy Petkov leveleihez.

— Elvesztett valamit? — kérdezte Alexej ezt a keresgélést látva.

— Igen, — hebegte Szónya, aki egyszerre arra gondolt, hogy mást is elvesztett, — úgy látszik, elhagytam a szekrényem kulcsát; bizonyosan. Veráéknál maradt. Még ma írok Verának, hiszen egy levélborítékban leküldheti a kulcsot.

A szekrénykulcs csakugyan hamarosan, még aznap délután megjött, még pedig csakugyan levélborítékban. A levél azonban Alexejnek volt címezve s így a postás azt az irodában kézbesítette. Alexej csodálkozva

bontotta fel a levelet, melyet Berzeloginban adtak postára. Az «ottfelejtett» kulcsot küldte el a szállodai szobalány. A szobalány nagy, verébfejű betűkkel azt írta, hogy a nagysága ott volt három napig egy idegen úrral, aki Karamszkij Alexejnek adta ki magát s már most ő ezt azért írja meg az igazi Karamszkij Alexejnek, mert mikor ő a Sehalov-házban mindenestül volt a naccságaéknál, a naccsága kirúgta őt az unokafivére miatt, hát már most a nagyságos úr is rúgja ki a naccságát, mert az igazi cafat! . . .

Hát, ez a szobalány csakugyan a levelezők osztályába tartozott! Nem csinált botrányt a szállodában, hiszen az nem lett volna neki elégtétel s Szónya el is tagadhatta volna, hanem elcsente az ismert kulcsot takarításkor a Szónya holmija közül és bizonyítékkal bélelte meg a levelét!

Szónya aznap este hiába várta vacsorára az urát. Elmúlt kilenc óra, tíz óra: Alexej csak nem jött. Szónya óráról-óraira izgatottabb lett. Hová mehetett, hol lehet Alexej, aki sohasem szokott így elmaradni?! Megsejtett vagy megtudott volna valamit s a helyett, hogy kitört volna belőle az indulat, azért ment el hazulról, hogy ... Nem vagyok bűnös, — gondolta Szónya magában — Alexej volt a hibás, miért láncolt magához, holott mint okos embernek jobban kellett

volna tudnia. Hogy mit cselekszik; én akkor haragos voltam, elkeseredett, dühös voltam, bolond voltam!...

Az éjszaka csendjében, ha meghalt szü-leire gondolt, Szónya fel-felzokogott, de léha lelke mindig kivetette magát ezek tiszta emléke közül s az erkölcsi érzék nélkül szü-kölködők vak csökönységével megint csak azt hajtogatta magában, hogy ő ártatlan, ő csak boldog akart lenni s a végzet, a sors a hibás! És Alexej a hibás! Most is kár botrányt csinálnia, mikor feltűnés nélkül is el lehet rendezni az ilyen dolgot! Hiszen, ha Petkov nagyanyja is hírért veszi ennek a dolognak, akkor voltaképpen Alexej tesz lehetetlenné minden kiegyenlítést s ő lesz az oka annak, hogy amíg az az átkozott öregasszony él, csakugyan nem lehet a felesége Petkov-nak! ... De hátha a botrány miatt ez a gyáva Petkov is kereket old s faképnél hagyja a ... szeretőjét! ..

Reggel a mindenestül azzal kopogtatott be, hogy Sztiaszny doktor úr szeretne a nagy-ságos asszonnyal beszélni. Szónya hirtelen rendbeszedte magát s a tükörbe is vetett egy pillantást.

A doktor feltűnő ridegen köszöntött be, azonban annyira nyugodtnak látszott, hogy Szónya reménykedni kezdett, hogy aggo-dalmái talán egészen alaptalanok voltak.

— Két levelet hoztam, — szólta a doktor s átadva Szónyának Stefanics levelét, meg a berzelogini szállodai démon levelét. A levelek nyitott boritéka mutatta, hogy bizonyosan a doktor is tudhatta, hogy mi van a levelekben.

Szónya remegő kézzel átvette s átfutotta a két levelet, aztán olyan fehér lett, mint a fal, kidülledt, megüvegesedett szemmel meredt a doktorra s elkékült ajkai hangtalanul rebegtek.

Sztiaszny dr. nagyon udvariatlan volt, s mintha csak valami pocsolyába mászott bogárról lett volna szó, nem sietett Szónya vigasztalására, hanem nagyon szárazon ezt mondta neki:

— Ha Alexej miatt bántja ez a dolog, megnyugtathatom, hogy Alexejnek nincsen semmi baja; fent volt és fent van most is nálam; nem akart egy percre sem egy fedél alatt lenni önnel, de nem akarta éppen éjtszaka kitenni az utcára. Most már ugyan csak fenn van a nap, hát már most. . .

... És Szónya elment. Mikor kilépett a kórház kapuján az utcára, éppen egy század baka ment arrafelé. Gyakorlatra mentek s hangosan énekelték a derék fiúk:

Kék az ibolya, zöld a levele,
Ennek a kislánynak nincs szeretője,
Ne is adjon az Isten neki,
Úgy se tudja gondját viselni neki!...

Ezzel a régi jó magyar nótával elárultam, hogy bizony ez az egész dolog nem Oroszországban történt, hanem itt nálunk. Nos, hát már most azt is megvallhatom, hogy nem pajzánkodásból, hanem az irodalom tudósaitól is méltánylást érdemlő nagyon komoly okból, nevezetesen azért használtam szépen hangzó orosz neveket, mert azt gondoltam, hogy: így mindenki szívesebben hallgatja meg az elbeszélésemet. Hiszen az Alexejek és Szónyák mindig érdekesek, s a róluk szóló történetekben mindenki meglátja az emberit is, az élet mélységeit s igazságait is, de ugyan kit érdekelne egy szegény pesti irodasegédtszéből lett vidéki kórházi gondnoknak s feleségének a története?!

TARTALOM.

	Lap
Fejedelmi nász.,	3
Korvin János.....	19
Bertalan vitéz históriája.....	33
Piros rózsák	53
A számtanácsos úr öröksége.....	67
Boldizsár híradása.....	83
Erzsébet.....	93
Hogy jutott az öreg Gedó a mennyországba?.....	123
Demák halhatatlansága.....	135
Két szerelem.....	147